ÇAĞDAŞ YAYINLARI

NADİR NADİ

Ben Atatürkçü Değilim

12. BASI

NADİR NADİ

BEN ATATÜRKÇÜ DEĞİLİM

(Onikinci bası)

YAYIMLAYAN: ÇAĞ PAZARLAMA
ANONİM ŞİRKETİ
Türkocağı Caddesi No: 39-41 Cağaloğlu-İstanbul

Onikinci bası: Ekim 1993,
Birinci bası: Mart 1982'de, ikinci bası: Mayıs 1982'de, üçüncü bası: Eylül 1982'de, dördüncü bası: şubat 1983'te, beşinci bası: Kasım 1984'te, altıncı bası: Ekim 1985'te, yedinci bası: Ağustosu 1986'da, sekizinci bası: Haziran 1987'de, dokuzuncu bası: Nisan 1988'de, onuncu bası: Temmuz 1989'da, onbirinci bası: Mart 1991'de yapılmıştır.

Dizgi ve Baskı: Yenigün Haber Ajansı, Basın ve Yayıncılık A.Ş. İstanbul - 1993

Oktay Akbal'a

BÖLÜM I

BİR UYGARLIK SAVAŞÇISI

BEN ATATÜRKÇÜ DEĞİLİM

Yanılmış olmak hiç bir zaman ayıp değildir. Atatürk hayatta iken, onun başarmak istediği devrim atılımlarına karşı direnenleri düşüncelerinden ötürü bugün kınamak aklımızdan geçmez. Bir Rauf Orbay, bir Kâzım Karabekir, bir Mehmet Akif, bir Halide Edip toplum yapısında Atatürk'ün giriştiği yenileşme çabalarını, belki ayrı ayrı nedenlerle yersiz, zamansız ya da gereksiz buluyorlardı. Bunlar düşüncelerini gizlememişler, dalkavukluğa sapmamışlar, bir köşeye sinip oturmamışlar, Atatürk'e açıkça "seninle hemfikir değiliz!" demişlerdir, diyebilmişlerdir. Bu itibarla Atatürkçü olmadıklarını saklamayan eski devrin muhaliflerini biz bugün de saygı ile anıyoruz. Hepsi de mert, soylu, samimi insanlardı. Fikirleri yüzünden çok çektikleri halde, onlardan kimi, sonraları yanıldığını kabul etmiş ve hiç bir zorunluğu olmadığı halde, Atatürk'ün ölümünden sonra, bunu gene mertçe itiraftan çekinmemiştir.

Fakat Atatürkçülüğe açıkça karşı çıkmayan, karşı çıkmadığı için de Atatürkçülük maskesi altında sinsi sinsi

günümüz yobazlarına ne dersiniz? Ölümünden kısa bir süre sonra büyük Türkün
göze aldıkları deneme ilkin onları ürküttü. Karşılarında dimdik Atatürk gençliğini bulmuşlardı. Atanın ölüsünü de yenemeyeceklerini anladılar, ödleri koptu, sus pus oldular. Ama çok partili hayata geçildikten sonra bunların yeni bir taktiğe başvurduklarını görmekte gecikmedik. Atatürk'ün adına karşı halkın, hem adına, hem eserine karşı da zinde kuvvetlerin beslediği bağlılık duygusunu kıramıyorlar ya o halde Atanın adını sihirli bir kalkan gibi ellerine alacaklar ve bu halkanın ardına sığınarak adım-adım hedeflerine doğru yürüyecekler.

Bu hedef, Türkiye'nin yönünü tersine çevirmekti. Ne demekmiş çağdaş uygarlık? Ne demekmiş vicdan özgürlüğü? Ne demekmiş fikir özgürlüğü? Biz tarihine, geleneklerine bağlı, yüzde 99 Müslüman bir millet değil mi idik? Türkiye Büyük Millet Meclisi açılacağı 23 Nisan 1920 günü Hacıbayram'da dua eden Atatürk değil mi idi? Türk gençlerine damarlarındaki asil kana güvenmesini Atatürk hatırlatmamış mıydı? 1924 İzmir İktisat Kongresinde yurdumuzun ancak özel sektörle kalkınacağını Atatürk söylememiş miydi? Sonradan devletçiliği "özel sermayenin yapamayacağını yapmak" diye tanımlayan gene Atatürk olmamış mıydı?

Böylece büyük kahramanın ömrü boyunca nefret ettiği ve bütün gücü ile bizi kurtarmaya çalıştığı dogmacılığı şimdi gericiler onun adına sığınarak yeniden tam anlamı ile hortlattılar. Gericiler bu yolda o kadar ileri gittiler ki bugün Ayasofya'nın camiye çevrilmesini isterken bile gözlerimizin içine baka baka "Atatürk sağ olsa o da böyle düşünürdü!" demekte hiç bir sakınca görmüyorlar.

Atatürk'ün yüce adını maskara olmaktan kurtarmak için bari biz bu adamlara karşı durmasını bilelim ve göğsümüzü gere gere onlara seslenelim: Çağdaş uygarlığa sırt çevirmek Atatürkçülükse, biz Atatürkçü değiliz. Hayatta en hakiki mürşit ilim değilse biz Atatürkçü değiliz. Vicdan ve fikir özgürlüğü doğruyu aramak, doğruya inanmak, inandığımızı savunmak hakkını bize vermiyorsa biz Atatürkçü değiliz. Ulusal bağımsızlık başkalarının uydusu halinde yaşamak anlamına geliyor ve halkçılık ilkesi halkın bir mutlu azınlık elinde cennet vaadleri ile ömrü-billah sömürülmesi sayılıyorsa biz Atatürkçü değiliz!

Onlara bunu söyleyelim. Bıkmadan, usanmadan her gün söyleyelim. Atatürk'le de, Atatürkçülükle de hiç bir ilişkileri olmadığını ispat edene dek söyleyelim.

(Cumhuriyet, 16 Aralık 1965)

BUNLAR HEP BÖYLEDİR

Birinci Büyük Millet Meclisi üyelerinin yarıdan fazlası sarıklı, bunların da önemli bir kısmı yobazdı. Oysa, saltanatı bu Meclis yıkmış, Cumhuriyeti ve devrimleri başarma olanağını Atatürk'e bu Meclis sağlamıştır. Yurdumuzda yeni bir hava estiğini gördükleri zaman yobazlar birbirleriyle yarışırcasına Mustafa Kemal'in eteğine yapışmışlar. "Emret, İslâmiyette halifeliğin lüzumsuzluğuna fetvayı biz verelim!" diye yalvarmışlardır. Atatürk Kur'anı ve ezanı Türkçeye çevirttiği sıralarda bunlardan hiç biri kalkıp da yapılan işin dine aykırı olduğunu iddia etmemiştir. Bu hal, Atatürk'ün ölümünden sonra da böylece sürüp gitmiştir.

Fakat, vakta ki profesyonel oy avcıları yurdumuzda bir başka hava esebileceğini göz kaş işareti ile belli etmişlerdir, yobazlardan her biri bir din mücahidi kesilmiştir. 27 yıldır vatandaşı dinden imandan yoksun bıraktılar, camileri ahıra çevirdiler, Kur'anı Türkçe okumak caiz değildir, diye kıyameti koparanlara vaktiyle nerede idüklerini sorduğunuzda size ters ters bakarlar ve ağız dolusu küfür etmekten başka bir yanıt vermezlerdi. Siz bir dinsiz, bir komünist, bir ahlâksızdınız.

İçlerinde bir zaman Atatürk'e kasideler döşenmiş olanları vardı. Bunlar Atatürk dönemini baştan başa kötülemekten çekinmiyorlardı. Özel hayatında Müslümanlıkla ilişiği uzaktan yakından sezilmeyen kumarbaz, eroinci, içki ve kadın düşkünü birtakım adamlar din dergileri yayınlıyor ve ordinaryüs profesörler, edebiyatçılar imzalariyle bu dergilere din hakkında bilimsel(!) yazılar yazıyorlardı. Laik bir devletin radyosunda sabah akşam mevlit okutulmasını tenkit mi ettiniz? Elbirliği ile size karşı hücuma geçiyorlar, "milletin yüzde doksanı böyle istiyor, sen sus!" diyorlardı.

Genç kızların kara çarşafa sokulmalarından şikâyet mi ettiniz? Siz vicdan hürriyetini baltalayan zararlı bir adamdınız. Yobazlar yüzünden Atatürk devrimlerinin nerede ise tarihe karışacağı korkusunu mu gösterdiniz? Siz bir "devrimbaz"dınız.

Oy avcılarının emrinde bu profesyonel demagoglar bütün ustalıklariyle halkı kandırmaya çalışıyorlardı. İçinde ufak gerçek kırıntıları bulunan sözde bilimsel (pseudoscientifique) bir ifade gücüne dayanarak ve Batı ülkelerindeki donmuş, artık zararsız hale gelmiş akıl dışı birtakım gelenekleri de örnek diye göstererek yurdumuzda üfürükçülüğün, muskacılığın propagandasını yapıyorlardı.

27 Mayıs'tan beri çok şükür Atatürk'e yeniden kavuştuk. Bugünkü Milli Birlik idaresinin oy peşinde koşmadığına dair en güçlü belge, bütün sözcülerin devrim ilkeleri üzerinde hiç bir ödüne sapmaya lüzum görmemeleridir. Devlet Başkanımız, Tanrı sözünün vatandaşlar tarafından anlaşılması gerektiğine inandığını söylerken, yarınki politikacılara da iyi bir ders veriyor. Onlara,

"Halkı kandırmayacaksınız. Oy toplamak kaygısı ile sömürgen yobazları kullanmayacaksınız. Savaşımlarınızı, tartışmalarınızı fikir planından ayırmayınız. Halk, Tanrının ne dediğini kendi dili ile anlayacak, ibadetini de istediği gibi yapacaktır. Araya kimse girmeyecek!" diyor.

Şimdi yobazlar yine susmuşlardır. Düşük iktidar devrinde 27 yıllık zulüm ve istibdat rejimini anlata anlata bitiremeyen oy avcıları 27 Mayıs'tan beri Milli Birlik hayranı kesilmişlerdir. Hani Kur'an Türkçe okunamazdı? Hani kara çarşaf vicdan hürriyeti alâmeti idi? Neredesiniz ordinaryüs profesörler? Konuşsanıza kumarbaz mutekidler, eroinci Müslümanlar ve sarsak din bilginleri?

Nerede olduklarını ve ne yaptıklarını pek iyi biliyoruz: Bir zamanlar Atatürk'ün eteğine yapışan sarıklılar gibi şimdi bunlar Milli Birlik Komitesi'ne yanaşma çabası içindedirler. Eski inançlarını, sağlam felsefelerini rafa kaldırmışlardır. Bir tek kaygıları vardır: Yeni iktidara yaslanıp keyiflerine bakmak, bunun için de ilkin Milli Birlik idarecilerini geçici olmak kararından caydırıp yerine yerleştirmek ve samimi Atatürkçülerle bu idarenin arasını açmak. Milli irade, seçim, demokrasi bunlara vız gelir.

Ama bu sefer hava alacağa benzerler.

(Cumhuriyet, 7 Ekim 1960)

BU SATIRLAR YARIN BELKİ SUÇ SAYILACAK

Şu düşünceyi on yedi yıldır bu köşede en az yüz kez savunduğumu söyleyebilirim:

"Devrim ilkelerini dimdik ayakta tutmaya karar vermediğimiz sürece çok partili demokratik rejimin yurdumuzda yaşamasına olanak yoktur."

Düşük iktidardan önce, düşük iktidar zamanında ve 27 Mayıs'tan sonra bugüne değin çekinmeksizin savunabildiğim bu düşünce, yeni Tedbirler Kanunu yürürlüğe girer girmez artık belki de bir suç sayılacaktır. Çünkü yasanın ikinci maddesine göre: "*Türkiye Cumhuriyeti'nin, anayasa ile tescil edilmiş temel vasfı olan insan hak ve hürriyetlerine dayanan çok partili demokratik nizamını söz, yazı, haber... veya sair vasıta ve suretlerle zedelemeye veya tehlikeye düşürmeğe matuf olarak kötüleyenler veya bu nizamın Türkiye'de yürütülemeyeceği yolunda propaganda yapanlar hakkında, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde, birinci maddede yazılı cezalar uygulanır.*"

Şimdi sayın hukuk bilginlerimiz, Bahri Savcı'lar, Muammer Aksoy'lar, Velidedeoğlu'lar, Kubalı'lar istedikleri kadar dil döksünler, maddenin açık hükümleri karşısında yıllardan beri rahatça savunduğum, fakat yazık ki ne düşük, ne de kalkık hiç bir iktidara kabul ettiremediğim bir düşünceyi bundan böyle savunabilmem bir cesaret meselesi haline gelmektedir.

Rejimi korumak bahanesiyle öyle bir yasa çıkarılmaktadır ki vatandaş "ben bu rejimi beğenmiyorum" derse suç işlemiş sayılacaktır. Rejimin sorumunu da genel olarak hükümetler taşıdığına göre yarın herhalde hükümeti beğenmemek de rejimi yermekle bir tutulacak, Talleyrand'ın dediği gibi, hoşa gitmeyen bir yazarın iki satırlık yazısı ele alındı mı, derhal cezalar kesilebilecektir.

Bununla beraber deneylerle biliyoruz ki eşyanın tabiatına aykırı kanunlarla bir memlekette huzur sağlamak güçtür, çok kez olanaksızdır. Sosyal ve ekonomik ortamı değiştirmek uğruna temelli bir gayret harcamadan, sırf öncelik ve ivedilikle alınan önlemler sayesinde bir memleketin özgürlüğe kavuşturulabileceği sanılırsa, işte böyle adamı zorla "rejimi beğenmemek suçtur ve ben özgürüm!" diye bağırtmak gibi tuhaf sonuçlara varılır. Mussolini'nin kara gömlekli taburları da:

"Giovinezze della nostra liberta!" nakaratını tekrarlayarak, uygun adım, yıllarca bir tür özgürlüğün türküsünü çağırıp durmadılar mı? Orada da yürürlükteki rejim rejimlerin en iyisi sayılıyor, onu tenkit etmeye kalkışanlar ağır cezalara çarptırılıyordu. Vaktiyle Faşist İtalyan ceza kanunundan bizim ceza kanunumuza aktarılan ünlü 141. madde, Mussolini düşer düşmez İtalya'da kaldırıldığı halde, 17 yıldır açık rejim koşulları-

na kavuştuğu söylenen Türkiye'de hâlâ uygulanmaktadır.

Yeni anayasanın ışığında biz bütün antidemokratik mevzuatın incelenip eleneceğini düşünürken, bunlara yenilerinin eklendiğini mi görecektik?

Bununla beraber, on yedi yıldır bütün olan bitenler yine de bizim haklı olduğumuzu gösteriyor. Yarın yasa suç da saysa şuraya bir daha yazalım:

Türkiye'yi Batı uygarlığı koşullarına kavuşturacak olan devrim ilkelerine sımsıkı sarılıp da yurdumuzdaki sosyal ve ekonomik ortamı bir an önce düzeltmeye koyulmazsak çok partili demokratik rejim bu topraklar üzerinde hiç bir zaman tutunamayacaktır.

(Cumhuriyet, 4 Mart 1962)

BİLİNÇLİ GÜÇLER

Adına ister Batılılaşmak densin, ister çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, ister geri kalmışlıktan kurtulmak... Türk ulusu uzun bir süredir kendi gücünün bilincine ermek ve bu gücü gereği gibi değerlendirerek daha iyi yaşam koşullarını yaratmak sorunu ile karşı karşıyadır.

Bu gerçeği bugün içimizde açıkça inkâr eden kimse yok. Sözlerimize bakılırsa evvel Allah hepimiz Atatürkçüyüz, halkçıyız, toplumseveriz. En çıkarcı, en tutucu politikacılar arasından bile şimdiye dek bir tekinin ayağa kalkıp: "Hayır arkadaşlar, ben Atatürkçü değilim. Ben halka ve topluma karşıyım!" dediği işitilmiş midir? Elbette işitilmemiştir ve bundan böyle de işitilmeyecektir. Zira, ölmüş olan Atatürk de, gücünün bilincine henüz ermemiş bulunan halk da yurdumuzun —birisi eseri ile, öteki varlığı ile— iki büyük gerçeğidir.

Bu nedenden ötürüdür ki, Atatürk'e ve halka karşı olan politikacılar, tıpkı Atatürkçü ve halkçılar gibi Ata-

türk'ten yana görünüp, fakat Atatürk'çülüğü ters yüz ederek halkı kandırmaya, yani halkın kendi yaratıcı gücüne kavuşmasını önlemeye, hiç değilse geciktirmeye çaba harcamaktadırlar.

Ortada durup duran bir varlık gözlerden ne denli gizlenebilir, halk kendi gücünün bilincine ermekten ne denli alıkonabilir, bilinmez. Yalnız şu var ki, yaratıcı toplum gücünün su yüzüne çıkmasını geciktirmek bakımından gerici çevrelerce harcanan gayretler de bugüne dek başarılı olamamıştır denemez!

Özgürlük içinde yurdumuzun bir an önce kalkınmasını özleyenler bu gecikmeye bakarak, yarınımız için kaygılanmakta haklıdırlar. Hangi yoldan olursa olsun, yaratıcı toplum gücünü sürekli olarak uyuşturmak ya da baskı altına tutmak imkânsızdır. Isı derecesi günden güne yükselen hareketli ve dinamik dünya koşulları ortasında, kapalı bir kazan misali, bir köşede kendi başımıza oturabileceğimizi sanmak, sosyolojiyi bir yana bırakınız, en basit fizik kanunlarından habersiz olmak demektir. Kapağını vaktinde açıp da iç ve dış ısılar arasında bir denge kurmayı beceremezseniz, kazan bir gün mutlaka patlar.

Sosyoloji dilinde bunun adına ihtilal derler; kabını yırtan yaratıcı gücün şahlanışıdır bu. Bu güç kendi disiplinini kuruncaya dek çok acı çekilir, çok değerler yitirir ve... demokratik özgürlükler üzerine de, Nihat Erim'in deyimi ile, bir şal, hem de kalın bir şal örtülür.

Halkımızı, kendi gücünün bilincine kavuşturmak uğruna Atatürkçü aydınlar vakit geçirmeksizin, geceyi gündüze katarak çalışmak zorunda olduklarını unutmamalıdırlar. Bu yolda kırk yıl önce bize önderlik eden o büyük adamın eserini yalnız korumak değil, ileriye

doğru daha da geliştirmek görevini omuzlarımızda taşıdığımızı iyi bilmeliyiz. Şapka devrimini, harf devrimini, Medeni Kanun devrimini, eğitim birliği devrimini Atatürk bir kısım varlıklı kimseler rahat yaşasın, çocuklarını Avrupa'da okutsun, balolarda, kokteyllerde eğlensin ve sonra ezici halk çoğunluğu yobazlar elinde kendi gücünün bilincinden yoksun, öteki dünya nimetlerinin hayali ile avunsun diye başarmış değildir, olamaz.

Yazık ki, devrimlerden kırk yıl sonra, bugün yurdumuzun görüntüsü, yukarıki açık gerçeği umursamayan aydınların sayıca bir hayli kabarık bulunduklarını belirtir niteliktedir.

Halka ulaşmak için hem yobazların, hem de bunların sırtından aşmak gerekir.

(Cumhuriyet, 22 Ekim 1966)

TEMPO

Bugünlerde neden bilmem 10. Yıl Marşı dilimden düşmüyor. Sabahtan akşama mırıldanıp duruyorum. Mırıldandıkça da gençliğimin mutlu dönemini anımsıyorum.

O yaşlarda zaman insana ağır bir tempo ile akıyormuş gibi gelir. On yılda neler başardığımızın türküsünü çağırırken göğsümüz heyecanla kabarır, ama yapılanları on yıla kolayca sığabilecek olağan şeylerden sayardık. Yirmisini henüz aşmış delikanlılar için on yıl ömrün yarısı anlamına gelir değil miydi? Bu süre içinde halifeliği kaldırmışız, din işlerini dünya işlerinden ayırıp devleti laikleştirmişiz, medreseleri kapatmış, eğitim birliğini sağlamışız, medeni kanunu yürürlüğe koymuşuz, kadına eşit haklar tanımışız, yazı ve kılık kıyafet devrimlerini tamamlamışız, dil davasına el atmışız, neden olmasındı? Çağdaş uygarlığa bir an önce yetişmemizi sağlamak üzere bütün engeller ortadan kaldırıldı sanıyorduk.

"Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri" diyorduk.

Ekonomi alanında da cesaretli atılımlara girişmiştik. Şekerimizi, dokumamızı, çimentomuzu, kâğıdımızı kendimiz üretmeye başlamıştık.

Anayurdu dört baştan demir ağlarla örmüş, saltanattan miras kalan dış borçlarımızı temizlemiş, üstelik yabancı şirketlerin tümünü parasını ödeyerek kamulaştırmıştık.

Bu hızlı tempo Atatürk'ün ölümüne dek böyle sürdü gitti. Sonra nedense bir duraladık. İkinci Cihan Savaşı'nın bitimiyle de bütün bütün yolumuzu şaşırır olduk. Sanki nefesimiz kesildi. Bugün Cumhuriyetin birinci on yılı üzerinden dört on yıl daha geçmek üzere, 1973'te rejimin ellinci yılını kutlayacağız.

Aynı coşkun heyecanı, nefsimize karşı aynı güveni duyabiliyor muyuz şimdi?

Bütün dünya milletlerinin hızı gittikçe artan bir tempo ile kalkınma, ilerleme yarışına katıldığı bir sırada biz ne yapıyoruz?

Hiç bir şey yapmıyoruz demeye dilim varmıyor, ama etrafımıza şöyle bir göz attığımızda, kalkınma hızımızın Yeniçeri yürüyüşü misali, iki adım ileri bir adım geri, ağır aksak bir tempodan ayırdedilemeyeceği de bir gerçektir.

Hızla artan bir şeyimiz varsa o da nüfusumuz. Evvel Allah bu alanda en önlerde gidiyoruz. Az gelişmişliğin başlıca belirtilerinden biri sayılan bu durmaksızın çoğalış, kalkınmamızı ayrıca köstekleyip belimizi büküyor.

Ama hiç kuşkumuz olmasın, bizi eteğimizden çeken, yolumuzdan alıkoyan en büyük engel, nasılsa içi-

ne daldığımız bozuk düzende rahata kavuştuğunu bildiğimiz, çirkin politikacılarla onların değnekçisi bir kısım sermaye çevreleridir. Atatürk'ün on yılda başardığı devrimleri oy avcılığı uğruna çeyrek yüzyıldır yıkmaya çalışanlar bunlardır.

Düzen bozukluğundan şikâyet edildiği zaman pür hiddet ayağa kalkanlar bunlardır. Reformlardan söz edildiğinde *"vay komünist!"* diye yerinden sıçrayanlar bunlardır.

Bunlar yola getirilmedikçe bu millete derlenip toparlanma, yitirdiği hızlı ilerleme temposuna ulaşma olanağı bulunmayacaktır.

(Yeni Ortam [Dergi], 15 Kasım 1971)

YENİ YILIN EŞİĞİNDE

Atatürk "Ne mutlu Türküm diyene!" sözleriyle biten Cumhuriyetin onuncu yıl nutkunda, çağdaş uygarlık düzeyine mutlaka ulaşmamız gereği üstünde önemle durmuş, bu gereği milletçe yerine getireceğimize dair beslediği inancı yüksek sesle haykırmıştı.

Cumhuriyetin 10. yılı 1933 ekiminde kutlanmıştır. Biz ise bu gece saat yirmi dördü vurduğu zaman 1963'ün ilk dakikasını öpücükler arasında kutlayacağız. Teyplerde saklayıp her On Kasım'da bir kez radyolardan dinlediğimiz o söylevini Atatürk söyleyeli demek nerede ise otuz yıl olacak. Bu otuz yıl içinde çağdaş uygarlık düzeyi olduğu yerde mıhlı kalsa idi biz acaba şimdiye değin ona yetişebilir mi idik? Atatürk o düzeyin yerinde saymayacağını elbette biliyor, buna rağmen onu bir gün mutlaka yakalayacağımıza inandığını söylüyordu.

Otuz yıl boyunca çağdaş uygarlık düzeyinin bilim ve teknik alanında vardığı aşamalara şöyle bir göz atmak akılları durdurur. Lindberg bir hamlede Atlantiği

geçtiği zaman bu bir mucize sayılmıştı. Bugün pervanesiz dev uçaklarla New York'tan Paris'e viskisini yudumlayarak altı saatte varıveren yolcular lindberg'i belki bir tarih öncesi kahramanı kadar kendilerine uzak buluyorlardır. Atom enerjisinin endüstriye uygulanması sonunda petrol nerede ise modası geçmiş bir fakir fukara yakıtı haline düşecektir. İçinde adam bulunan uzay gemilerinin yüzlerce kilometre yükseklikten dünya çevresini bir buçuk saatte dolanmaları artık "umur-u âdiye"den olmuştur. İnsan zekâsı şimdi gezegenlerin sırrını çözebilecek bir duruma gelmiştir. Geçenlerde Venüs'e yöneltilen Mariner-II adındaki uzay aracı elli yedi milyon kilometrelik bir mesafeden dünyamıza işaretler göndermiş, bu işaretler yeryüzünde rahatlıkla alınmış, ilk yorumlara da başlanmıştır. Bizim kuşaklar değilse bile, bizden sonraki kuşaklar yer çekimi dışında değişik bir hayatın macerasını herhalde tadacaklardır. Bugün Lindberg'ler, Coste'lar bize göre ne denli uzakta kaldılarsa, yarın da Glenn'ler, Gagarin'ler çocuklarımızın gözünde o denli uzak kalacaklardır.

Bilim ve teknik alanında atılan bu dev adımlar, sosyal ve ekonomik alanda da derin ve olumlu yankılara yol açıyor. Batı memleketlerinde geçim standardı yıldan yıla, adeta gözle görülürcesine yükseliyor. Maddi refah ve kültür koşullarındaki gelişmeler çağdaş uygarlık düzeyini başdöndürücü bir hızla yukarılara doğru çekiyor. Bir zamanlar ekonomik sefaleti yenmeye çalışan ileri milletler bu davayı çoktan çözmüşler, şimdi başlıca hastalıklarla savaşarak insan ömrünü uzatma yoluna girmişlerdir. Otuz yıl önce ortalama elli yıl yaşadığı hesaplanan bir Batılı bugün hayata gözlerini açarken önünde yetmiş yıllık bir yaşama şansı ile karşılaşmaktadır.

Çağdaş uygarlığın bu göz kamaştırıcı atılımları önünde bizim durumumuz hiç de umut verir gibi görünmüyor.

Atatürk'ün onuncu Cumhuriyet yıldönümünde müjdelediği parlak ufuklardan yazık ki henüz çok uzaklardayız. Açık rejim ve demokrasi laklakiyatı arasında, on yedi yıldır, geri ve kapalı bir Doğu toplumunun yüzyıllar boyunca bizi karanlıkta bırakan ağlarına yeniden takılmışızdır. İnsan arada bir düşünüyor da:

"— Acaba Atatürk aldandı mı?" diye kendi kendine soruyor.

Hani çağdaş milletlere yetişecektik? Hani Atatürk bundan şüphe etmediğini bize temin etmişti?

Fakat elimizi şakağımıza dayayıp da benliğimizi yokladığımız zaman aldananın ileri görüşlü büyük Atatürk değil, onun eserini ondan sonra korumak ve yürütmekten sorumlu zayıf, Tanzimat zihniyetli, şekilci politikacılar olduğunu her defasında görüyor ve kabul ediyoruz.

Atatürk, çağdaş uygarlığa mutlaka yetişeceğimizi söylerken, devrim yıllarında yürürlüğe koyduğu ilkelere bir gün yakın arkadaşları tarafından yan çizileceğini, oy avcılığı uğruna o ilkelerden karşılıklı tavizler verileceğini elbette düşünemezdi.

Ne diyelim, 1963 yılı gerçek Atatürçülerin gücünü arttırsın!

Onuncu yıl nutkundan otuz yıl sonra da olsa, Türk milletinin mutluluğu, yalnız ve yalnız Atatürk ilkelerinin utkusuna bağlıdır.

(Cumhuriyet, 31 Aralık 1962)

ANLAYAN BUNU BİLİR

Politikada medeniyetçiliği, ilericiliği sömürmek güçtür. Cumhuriyet ve Atatürk ilkelerine bağlılığından söz eden, bu sayede çıkarını sağlamak isteyen adamın foyası da, boyası da kısa zamanda belli olur. Çünkü ilericiler genel olarak aydın kişilerdir. Gerçekten medeniyetçileri sahtelerinden ayırt etmesini bilirler ve ikincilere yüz vermezler. Bu itibarla kurnaz demagoglara Atatürkçülükte pek iş yoktur. Bir süre çevrelerini aldatabilseler de önünde sonunda ne mal olduklarının meydana çıkacağından korkarlar.

Gericiliği sömürmek ise, hitap edilen kitle saf ve bilgisiz olduğundan, çok daha rahat, çok daha kolaydır. Yobazlar halkımızın okumasını neden istemezler? Latin harflerine, arı Türkçeye, laikliğe ve bütün devrimlere neden düşmandırlar? Neden söz ve yazı hürriyetlerine karşıdırlar? Vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti dendi mi neden birtakım mantık oyunlarına kalkarak çoğunluğun azınlığı kayıtsız şartsız ezebileceği gibi demokrasiye yüzde yüz aykırı gülünç bir tezle ortaya çıkarlar?

Bütün bu neden'lerin nedenini biliyoruz. Çünkü sömürgen yobazın dayandığı kitle yeter derecede aydınlatılmamıştır; olayları kendi kafasiyle eleştirip bir yargıya varmak gücünden yoksundur.

Bu koşullar böylece sürüp gittiği sürece sömürgen yobazın keyfi yerindedir. O, iktidara kim gelirse gelsin, bir kolayını bulup ona sığınacak ve "yurt sevgisi", "millet sevgisi" gibi kutsal duyguları kendine siper ederek işini yürütecektir. İktidarı kızdırmamak, ondan yana görünüp, sinsice bildiğini okumak, yobazın başlıca kaygısıdır. Atatürk imiş, İnönü imiş, Bayar imiş, memleket ilerliyormuş, geriliyormuş, bunlar yobaza vız gelir. Atatürk döneminde komünistlerle dostluk kurar, İnönü devrinde nazizmin baş övücüsü olur, çok partili hayata geçildiği sıra CHP'den adaylığını koyar. Bayar zamanında Menderes'in yardakçılığını yapar. Bütün baskı kanunlarını alkışlar, meşhur tahkikat komisyonuna gönüllü olarak başvurup basın ve üniversite mensupları hakkında "komünisttir!" diye iftiralar savurur. Amacı, göze girmek, önemli kişi olmak, masum insanların sırtından kendi çıkarını sağlamaya devam etmektir.

Fakat bu çaba boşuna değildir. Çünkü sömürgen yobazın bir başka kaygısı da ne mal olduğunu bilenlere karşı tuzaklar hazırlayıp onlardan kurtulmaktır. Sömürdüğü saf insanlardan korkusu olmasa da iyi niyetli bir iktidarın bir gün bu duruma tahammül edemeyeceğini düşünür.

Bunun için de komünist tehlikesini bir kalkan gibi kullanarak önüne çıkana rasgele saldırır. Yurdumuzu sefaletten, vatandaşı bilgisizlikten kurtarmak, hayat seviyelerini yükseltmek uğruna nefes tüketen, yani komünizm tehlikesini en rasyonel bir şekilde gerçekten önlemek isteyen aydınlara leke sürmeye çalışmak,

sömürgen yobazın her zaman kullandığı bir yöntemdir.

Bu yöntemin de komünist yöntemleri arasında yer aldığını bu işten anlayanlar iyi bilirler.

(Cumhuriyet, 30 Temmuz 1960)

YİRMİ BEŞ YILI KEÇİBOYNUZU GİBİ YEDİK

Çok partili hayata geçtiğimiz günden beri sağduyulu aydınlarımızın başlıca kaygısı devrim ilkelerini korumak amacı üzerinde toplanmıştı. Bunlar "dikkatli olalım, sakın Atatürk devrimlerinden taviz vermeyelim!" diye baştakileri uyarmaya çalışıyorlardı. Çünkrü uygarlık koşullarına sırt çeviren bir toplumda demokratik bir ortamın hiç bir şekilde yaratılmayacağını biliyorlardı. Elverişli bir ortam bulunmayan yerde ise "hürriyet içinde kalkınma" ülküsü bir hayal olmaktan bir adım öteye geçemezdi.

Sağduyulu aydınlarımız söz dinletemediler. Oy hırsı ile gözleri kararan politikacılar arasından onlara kulak asan çıkmadı. Atatürk devrimleri kırpıldıkça kırpıldı ve yurdumuzu Batı uygarlığına ulaştıracak olan koşullar, sonunda gerçekten kuşa benzetildi. Demokratik ortam kurulamayınca da ortada dengesiz, kararsız, tehlikeli bir durum belirdi. Bu durum böylece sürüp gidemezdi. Türkiye Cumhuriyeti, ya Atatürk'ün emanetine sarılıp kendine yeni bir çekidüzen verecek ya da geriliğin dondurulmuş kalıpları içinde kendi kaderi ile başbaşa kalacaktı. 27 Mayıs hareketi, birinci ih-

timalin gerçekleşeceğini müjdeleyen bir belge yerine geçti. Sağduyulu aydınlar sevindiler. Yıllarca süren bir bocalamadan sonra millet devrim ilkelerine nihayet yeniden kavuşacaktı. Uygarlık koşulları artık bir daha yerinden sökülememecesine yurdumuzda yürürlüğe konacaktı.

Ne yazık ki umutlar boşa çıktı. 27 Mayıs'ın üzerinden henüz iki yıl geçmeden bugün yine o eski dengesiz, kararsız ve tehlikeli durumla karşı karşıyayız. Devrim ilkeleri yine kâğıt üzerinde. Olumlu çalışmalar yerine politika alanı yine kısır çalışmaların gürültüsü ile inlemekte. Ortada sağlam, güvenilir bir demokratik ortam yok. Çünkü o ortamı yaşatacak olan uygarlık koşullarını biz dün olduğu gibi bugün de benimsememişiz.

Ve sağduyulu aydınlar, dil alışkanlığı ile hâlâ "Atatürk, Atatürk!" diye sorumlulara öğüt vermeye çalışıyorlar.

Rica ederim, hangi Atatürk baylar?

Atatürk, tarihimizin belli bir çağının yetiştirdiği bir kahramandır, bir büyük adamdır. Öleli nerede ise çeyrek yüzyıl oluyor. Gericilerin devrim diye bugün nefret ettikleri yeniliklerden büyük bir kısmı ancak o zamanki toplum koşullarımıza göre bir ilerilik anlamı taşımak gerekir. Bunlar gösteriş olsun ya da hoşa gitsin, gitmesin diye değil, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine en kısa yoldan ulaştırmak, Türk milletini geri kalmış, yarı sömürge durumundan kurtarmak amacı ile göze alınmıştır. Atatürk devriminin özeti nedir dersek, bu soruyu "dogmalarla yönetilen bir millet olmaktan çıkacağız, akıl yolu ile kendini yöneten bir millet olacağız!" diye cevaplandırabiliriz.

Hani ya, o hale gelebildik mi?

Aradan çeyrek yüzyıl geçmiş, biz bugün hâlâ demokratik düzenin işlemek şöyle dursun, kuruluş gayretleri içinde yerimizde sayıyoruz. Çıkarımız uğruna her birimiz bir dogmaya sarılmış ha babam ha çekişiyoruz. Bu gidişle, her türlü dogmatizme karşı ömrü boyunca savaşmış Atatürk'ü bile dogmalaştırıp bırakacağız.

Ne var ki, âlem olduğu yerde durmuyor. Dünyanın ve o dünya içinde milletimizin bugünkü sosyal ve ekonomik sorunları bundan yirmi beş otuz yıl öncesine kıyasla daha çetin ve değişiktir. Atatürk devrimlerini şimdiye kadar yerli yerine oturtabilse idik, bunları çözümlemekte belki büyük ölçüde güçlüklere uğramazdık.

Oysa, keçiboynuzu gibi çiğnediğimiz yirmi beş yılın ardından biz hâlâ "Ah, Atatürk!" diye sayıklıyoruz. Onu şimdi bulsak, arada boşuna yitirdiğimiz çeyrek yüzyılı nasıl kapatacağız?

(Cumhuriyet, 19 Nisan 1962)

GERÇEKLERE YAN ÇİZME SANATI

Bilimin aydınlattığı yoldan yürümeye aldırış etmediği sürece politika bizde yapıcı olmak niteliğini hiç bir zaman kazanamayacaktır. Ormancılarımızla yaptığım son konuşmada bu gerçeği bir daha ve içim sızlayarak yakından gördüm. Ormansız bir yurdun, üzerinde yaşayan insanları gittikçe barındıramaz hale geleceğini bilim yıllardan beri haykırıp duruyor. Yine bilim ormanın başlıca üç düşmanı olan keçiye, baltaya ve yangına karşı gerekli tedbirler alınmadıkça yurdumuzu çölleşmekten kurtaramayacağımızı söylüyor. Gerekli tedbirlerin neler olabileceğini de bir bir anlatıyor. Gel gelelim, bizim "idare-i maslahatçı" politikacılarımız, bütün söylenenleri en az söyleyenler kadar bildikleri, yani bilimin aydınlattığı yolu pekâlâ gördükleri halde daima karanlık yan sokaklarda dolaşmaktan bir türlü kendilerini alamıyorlar. Halkı aydınlığa çekmek için, küçük de olsa, bir gayret harcayacaklar mı? İşte bu gayretin rizikosuna katlanamıyor bizim politikacılar.

Örneğin şu utanç verici ' eçi sorununu ele alalım.

Bilim diyor ki: Keçi olan yerde orman yetişmez. Bütün uygar milletler bu gerçeği kavramışlar, toprakları üzerindeki keçi sürülerini yok etmişlerdir. Bugün yeryüzünde kırk altı milyon keçi kalmıştır. Bunun yirmi altı milyonu Türkiye'dedir. Geri kalanını Pakistan'la Afganistan paylaşmaktadır. Biz, dünya keçi varlığının yarıdan fazlasını beslemekle yüz kızartıcı bir rekor taşıyoruz. Bozkırda yaşayabilen tiftik sürüleri bir yana, ormanlarımızı kemiren dağ keçilerinin mutlaka kökünü kazımalıyız. Bunu yapmak için sürü sahiplerini mahvetmek, hatta onların çıkarına dokunmak zorunda da değiliz. Birtakım vatandaşları keçi edinmeye heveslendiren neden, bu hayvanın görünürde masrafsız oluşudur. Evet, sürü sahipleri gerçekten hiç bir bakım ve besleme masrafı ödemeksizin bu hayvanın et, süt, kıl ve deri gibi çeşitli ürünlerinden yararlanırlar. Fakat yurdumuzun yeşilliklerini kemirerek beslenen keçi sürülerinin milli servetimize yükledikleri yıllık zarar bir buçuk milyar lira olarak hesaplanmaktadır. Oysa, topraklarımızda yaşayan yirmi altı milyon keçinin bugünkü rayiçle gerçek değeri bir milyar lirayı pek aşmamaktadır. Böylesine haksız, verimsiz ve mantık dışı bir duruma şimdiye değin engel olunmaması hayrettir. Bilim hükümete tavsiye ediyor: Keçilerden alınan hayvan vergisini arttırınız. Sürüsünü orman bölgesine salan keçi sahiplerine ağır para cezaları kesiniz. Böylece keçi beslemek zahmetsiz ve enteresan bir iş olmaktan çıksın. Ondan sonra, kademeli bir programla yurdumuzdaki keçileri rayiç bedeli ile satın alıp bunları yenmek üzere komşu memleketlere satınız. Böylece az bir masrafla hem bir keçi afetinden kurtulur, hem de sürü sahibi vatandaşlar ellerine geçen para ile kendilerine ve memlekete daha yararlı üretim alanlarına yönelmek olanağına kavuşurlar.

Bilim, Türkiyemizin yakıt problemine de aydınlatıcı

ışığını, uzun bir süredir, durmaksızın serpiyor... Kullandığımız yakıt maddesinin hemen yarısı odundur. Memleketimizde her yıl 22 milyon küsur metreküp odun yakılmaktadır. Ormanlarımızın bugünkü verim gücü ise ancak dokuz buçuk milyon metreküptür. Demek ki gizli ve usulsüz yollardan Türkiye'de her yıl on üç buçuk milyon metreküp kadar kesim yapılmaktadır. Bunun daha ziyade orman içi köylerindeki ısıtma araçlarının ilkelliğinden meydana geldiği anlaşılmıştır. Orman içinde ve orman yakınlarında yaşayan 9 milyon vatandaşımız odun maddesini böylesine israf ederken ormansız bölgelerde yaşayan vatandaşlarımız da yılda 14 milyon ton tezek kullanmak suretiyle bir yandan kendi sağlığını tehlikeye koymakta, öte yandan da toprağını yoksullaştırmaktadır. Her yıl yakıt olarak kullanılan 14 milyon ton tezek, yapılan hesaplara göre Türkiye'deki yakıt sarfiyatının yüzde kırk üçünü teşkil etmektedir. 14 milyon ton tezek ise 56 milyon ton yaş gübre demektir. Bu gübre tarlalarımıza verilmiş olsa, yıllık ihtiyacımızı karşıladıktan başka dışarıya beş yüz bin ton buğday satacak bir duruma gelebileceğizdir. Şu halde her şeyden önce tezeğin bir yakıt maddesi halinde kullanılmasını önlemek, bunu yurdumuzda fazlasiyle bulunan linyitle değiştirmek, sonra da orman içi bölgelerinde kullanılan pişirme ve ısıtma araçlarını (soba, ocak, mangal vesaire...) daha rasyonel ve ekonomik bir hale getirmek zorundayız.

Bunları ben söylemiyorum, mesleğini iyi bilen ve yürekten seven ormancı aydın vatandaş söylüyor. Onun yaptığı da bilim ışığında birtakım kaçınılmaz gereklilikleri önümüze sermek. Fakat bütün bunları karanlıklar içinde bocalamayı marifet sanan bizim inatçı politikacıya nasıl anlatmalı? Daha doğrusu, pekâ-

lâ anladığı, bildiği ve gördüğü ışıklı yola bizim politikacıyı nasıl yöneltmeli?

Acaba bunun yanıtını verecek bir bilim dalı var mı yeryüzünde?

(Cumhuriyet, 7 Ağustos 1962)

HANGİ YÖNTEM

Ekonomi piyasamızda hüküm süren durgunluğa karşılık fikir piyasamızda oldukça bir hareket göze çarpıyor. Her gün yeni yeni tezlerin ortaya atıldığını, memleket kaderi ile ilgili çeşitli kuramların vatandaşa sunulduğunu görüyoruz. Kısa yoldan nasıl kalkınabiliriz? Sosyal adalet şartlarını nasıl gerçekleştirmeliyiz? Hukuk eşitliği mi önce gelir, yoksa ekonomik eşitlik mi? İkincisi sağlanamazsa birincinin değeri olur mu? Halkın maddi refahı uğruna çaba harcarken sınıf zıtlaşmalarını ne yoldan önleyebiliriz? Toprak ağalarının yoksul çiftçiyi, patronların işçileri sömürmesini hangi yöntemle durdurabiliriz?

Uzun yıllar boyunca bizde tartışılması yasak edildiği için kimi okurlara yeni ve cesaretli gibi görünen bu düşüncelerin basınımızda söz konusu olması, bir bakıma iyi bir işarettir. Batı milletlerinin öteden beri çözmeye çalıştığı, kısmen de yoluna koyduğu davaları derinliğine ve genişliğine ele almamız zamanı nihayet çoktan gelmiş olmalıdır. Demokrasi dediğimiz rejim, elbette vicdan hürriyetinin on sekizinci yüzyıl-

dan kalma sınırları üzerinde boş ve anlamsız çekişmelerden güç alacak değildi. Ne yazık ki çok partili hayatın onbeş yılını biz buna benzer verimsiz boğuşmalarla geçirdik. Hürriyet dedik, hürriyeti boğduk; Atatürk dedik, Ata'yı inkâr ettik; liberalizm dedik, özel teşebbüsü bir köşeye ittik; devletçilik dedik yoksul halkı soyduk soğana çevirdik; görülmemiş kalkınma dedik, yolsuzluklara ve kanunsuzluklara ardına değin kapılarımızı açarak gelişigüzel işler yaptık.

Şimdi bütün o karanlık döneme bir son verirken bundan böyle tutmamız gereken yolu serbestçe araştırmamızı yadırgamamalı, hatta buna sevinmeliyizdir. Ancak, bu konuda beni düşündüren bir nokta var. İleri geri tezler arasında tartışıyoruz derken bu sefer de yolumuzu şaşırıp bir yeni çıkmaza sapmamızdan korkuyorum. Bunu önlemek için şu sorunun cevabını bir an önce bulmalıyızdır: evet bir an önce kalkınmak; evet, sosyal adalet; evet ekonomik eşitlik! Fakat hangi yöntemle? Halkımızı refaha kavuşturmak, yurdumuzu içinde bulunduğu gerilik koşullarından kurtarmak isterken bunu Batı yöntemleriyle mi, Doğu yöntemleriyle mi başaracağız? Yani, tutacağımız yol ve güdeceğimiz sosyal ve ekonomik politika, örneğin Yunanistan'ınkine mi, yoksa Mısırı'nkine mi benzemelidir?

Bu soruya demagojik bir eğilimle "Ne ona, ne ötekine! Biz bize benzeriz" gibi kestirmece bir cevap verilebilir. Fakat, ne denirse densin, böyle bir cevap büyük davamızı kestirip atacak, onu çözecek bir güçte olamaz. Oysa, bizim gibi birbirine zıt iki ideolojinin kavşak noktasında yaşayan bir millet için yukarıki soru pek önemlidir ve buna mutlaka açık bir cevap bul-

mak gerekir. Bugün yeryüzünde halkının refahını özlemeyen bir devlet artık kalmamış gibidir. Peron da, Sigman Rhee de, Batista da, Nuri Sait de, şüphesiz Menderes de idareleri altındaki halkın yaşama düzeyini yükseltmek istiyorlardı. Bugün Hruçof da, Tito da, Fidel Castro ve Nâsır da aynı amacı gütmektedirler. Beri yanda özgür devletler de kendi halklarının daha üstün, daha rahat hayat şartlarına ulaşması için elbette hiç bir gayreti esirgemiyorlar.

Fakat arada çok büyük bir yöntem ayrılığı var; temel hürriyetlerin ve insan haklarının çerçevesi içinde kalkınmak ya da temel hürriyetleri ve insan haklarını şu veya bu şekilde kısarak kalkınmak.

Bizim yerimiz, birinci yöntemi benimseyen milletler arasındadır. Bunu kafamıza iyice yerleştirmeli, hiç unutmamalıyızdır. Atatürk devriminin felsefesi, bizi bu yönteme yürekten bağlayacak bir niteliktedir. 27 Mayıs devriminin hareket noktası da o yönteme sırt çeviren ve sırt çevirdiği için de memleketi felakete sürükleyen kötü bir yönetime karşıdır. En güçlü Batılı devletlere karşı Türk bağımsızlığını kuran Atatürk, eğer istese idi Nâsır'ın başvurduğu demagojik ve acayip Doğu yöntemlerini daha ilk günden benimser ve genel kalkınma ve eşitlik parolası altında özel teşebbüse karşı açıkça cephe alır, devletçiliğin sınırlarını çizmeye lüzum görmezdi. Atatürk temel hürriyetlere, insan haklarına inandığı ve gerçek milli yükselişin ancak öyle bir rejim sayesinde mümkün olacağını bildiği içindir ki, o rejimin hazırlık koşulu olan devrimlere girişti.

Bu gerçeği böylece kabul ettikten sonra, çeşitli kurumlar üzerinde artık dilediğimiz gibi tartışabiliriz.

(Cumhuriyet, 4 Ekim 1960)

ŞAKA DEĞİL

Bir yazar için en değerli armağan bence okurlarından aldığı takdir mektuplarıdır. Yurt sorunları üzerinde savunduğumuz düşüncelerin tâ Erzincan'a, Van'a kadar olumlu yankılar uyandırdığını görmek, birçok yüreklerin sizinki ile beraber çarptığını duymak tadına doyulmaz bir zevk verir yazara. Bu teşvik edici düşünce birliği ağır basmasa, yaşadığımız şartlar altında samimi gazetecilerin mesleğe devam edebilmeleri, imkânsız değilse bile herhalde daha çok güç olurdu sanıyorum.

Bugüne dek ben de bu mutlu yazarlar arasında idim. Gerçi, herkese olduğu gibi arada bir bana da sepetlik imzasız yerici mektuplar gelmez değildi. Fakat özlü takdir yazılarına oranla bunların sayısı pek az olurdu. Çoğu Atatürk ve devrim düşmanı birtakım örümcek kafalıların karaladığı bu satırlar bende daha ziyade cesaret arttırıcı bir etki yapardı.

Hayatımda ikinci defa olarak Atatürkçü ve devrimci bildiğim okurlarımdan büyük ölçüde eleştiri, hatta

yerme mektupları alıyorum. Birincisi 1940 yılında yurdumuzu savaş dışı bırakmak amacı ile yazdığım "Realite" yazısı üzerine olmuştu. Ben ırkçı, Turancı, ya da faşist eğilimli bir adam değildim. Sadece yurdumuzu İkinci Dünya boğuşmasına sürükleyecek bir serüvene atılmamızı önlemek istiyordum ve bunun mümkün olduğuna inanıyordum. Okurlarımın çoğu ben, yanlış anladılar ya da hiç anlamadılar. Bana "ırkçısın, faşistsin!" dediler. Hatta "Almanlardan para aldın da ondan böyle yazıyorsun!" dediler. Hükümet gazeteyi kapattı, aylarca üzüntü içinde yaşadım. Görüşümde ne kadar haklı olduğum sonraları anlaşıldı. Nazi Almanyasına sataşmamamız lüzumunu öne sürdüğüm için gazeteyi kapatan o zamanki hükümet, aradan bir süre geçince benim tavsiyemi kat kat aşarak Nazi Almanyası ile dostluk paktı imzalamaya kadar vardı.

İkinci eleştiri ve yerme hücumlarına da basınla ilgili şu son kanunlar karşısındaki tutumumdan ötürü uğradım. Telgraflar, mektuplar alıyorum. Fikir işçisinin hakkını yiyen, sosyal adaleti hiçe sayan bir sömürgen patron gibi gösterilmek isteniyorum. Şimdiye değin bana yürekten inandıklarını söyleyen kimi okurlarım "vay sen de mi Brütüs" diye acı sitemler yağdırıyorlar. Evvelki akşam bir basın toplantısı yapan İçişleri Bakanı Sayın Kızıloğlu, çıkan kanunların hiç bir şekilde değiştirilmeyeceğini, bunların bütün dünyada çok iyi karşılandığını gazetecilere söyledi.

Bizde kanunlar belli ilkelere göre değil de duygulara göre hazırlandığı için bunların yakında gözden geçirilip aksaklıkların düzeltileceğini ben de sanmıyorum. Fakat, hür dünya basınının kanunları iyi karşıladığına dair Sayın İçişleri Bakanı'na herhalde yanlış bilgi verilmiş olmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak kendi

görüşünü doğrulayan bir gazete kupürünü bana gönderebilirse kendisine sonsuz teşekkürlerimi burada açıkça sunmaya hazırım.

Şimdi okurlarıma dönüyorum: Ben fikir işçisinin hakkına göz diken bir adam değilim ve hiç bir zaman olmadım. Sosyal adaleti hiçe saymak şöyle dursun, o adaleti gerçekleştirmek uğruna çaba harcayanlardan biriyim. Emeği ile geçinen bütün vatandaşların güvenliğini sağlanmış görmek başlıca kaygımdır.

Bu güvenliğe nasıl varılacağı konusunda bugün dünya ana çizgileriyle ikiye ayrılmıştır: Bir yanda temel haklara ve hürriyetlere bağlanan hür milletler, öte yanda bu hakları derece derece kısan otoriter, ya da totaliter rejimler. Ben, bu sonuncuların bireyleri mutluluğa ve dünyayı huzura kavuşturacaklarına inanmıyorum. Basınla ilgili son kanunları ayrı ayrı ele almamak gerekir. Bunları bir bütün olarak incelediğimiz zaman tek taraflı yargılar taşıdıklarını görmezlik edemeyiz. Devlet, sendikal hürriyetlerden yoksun bulunan fikir işçilerine, birçok ileri memleketlerde bilinmeyen menfaatler sağlamış, bunun bütün yükünü doğrudan doğruya gazete sahiplerine yüklemiş, sonra da bir kurul aracılığı ile bu sonuncuların yaşama olanaklarını kendi denetimi altına almıştır.

Hür dünyanın neresine giderseniz gidiniz, hangi basın uzmanı ile, hangi iş hukuku profesörü ile konuşursanız konuşunuz, çıkarılan yasaların ancak güdümlü bir basın rejimine basamak sayılabileceğini öğreneceksinizdir. Bunu böylece söylüyorum diye ben nasıl sosyal güvenlik düşmanı ya da sömürgen patron yerine konabilirim. Sosyal güvenliğin ilk koşulu insanın politik ve ekonomik her türlü baskılardan korunabilmesidir. Oysa kanunun fikir işçisine sağladığı haklar, ilan ve reklam kurumu ortada durduğuna gö-

re, tamamiyle havada kalmaya mahkûmdur. Geçen gün de burada yazdığım gibi kimi totaliter rejimler bu hakların daha âlâsını fikir işçilerine bağışlamakla övünürlerdi. Ama patronu ile işçisi ile basın hürriyetinin değerini bilen gazeteciler o rejimlere ayak uyduramadılar. Ya susup oturdular, ya da dışarı kaçtılar, süründüler.

Düşüncelerimde yanıldığımı görmek beni ne kadar çok sevindirirdi. Ama hiç sanmıyorum. Tek taraflı hükümler değiştirilmediği takdirde bir gün okurlarım adımı mutlaka üzüntü ile hatırlayacaklar, fakat çok muhtemeldir ki beni artık karşılarında bulamayacaklardır.

(Cumhuriyet, 18 Ocak 1961)

İNTERMEZZO

Geçenlerde biri "Bu hal böyle sürüp giderse rejimi kurtaramayacağız!" diyordu. Kendi kendime: Hangi rejimi? diye düşündüm. Bir şeyi kurtarabilmek için, ilkin o şeyin var olması gerekmez mi idi? Oysa, yurdumuzda "Siyasal ve sosyal toplum düzeni" anlamına gelebilecek bir rejimin varlığından söz açabilir mi idik?

Evet, milletçe onaylanmış bir Anayasamız resmen yürürlüktedir. Bu Anayasanın yarattığı kurullar görev başındadır. Fakat biz Tanrının günü Anayasayı didiklemekte bir sakınca görmüyor, büyük bir umursamazlıkla onun altından girip üstünden çıkıyoruz. Anayasa, birtakım ilkelere saygı ve bağlılık göstermemizi bize emretmektedir. Biz ise, kimimiz o ilkelere aykırı davranarak, kimimiz de bu aykırı davranışlara göz yumarak Anayasayı işleyemez hale getirmekteyiz. Bu şartlar altında Türkiye'de bir gün kurtarılması tehlikeye girebilecek bir rejimin varlığını artık nasıl söz konusu edebiliriz?

Çekinmeden söyleyelim, gerçekçi bir açıdan bakıldığı zaman bugün biz rejimsiz, disiplinsiz, hiç bir ilke üzerinde düşünce birliği kuramamış, başıboş bir toplum halindeyiz. Bu toplumun iç dengesi, uygar ülkelerde olduğu gibi belli hukuk kurallarına değil de çeşitli ilerici ve gerici zümreler arasındaki yarı gizli, yarı açık çatışmalara dayanmaktadır. O yana, bu yana bir sarhoş kayıtsızlığı ile sık sık yalpa vurmamızın başlıca nedeni herhalde bu olmalıdır. İşlerine geldiği zaman "çoğunluğun iradesi kanundur" diyerek cumhuriyet ve medeniyet düzeninin temel direklerine balta sallayanlar, zinde kuvvetler yerinden kımıldadı mı, baltalarını bir yana atıp kaçacak delik aramakta, fakat zinde kuvvetler yatışınca yere attıkları baltalara daha büyük bir hırsla yeniden sarılmaktadır. Türkiye bugün aklın ve ahlakın egemenliğini üstün sayan bir hürriyet sistemi ile değil, akla da, ahlaka da saldırmayı mübah gören bir sistemsizlik içinde adeta el yordamı ile yönetilmektedir. Kadının çuvala sokulmasını "demokrasi" icabatından sayan bir ortamda güpegündüz kadın ve kızları dağa kaldırıp kirletenlerin çoğalmasına hayret etmemek gerekir. Tarihimizin hiç bir çağında, hele yobazların diş biledikleri Atatürk devrinde, hani şu kadınlarımızın mal olmaktan kurtulup insanlıklarına kavuşmaya başladıkları yıllarda bu zorbalıkların binde birine rastlasak tüylerimiz diken diken olurdu. Ama o devirde Atatürk'ün ışıklı direktifleri altında görev yüklenmeyi zevk bilen kimi devlet adamlarımız, sonradan nedense o devre dudak bükmüşler, sanki Atatürk kendilerine utanılacak işler yaptırmış gibi bir zamanlar duvarlara bakamaz olduklarını şimdiki sözüm ona rejim şartları içinde itiraf buyurmuşlardır.

Böyle bir zihniyet, hürriyet dendiği zaman elbette bu kavramı yanlış anlayacak, devrim ilkelerini yere ser-

meyi hürriyet düzeninin gereklerinden sayacaktır. Bu zihniyet böylece ortada belirince onun gölgesine sığınan gerici kuvvetler de neden işi azıtmasınlar? Hürriyet yok mu? Kurulsun akıl dışı ezberci Ortaçağ okulları, memlekete hafız orduları yetiştirelim! Hürriyet yok mu? Açılsın cezaevlerinin kapıları, hırsızlar ve soyguncular vatandaşlık yetkilerini diledikleri gibi kullanmak hakkına yeniden kavuşsunlar! Hürriyet yok mu? Devirelim şu devrimi bütün bütün de kurtulalım artık Atatürk'ten de, Atatürkçülükten de! Hürriyeti böyle yıkıcı ve geriletici değil de toplum düzeninin yürütücü ve ilerletici öğelerinden biri olarak anlayanlar, on yedi yıldır bunu iş başındakilere bir türlü anlatamadılar sevgili okurlarım. Uzun bir süre aynı sözleri tekrarlamak bir insanı sonunda çıldırtabilir. Nitekim yıllarca arka arkaya oynanan başarı kazanmış piyeslerin aktörleri arasında böyle aklını oynatanlara rastlandığı için ara sıra ya sanatçıları değiştirmek ya da piyese ara vermek Batı tiyatrolarında adet olmuştur. 27 Mayıs hareketi bizde hem oyuncuları, hem piyesi değiştirip memleketi içine daldığı çıkmazdan kurtarmak amacı ile girişilmiş bir davranıştı. Fakat baş rejisör alıştığı kalıplardan kendini kurtarabilecek yaradılışta bir adam olmadığı için hareket başarıya ulaşamadı.

Onun için bizim on yedi yıllık demokrasi denemesi daha bir yerine oturtulamazsa aklı başında yazarlarımızın bu yakınlarda hep bir ağızdan "Hürriyet yok mu? Açın tımarhane kapılarını, bizi artık deliler idare etsin!" diye haykırmalarını yadırgamamak gerekir.

(Cumhuriyet, 22 Eylül 1962)

GÖZ ÖNÜNDE MERTEK

Türk demokrasisinin üzerinde yükseleceği basamaklar Atatürk ilkeleridir. O basamakları ayağımızla iter de uygarlık katına merdivensiz tırmanmaya kalkışırsak, her defasında tepeüstü yuvarlanacağımızdan şüphemiz olmasın. Atatürk ilkelerini hiçe sayarak, ya da onları şuraya buraya gelişi güzel çekiştirerek bu memlekette gerçek bir hürriyet düzeni kurulabileceğine ben hiç bir zaman inanmadım. Bu düşüncemi de her fırsatta burada dilimin döndüğü kadar savundum. Aramızda aynı düşünceyi çok daha büyük bir güçle haykıran genç kuşaklar var. Onların heybetli manzarası karşısında gericiler nasıl hâlâ kendilerini toparlayıp gerçeği kavramazlar, hayrettir. Açıkça "biz Atatürkçü değiliz, bu adamın yaptıklarını beğenmiyoruz. Onu izlemeyeceğiz!
man, durum daha bir aydınlanır, gericiliğe karşı savaş daha kesin bir hal alır. Fakat böyle yapamıyorlar. Zinde kuvvetlerden çekiniyorlar ve Atatürk ilkelerine bağlılık maskesi altında milleti paçasından tutarak bütün ileri adımları kesmeye çalışıyorlar. Bütün umutlarını iktidarın gevşekliğine, bir de milli eğitim sistemimizin yetersizliğine bağlamış gibidirler. İktidar, gerçek

hürriyet düzeninin bir oy mekanizmasından ibaret olmadığını anlayıp da devrim ilkelerini dimdik ayakta tutmaya karar vermediği sürece bu adamalar sinsi oyunlarını bırakmayacaklar, milleti tehlikeler içine atmaktan çekinmeyeceklerdi. Bunlar 27 Mayısı anlamamışlardır. Yazık ki karma iktidar da 27 Mayıs'ın derin anlamına girebilmişe benzememektedir.

Demokrasimizin içinde yüzdüğü sisli ve bulanık durumu yansıtır düşüncesiyle sorumluları bugün bir nokta üzerinde bir parça durmaya çağırıyorum: Atatürk ilkelerinden biri de milliyetçiliktir. Fakat bizim milliyetçiliğimiz Türkiye Cumhuriyeti toprakları ile sınırlıdır. Bu topraklar üzerinde yaşayan insanların hürriyeti, esenliği ve mutluluğu uğruna çalışacağız. Hürriyet düşmanı olmayan, hürriyetimize göz dikmeyen bütün milletlerle iyi geçineceğiz. Şu halde bizim milliyetçiliğimizin ne ırkçılıkla, ne de ümmetçilikle uzaktan yakından bir ilişiği olamaz. Tehlikeli bir emperyalist hüviyete bürünen komünizmi zaten kanun dışı saymışızdır.

Atatürk ilkeleri ışığı altında tutumumuz bu olmak gerekir. Ama gelin görün ki, demokratik hürriyetler parolası altında birleşen bütün ırkçılar, Turancılar ve gericiler, Atatürk'ün milliyetçilik ilkesini kasten bozarak kanun dışı olduğunu bildikleri komünizme çatmak bahanesiyle yurdumuzda açıkça kendi propagandalarını yapmakta, bunu yaparken de demokrasimizin kuyusunu kazmaktadırlar.

Bu, her bakımdan uygunsuz bir durumdur. Türkiye'de komünizm milli varlığımızı korumak amacı ile yasak edilmiştir. Atatürk, aynı amaçla milliyetçilik ilkesini sınırlandırmış, yüzyıllar boyunca hayatiyetimizi kemiren, sonunda milli varlığımızı yok olmak tehlikesi

ile karşı karşıya bırakan her türlü emperyalist dogmaları reddetmiştir.

Oysa, çok partili hayata geçtiğimizden beri bizim tutumumuz, devrim ilkelerinin tehlikeli bir şekilde budanmasından gayri ne gibi bir sonuca yol açmıştır. Bu, düpedüz demokrasiyi yanlış anlamak demektir. Şartsız hürriyet dünyanın hiç bir yerinde görülmez. Vatandaşı bilgisizlik içinde, sömüren ağaların oyuncağı halinde tutmaya yarayacak bir ümmetçilik propagandasına bu topraklar üzerinde göz yumulmamalıdır. Ekmeklik buğdayımızı Amerika'dan beklerken, elli yıl önceki Enver Paşa ile yirmi yıl önceki Hitler maceralarından bile ders almayarak, gözünü Orta Asya'ya dikecek kadar tarihi de, aklı, mantığı da, Atatürk'ü de inkâr eden Turancı emperyalistlere, nasyonal sosyalist ırkçılara aramızda söz hakkı veremeyiz.

Bunlar demokrasiyi kökleştirici değil, yıkıcı akımlardır. Ve iş başındaki iktidarlar bu gerçeği kısa zamanda anlamazlarsa Türkiye'de için için gelişerek bir gün heybetli bir gümbürtü ile yerine oturacak olan rejimin adı katiyen demokrasi olmayacaktır.

(Cumhuriyet, 13 Ocak 1962)

SANA SENDEN GELİR...

Çağdaş uygarlık düzeyine yetişmek amacı ile giriştiğimiz devrim hamleleri tavsayıp da siyasal ödünler yüzünden geriye doğru kaymaya başladığımız günden beri "devrimcilik" terimi de anlamını az çok yitirdi. Bugün "Atatürk'e dönelim. Onun bıraktığı yerden işe koyulalım!" derken ne demek istediğimizi açık seçik ortaya serdiğimizi iddia edebilir miyiz? Atatürk öleli yirmi altı yıl olmuştur ve yirmi altı yıl içinde yurdumuzda ve dünyada çok şey değişmiştir. Bugün elbirliği ile çözmek zorunda olduğumuz dava, Atatürk'ü kaybettiğimiz yılın koşullarına dönmek olamaz artık. Bu imkânsız. Davamız arada boşu boşuna harcadığımız yirmi yılı bir an önce kazanmak davasıdır. Bu da Atatürk'ün izinden ayrılmasaydık bugün varmış olacağımız noktaya en kısa zamanda nasıl varabileceğimiz sorunu ile ilgilidir ve çözümü şüphesiz bizi büyük güçlüklerle karşılaştıracaktır. Unutmayalım ki, davayı benimsemekte ne denli gecikirsek, karşılaşacağımız güçlükler de o oranda artacaktır. Yazık ki çoğumuz bu gerçeği kavramaktan henüz uzağız.

Geçenlerde İsviçre'nin Basel şehrinde bir kültür

konferansı toplandı. Çağrıldığım halde katılamadığım bu konferansa ait tutanakları, sayın düzenleyiciler lütfetmişler, bana da göndermişler. Bin sayfayı aşan notlar arasında pek ilgi çekici düşünceler gözüme ilişti. Bir süre inceledikten sonra okurlarımı yararlandıracağını umduklarımı başka yazımda söz konusu etmek istiyorum. Avrupalı bilim, politika ve basın temsilcileri, çağımızda başgösteren teknik gelişimin yeni bir dünya yaratmakta olduğu kanısındadırlar. Oysa, teknik gelişim dediğimiz, Avrupa kültürünün pratik ürünlerinden başka bir şey değildir. Her ulusun yararlanmak istediği bu teknik gelişim onu doğuran kültür bir yana bırakılırsa, yarın kötü ve yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Kötü sonuçları önlemek, tüm insanlığı mutlu kılacak iyi sentezlere imkân sağlamak uğruna Batı uygarlığını yaratan Avrupa milletlerine, her türlü bencil duygulardan uzak kalmak şartı ile büyük görevler düşmektedir. Bunların başında da geri kalmış milletlerin kalkınmasına yardım davası gelmektedir. Konferansa katılan bilginler, düşünürler ve yazarlar bu davayı oybirliğiyle benimsemişlerdir.

Fakat geri kalmışlık, az gelişmişlik ne demektir? Bu terimlerin kapsadığı anlam hangi ölçüye vurulmalıdır? Her ulus ancak bir başka ulusa kıyasla geri ya da ileri sayıldığına göre ortaya derhal bir "karşılaştırma" çıkmaktadır. Örneğin Türkiye İsveç'ten geri, Habeşistan'dan ileri diyebiliyoruz. Fakat bu deyim Türkiye'nin az gelişmişliğini ya da İsveç'in çok gelişmişliğini matematik bir kesinlikle dile getirebiliyor mu? Bugünkü yatırım temposu ile Türkiye şu kadar yılda İsveç'in gelişim düzeyine ulaşacak dediğimiz zaman da o süre içinde bütün ileri milletlerle beraber İsveç'in de şimdiki durumunu aşacağını hesaba katmak gerekiyor. İki toplum arasındaki gelişme hızını hesaplayıp da şu kadar yıl içinde İsveç'in o zaman varmış olacağı ekonomik düzeye varacağımızı ispat edebilirsek, bu tak-

dirde o tarihten bir yıl sonra İsveç'i de aşacağımıza göre, geri kalmışlık deyimi şimdiden anlamını yitirmiş oluyor. Fakat Türkiye'nin kalkınma temposu, nüfus artışı da göz önünde tutularak hiç bir zaman bizi İsveç'e yetiştiremeyecek bir ölçünün sınırları içinden kurtulamıyorsa, işte ancak o zaman biz geri kalmış milletler arasında yer almak durumuna girmiş sayılıyoruz ki, üzüntü ile söyleyelim, birçok Afrika ve Asya toplumları ile beraber tek Avrupalı millet olarak "hâl-i pürmelâl"imiz şimdilik budur.

Basel konferansında az gelişmişliğin dünya barışı ve Batı uygarlığı hesabına yarın doğuracağı tehlikeler bir bir ortaya atılmış ve bunları önleyici tedbirler üzerinde bir hayli tartışılmıştır.

Hemen bütün konuşmacıların oy birliğiyle kabul ettiği nokta, hangi politik sisteme bağlanmış olursa olsun, bu gibi uluslara yardımın Avrupalılara düşen kaçınılmaz bir görev olduğudur.

Bununla beraber, unutmayalım ki, Basel konferansında toplananlar sorumlu politikacılar değil, daha çok sorumsuz düşünürler ve yazarlardır. Bunlar kendi siyasal çevrelerine söz anlatıncaya kadar biz üzerimize düşen görevi kendimiz başarmaya karar verir ve dış yardımlardan çok milli iş gücümüze güvenirsek daha iyi ederiz.

(Cumhuriyet, 30 Aralık 1964)

ES GEÇİLEN OLAY

Geçenlerde Roma'da toplanan bir solcu İtalyan partisinin kongresine Ankara Üniversitesi'nden bir doçentimiz gözlemci olarak katıldı diye, bizim gerici basın kıyameti kopardı idi. Nasıl olurdu bu? Bir öğretim üyesi ancak bilimle uğraşmalı idi. Devletten ödenek alıp bilgisini tazelemek üzere yabancı bir ülkeye giden bir Türk öğretim üyesinin orada kızıllar arasında ne işi vardı?

Bizim sağ basın yürürlükteki anayasamızın sola ve demokratik sosyalizme açık olduğunu, profesöründen öğrencisine kadar bütün üniversite mensuplarının da politik sorunlarla ilgilenebileceklerini, yurdumuzda diledikleri partiye girebilecekleri gibi, dışarda da diledikleri siyasal partilerin çalışmalarını izleyebileceklerini sanki unutmuşlardır. Nerede ise vatan haini ilan edecekleri doçente veryansın saldırıya geçtiler, sonra yoruldular, nefesleri tükendi ve sustular.

Birkaç gün önce bir başka haber okuduk gazetelerde. Merkezi Suudi Arabistan'da bulunan bir kuruluş vardı. Aramco petrol şirketinden her yıl sağladığı

500 milyon liralık bütçesiyle "icra-yi faaliyet" eden ve bütün Müslüman ulusları şeriat kuralları altında tek elden yönetilir bir ülke haline getirmek amacını güden bu kuruluş her yıl Hac zamanı toplantılar düzenlemektedir.

Haber, bu toplantılara Türkiye'den de katılanlar olduğunu (hem de gözlemci değil, düpedüz üye olarak), üstelik bunlar arasında devlet görevlisi kimseler bulunduğunu açıklıyordu.

Gerici basının olayı es geçeceğine kuşku yoktu. Yurdumuzda gericiliği hortlatmak için fırsat kollayan, nerede şeriat kuralları yürürlükte ise orasını vatan bildiğini açık seçik yazmaktan çekinmeyen, burada hüküm giyince anavatanı Suudi Arabistanı'na kaçıp oradan Aramco propagandasına devam eden rejim düşmanları elbette bindikleri dalı kendi elleriyle kesmeye razı olacak değillerdir.

Bizi üzen, biraz da hayrete düşüren nokta, ilerici ve Atatürkçü bildiğimiz basının da olay karşısında gerekli tepkiyi göstermemesi, devrim ilkelerine olduğu kadar anayasamıza aykırı bulunan bu olayın sorumlularını bir derviş kalanderliği içinde kendi hallerine bırakmasıdır.

Türkiye'mizin gerçek fikir özgürlüğüne kavuşmasını özlüyorsak, bu ülkenin bir an önce çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını istiyorsak, her şeyden önce ve hep beraber laiklik ilkesi üzerine titremeliyizdir. Bizi Ortaçağ'ın karanlığından kurtarıp uzay çağının eşiğine yaklaştıracak temel ilke ancak laikliktir. Bunu en az Aramco yöneticileri kadar bilmeliyiz. Kanun maddeleri üzerinde din işlerini dünya işlerinden ayırmış olmak yetmez. Kanunu dikkatle uygulamak, onun laf-

zına ve ruhuna aykırı davranılmasına hiç bir şekilde göz yummamak zorundayızdır.

— Efendim, ne çıkar, sol nasıl konuşuyorsa sağ da bildiği gibi konuşsun! diyemeyiz, dememeliyiz. Çünkü sol, derece derece daha adaletli bir toplum düzenine varmak uğruna yapılan fikir savaşlarının tümü anlamına gelir. Bu, dünyanın her yerinde olduğu gibi bizde de böyledir. Oysa bizim sağ, hele aşırı sağ, Batı ülkelerindeki sağ düşünce sistemlerinin dışında, muhafazakâr değil, doğrudan doğruya gericidir. Bugünü korumakla yetinmez, dünün özlemi içinde kıvranır durur.

Atatürk'e sırt çevirip Aramco'ya kucak açması bundandır.

(Cumhuriyet, 4 Mayıs 1969)

AŞIRILAR

Sayın Başbakanın "Aşırı sağa da, aşırı sola da karşıyız" sözleri üzerinde biraz duralım. Aşırı sol, yürürlükteki mülkiyet ve hürriyet rejimini zorla değiştererek onun yerine işçi diktatörlüğünü kurmak ister. En büyük tesislerden en basit tezgâhlara kadar bütün üretim araçları devletleştirilecektir. Köylüye, kendi hesabına işleyeceği bir karış toprak bırakılmayacaktır. Tarlada olsun, fabrikada, atölyede, büroda ya da sahnede "herkes toplum çıkarına" parolası altında bir merkezden yönetilen katı bir örgütün emrine girecektir. Siyasal, ekonomik ve sosyal bütün özgürlükler kaldırılmıştır. Birey, kayıtsız, şartsız emrinde çalıştığı örgütü denetlemek, yöneticiler hakkında en ufak bir eleştiride bulunmak hakkından yoksundur.

Kaba çizgileri içinde aşırı sol budur ve yalnız Sayın İnönü değil, Türkiye'de işbaşına geçen bütün hükümet başkanları böyle bir solun karşısında olmak, onun gizli ya da açık her türlü propagandasını önlemek zorundadırlar. Bunun dışında milletçe bir an önce kalkınmamızı isteyen, milli gelirin daha adaletli bir biçimde dağılmasını gerekli bulan, bireyin sömürülmesini

önlemeye çalışan, devlet eli ve millet parası ile birtakım zenginler yaratılmasını haksızlık sayan, vatandaşlara yurdumuzda eşit olanaklar sağlanmasını özleyen, çalışanların hakkını koruyan ve anayasa sınırları içinde düşüncelerini savunan yazar, çizer ve düşünürler, hiç bir şekilde "aşırılar" kategorisine giremezler. Bu gibi kimselerin bir parti kurup demokratik yollardan iktidar savaşına atılmaları da en doğal haklarıdır. Düşüncelerine karşı olsak da olmasak da bunlara tahammül etmek zorundayız.

Gelelim aşırı sağa, Türkiye koşulları içinde aşırı sağ, Atatürk devrimi ile kurulan rejimi yıkıp onun yerine Ortaçağdan kalma geleneksel ümmet dönemini geri getirmek isteyenlerin toplandığı cephedir. Amaçlarına kavuşmak için demokratik yolları da, gerekirse zor kullanmayı da mübah sayarlar. Sağ cepheyi meydana getiren kalabalık arasında küçük bir azınlık, elde ettiği ekonomik "imtiyazları" korumak amaciyle büyük kitlenin bir gün uyanıvermesinden ödü kopar. Bunu önlemek uğruna gericilik akımlarını alabildiğine körükler. Atatürk ilkelerine düşmandır. Çünkü, uygulandığı takdirde devrim ilkelerinin büyük kitleyi er geç aydınlığa kavuşturacağını bilir. Anayasayı da, yürürlükteki kanunları da çiğneyerek her fırsatta halkı kışkırtmaktan çekinmez. Çocuklarımızın müspet ilköğretimden geçip gözlerinin açılmasını istemez. Kur'an kursları adı altında onları körleştirmeye çalışır. Tanrı buyruğunun Türkçe okunmasını günah sayar. (Ne buyurduğu anlaşılmasın diye.) Şapka giymek gâvurluktur, doktora gitmek, kadına eşit hak tanımak gâvurluktur. Tiyatro seyretmek gâvurluktur, top oynamak gâvurluktur. İnsanın kafasına, ruhuna ve vücuduna biraz hareket, biraz serpilme olanağı veren her şey gâvurluktur.

Şimdi Sayın İnönü bu aşırı sağa da karşı olduğunu söylüyor. Söylüyor ama onu önlemek, onunla savaş-

mak uğruna ne yapıyor? Millet aşağı yukarı yirmi yıldır bu aşırı sağın anayasayı, yürürlükteki kanunları ve devrim ilkelerini çiğneyerek gittikçe artan bir hırsla ilerleme hamlelerini çelmelediğini görüp duruyor.

Yobazlar yirmi yıldır suç işlemekte ve hükümetler "ne yapalım, demokrasi var" gerekçesi ile bu suçlara göz yummaktadırlar. Karakurt olayı (*) tek başına nasılsa patlak vermiş bir "vak'a" değildir. Tanrının günü yurdun dört köşesinden benzer olayların yankılarını basında izleyebilirsiniz.

Buna demokrasi diyenler, zamanla her şey düzelir diyenler, sol konuşursa sağ da konuşur diyenler gafletin tâ içindedirler. Devrim Türkiyesi'nde demokrasi yapacağız diye Atatürk'ün sağına geçilmesine izin verilemez. Bu, Atatürk'ü de, devrimi de inkâr etmek demektir. Yukarıda tanımladığımız aşırı solu kanunlar yasak etmiştir ve bu yasak (belki fazlası ile) uygulanmaktadır. Yine kanunlarımızın yasak ettiği aşırı sağa gelince, Sayın İnönü ile beraber onun karşısında olmamız, durumu kurtarmaya yetmez. Kanunlar titiz bir dikkatle ve sıcağı sıcağına uygulanmalıdır.

(Cumhuriyet, 21 Ocak 1965)

(*) Manisa'nın Kırkağaç ilçesine bağlı Karakurt köyünde yobazların ayaklanıp öğretmenleri öldürmeye kalkıştıkları, Kaymakam Vekilini yaraladıkları, Menemen olayını anımsatan olay. (Bu haber 17 Ocak 1965 günkü Cumhuriyet'te yayımlanmıştır.)

BÖLÜM II

DEĞİŞEN DÜNYA ve HOŞGÖRÜ, EKİN

DÜNYA DEĞİŞİRKEN

Doğudan Batıya dünyamız hızla değişiyor. On yıl önce biri çıkıp da bugünün bir tablosunu çizseydi, "Adam sen de, hayal bunlar..." der geçerdik. On yıl öncesinin hayalleri şimdi gerçek olduğuna göre, bugünün hayalleri de on yıl sonra neden oluşup gerçekleşmesin?

Sovyet Rusya'da yazarlar, çıkıyor özgürlük diye seslerini yükseltiyor, açık toplantılarda hükümeti eleştiriyor, sansür rejimini yerin dibine batırıyorlar.

Bırakınız Stalin'i, Kruçof döneminde bile böyle bir davranışa olanak var mıydı? Bir zamanlar şefi kızdırmanın fırına atılmakla cezalandırıldığı Rusya'da bugün hükümeti eleştirenler ya hapse mahkûm edilmekte, ya da sadece partiden kovulmaktadırlar. Bu işlemleri resmen protesto edenlere ise çoğu zaman hiç bir şey yapılamamaktadır.

Varşova'da yasaklanan bir piyes yüzünden yüksek öğrenim gençliği ayaklanmakta ve hükümet, gençleri ancak uysal yöntemlerle yatıştırmaya çalışmaktadır.

Çekoslovakya'da Stalin kalıntısı bilinen şiddet yanlısı Novotni, işbaşından uzaklaştırılmakta, onun yerini alan Dubçek yönetimi bir yandan rejimi liberalleştirme hareketine girişirken, öte yandan yirmi yıl önce işlenmiş suçların hesabını araştırmaktadır.

Batı Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de gençlik fıkır fıkır kaynamakta, daha ileri, daha anlayışlı bir yönetim sisteminin özlemi içinde öfkesini açığa vurmaktadır.

İspanyol gençleri ve İspanyol işçileri faşizm baskısına karşı yankıları artık uzaklardan duyulan bir homurtu ile baş kaldırmaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nde sömürü düzeninden rahatsız olan vatandaşların sayısı günden güne artmaktadır. Geçen gün New York'ta Vietnam savaşının durdurulması amacıyla yüz bin kişinin katıldığı bir gösteri yürüyüşü yapılmıştır. Kumrular'la Atmacalar arasındaki çatışmada birincilerin ağır basabileceğini gösteren belirtiler hiç de azımsanacak gibi değildir. Irk eşitsizliğine karşı öteden beri yürütülen savaş, barışçı King'in öldürülmesinden sonra daha da yoğun bir hal alacağa benzemektedir.

Hızla değiştiğine tanık olduğumuz dünya ortasında Türkiyemiz de elbette kendi payına düşen değişim sancılarını çekmektedir. Bizim sorunlarımız, doğrudan doğruya toplumsal yapımızın karakterine bağlı işler de, ayrıntıları bir yana bırakıp kaba çizgileri ele aldığımız zaman bizdeki değişim sürecinin genel değişim sürecine paralel düştüğünü görmezlik edemeyiz.

Aslına bakılırsa bugün yeryüzünde göze çarpan çatışma, ilerici güçlerle tutucu güçler arasında geçmek-

tedir. Hangi ülkede olursa olsun insanlar daha özgür, daha eşit, daha mutlu bir düzenin özlemi içinde çırpınırken her yerde tutucu güçlerin direnişi ile karşılaşmaktadır.

Daha adaletli bir düzen özleyenler işte bu direnişe karşı savaşmaktadırlar. Bu itibarla Sovyet Rusya'da özgürlük isteyen yazarlar, Polonya'da piyes yasağına isyan eden öğrenci, Almanya'da Neo-Nazizme cephe alan genç, Amerika'da Vietnam savaşını ve ırk ayrımını Amerika hesabına utanç sayan delikanlı, Türkiye'de devrim ilkelerini korumak için çırpınan Atatürkçü, aslında hep aynı dünya görüşünün adamları sayılmalıdırlar.

İkinci Cihan Savaşı sona erdiği günden bu yana milletler kavgası yerini ilerici-tutucu kavgasına bırakmış görünüyor. Kimbilir, yarın tarihçiler çağımızın özelliği olarak belki de bu nokta üzerinde uzun boylu duracaklardır.

(Cumhuriyet, 5 Mayıs 1968)

BİR YANLIŞ ANLAMA OLMALI

Özgürlük kavramı da, milliyet kavramı da yurdumuza Batı'dan gelmiştir. Batı ile kültür alışverişine geçmeden önce biz ümmet devrinin karanlıkları içinde yaşıyorduk. Devlet olarak varlığımızın tehlikeye düştüğünü gören Saray, ilkin savunma kaygısı ile ordumuzu modernleştirmek istedi. Ortaçağdan kalma Yeniçeri Ocağı yıkılarak "Nizam-ı Cedit" kuruldu. Bu yeni savaş gücüne topçu ve istihkâm subayı yetiştiren "Mühendishane-i Berri-i Humayun"un ilk öğretmenleri Fransa'dan getirilmişti. Daha sonra subaylar Avrupa memleketlerine gönderilerek öğrenim ve tecrübelerini arttırdılar. Bir süre geçince "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane" açıldı. Bunun da öğretmenleri Batılı idi. Buradan çıkanlar da ihtisaslarını tamamlamak üzere Avrupa'ya gönderiliyorlardı.

Böylece Batı ile temaslarımız geliştikçe özgürlük ve milliyet kavramları da yurdumuzda kök salıp yerleşmeye başladı. Bizde ilk özgürlük savaşçılarına daha ziyade askerler ve hekimler arasında rastlanmasının nedeni de budur. İttihatçılar, Batı'ya karşı yurdumuzda duyulan ilgiyi daha da kamçıladılar. Ziya Gökalp,

bir zamanlar Türkçülüğün temeli bilinen kuramlarını Durkheim sosyolojisinden aldı. Yirminci yüzyılın başından bu yana, bütün çabamız bir an önce Batı'ya ulaşmak amacı üzerinde toplanmıştır, diyebiliriz. Öğretim sisteminin temelini Fransız eğitim ilkelerine göre ayarlayan Galatasaray Lisesi'ni "yurdumuzun Batı'ya açılmış bir penceresine" benzetirken Tevfik Fikret işte bu amacı dile getiriyordu.

Cumhuriyetle beraber Atatürk, ulusal varlığımızın korunma ve yükselme çaresini daha az romantik, fakat kuşkusuz daha kesin bir atılımla ortaya koydu. Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmaya ve onu aşmaya gayret edecektik. Bütün çalışmalarımızı o hedefe yöneltecektik. Fert olarak hürriyetlerimizin, millet olarak bağımsızlığımızın başlıca güvenliği bu gayreti bıkmadan, usanmadan yürütmemize bağlı idi.

Durum böyle olduğuna göre, bugün yurdumuzdaki yabancı özel okullara karşı cephe almak, bunları kapatmaktan söz etmek, eğer "chauviniste" değilse, herhalde tarihsel ve toplumsal gelişmemize aykırı, oldukça anakronik bir zihniyetin belgesi olmalıdır.

Türkiye'de açık bulunan yabancı özel okulların hepsi Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimi altındadır. Bu okullar, eğitim programlarımıza uygun olarak öğretim yaparlar. Kendi okullarımız yetmediği için bunların kültür hayatımıza ayrıca büyük yararlar sağladığını inkâr edemeyiz. Uluslararası ilişkiler düzeninin bugün ulaştığı aşama ise, bu okullara karşı resmen cephe alınmasını yadırgatacak bir özellik taşımaktadır.

Yabancı okullarda öğrenim gören Türk çocukların milliyet duygusundan yoksun olarak yetiştikleri hakkında ileri sürülecek bir iddia, sadece bir iddiadan ibaret kalmaya mahkûmdur. Şimdiye değin o okullardan

diploma alan on binlerce genç arasından kaçının iyi, kaçının kötü vatandaş olduğunu, üstünkörü de olsa, herhangi bir ölçüye vurmaya olarak var mıdır? Gerçekçi bir gözle ve mantık yordamı ile çevremizi incelediğimiz zaman, yabancı okul çıkışlı gençleri Türk okullarından yetişmiş olanlardan daha az milliyetçi saymak için ortada hiç bir belirti bulunmadığını, göğsümüzü gere gere söyleyebiliriz.

Milli Birlik Komitesi adına konuşan sayın kurmay yüzbaşı, öyle sanıyoruz ki, yanlış anlaşılmıştır. Kimi arkadaşlar bu sözlerin Milli Birlik Komitesi adına söylenmiş olamayacağı üzerinde duruyorlar. Bizce, hatta sayın yüzbaşı bile o sözlerin belirttiği düşünceyi taşıyor olmamalıdır.

Biz, bütün Milli Birlikçilerin özden birer Atatürkçü olduklarına inanıyoruz. Atatürkçülüğün başlıca niteliği ise, davranışlarımızda realiteden ve ölçüden ayrılmamaktır.

(Cumhuriyet, 25 Ağustos 1960)

ORSA BOCA

Her şeyi yanlış anlıyoruz. Yanlış anladığımız için de uygulamalarımız ters ve sakat oluyor.

Şu laiklik ilkesini ele alalım. Ne diyor yobaz:

— Bu milletin yüzde doksan dokuzu Müslümandır, geri kalan yüzde birin lafı mı olur?

Oysa, bu düşüncenin tam tersine, laiklik, yüzde bir de olsa, binde bir de olsa vatandaşın dinsel inançlarına ezici çoğunluk tarafından saygı gösterilmesini emreder. Batı'da Voltaire'den beri gelişen bu temel ilke oralarda öylesine kök salmıştır ki bugün resmen laikliği kabul etmemiş ülkelerde bile vicdan özgürlüğü artık tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Örneğin İngiltere laik değildir. İngiltere Krallığı'nın tacını başında taşıyan kişi aynı zamanda Anglikan Kilisesi'nin de başıdır. Öyle olduğu halde bu ülkede yaşayan çeşitli din ve mezheplere bağlı insanları hor görmek, onların vatandaşlık haklarını kısıtlamak kimsenin aklından geçmez. Bir Disraeli çıkar, devlet yapısında başbakanlık katına değin yükselir. Bir Rohschild çıkar. Kral ona

soyluluk payesi verir. Hiç bir İngiliz de "eyvah din elden gidiyor, ülkemiz Yahudilerin yönetimine geçti" diye cihad çağrılarına başvurmaz.

İkinci Cihan Savaşı yıllarında İstanbul'da bir İngiliz subayı ile tanışmış, ahbap olmuştum. Bir gün laf arasında cebinden küçük bir gümüş kutu çıkardı; içinde Arap harfleriyle yazılmış ufacık bir Kur'an vardı. Biraz hayret ettiğimi görünce de, son derece olağan bir şeyden söz edercesine yirmi iki yaşından beri Müslüman olduğunu söyledi. Devletin resmi dinini bırakan bu İngiliz subayı, ordudan atılmamıştı, her İngiliz subayı gibi bütün ileri rütbeler önünde açık görevini yapıyor, ulusuna hizmet ediyordu.

Filozof Bertrand Russell'ın dinsiz olduğunu bilirsiniz. Elbette bilirsiniz, çünkü o vicdanî inançlarını ve bu inançlara dayadığı dünya görüşünü hiç bir zaman saklamaya lüzum görmemiştir. İşte bu Bertrand Russell anılarında amcası mı, dayısı mı, bir yakın akrabasının Müslüman olduğunu, tıpkı savaş yıllarında tanıdığım İngiliz subayı gibi, rahat bir anlatışla dile getirmektedir.

Yahudi Disraeli'yi de, dinsiz Russell'ı da, onun Müslüman amcasını da en az Lloyd George'lar, Churchill'ler kadar kendinden sayan hoşgörülü bir toplum düzeni içinde fikir özgürlüğünün ve demokrasinin ve de bunların sonucu olarak çağdaş uygarlığın hiç bir aşılmaz engele rastlamaksızın adım adım ileriye doğru mesafe alacağından şüphe edebilir misiniz?

Laiklik ilkesine paralel olarak biz demokrasiyi yanlış anlıyor, ters uyguluyoruz. Çıkarcı yobaza sorunuz:

— Demokrasi çoğunluğun iradesidir, diye kesip atacaktır. Evet, öyledir ama azınlığın temel haklarına say-

gılı olmak şartı ile. İktidar takımı bu şartı es geçmeye heveslendi mi bizim demokrasi de kısa zamanda soysuzlaşmakta, dostumuz Bülent Nuri Esen'in deyimi ile demokrasi kısa zamanda kakokrasiye dönüşmekte, bu yüzden herkes Mersin'e giderken biz hep tersine gitmekteyiz.

Şu kadar yıldır demokratik bir sistemle yönetildiğimizi iddia ediyoruz. Bu süre içinde Batılı demokrasilerinden her birinde kaç hükümet geldi gitti. İşte, en son daha geçen yıl seçimleri kazanan General de Gaulle, son referandum umduğu sonucu vermeyince Elysée Sarayı'nı bıraktığı gibi hiç durmaksızın köyüne çekildi.

Yirmi yıldır Türkiye'de tek bir hükümetin bir fikir uyuşmazlığı yüzünden istifa ettiği görülmüş müdür?

Laikliği ters anladığımız, demokrasiyi de "iktidar uğruna devrimler feda olsun" zihniyeti ile uyguladığımız sürece biz daha bir hayli bocalayacağa benzeriz.

(Cumhuriyet, 7 Mayıs 1969)

İZMİR OLAYINDAN DERS

Sosyal ve ekonomik davalarımıza çözüm yolu ararken bunu ancak gerekli sosyal ve ekonomik önlemlerde bulabileceğimizi şimdiye kadar çok yazdıksa da, ne yazık ki, bu pek basit gerçeği ilgililere bir türlü anlatamadık. Önceki gün İzmir'in bir semtinde polisle gecekonducular arasında geçen üzücü olaylar bu konuda gösterilen kayıtsızlığın ileride yurt düzenini nasıl sarsabileceğini açığa vurması bakımından uyarıcı bir ders yerine geçerse biz rejim hesabına gene memnun olacağız. Bununla beraber iktidar hırsı ile gözü dönen partizan politikacıların, ne denli açık seçik olsa da, herhangi bir olaydan ders alıp kendilerine gelmeleri, nihayet doğru yolu aramaya niyetlenmeleri çok şüphelidir.

Gecekondu meselesi yurdumuzdaki tehlikeli sosyal dengesizliğin sadece bir yanından ibarettir. Davayı bu açıdan ele almadıkça, ne konut meselesini, ne sağlık meselesini, ne işsizlik, ne yatırım, ne tam çalışma, hiç bir meseleyi çözemeyeceğimizi bilmeliyiz.

Az gelişmiş bir ülke olarak özgürlük içinde kalkınmak istiyor muyuz, ama şöyle yürekten, eskilerin deyişi ile "canu gönülden" istiyor muyuz? O halde anayasanın vadandaşlara tanıdığı haklara tam saygı göstermek, meselelerimizin her açıdan rahatça millet önünde tartışılmasına katlanmak, halkı uyarmaya çalışanların karşısına "bunlar dinsizdir, komünisttir" diye çıkmamak gerekir.

Yazık ki, bizde oy avcısı iktidarlar yirmi yıldır, bu yolun tam tersine doğru yürümektedirler. Üretim gücümüzün durakladığı, nüfusumuzun ise hızla arttığı, bilgisizlikten kurtulamamış bir ortamda yurtsever bir iktidarın yapacağı iş, sosyal ve ekonomik statükoyu halk yararına elverişli bir biçimde değiştirmeye çalışmak, aynı zamanda halkın yararına ileri sürülen bütün düşüncelere hayat hakkı tanımak olmalı değil midir?

Gelin görün ki, varlıklarının sırrını statükonun devamına borçlu olan bizim iktidarlar bu yola kesinlikle yanaşmazlar. Bir gün halkın gözü açılır, yerlerine başkalarını getirir diye de ödleri kopar. Onun için söz ve davranışlarında bitmez tükenmez çelişmeler vardır. Aydınların karşısında başka bir ağız kullanırlar. Yurdumuzdaki sosyal ve ekonomik statükonun iyiye doğru değişmesi için gerekli ilk koşullardan biri olan toprak kanununu yıllar yılı uyuturlar, fakat seçim zamanı yaklaştı mı, işlerine gelen yerlerde tapulu araziyi ihtilalci bir bolşevik umursamazlığı ile yoksul halka peşkeş çekerler. Ama siz kalkar da samimi olarak toprak reformundan, vergi ve gelir dağılımı adaletinden söz ederseniz derhal ağızları köpürür. Ne dinsizliğiniz, ne Allahsızlığınız, ne komünistliğiniz kalır.

Sayın General Ülgenalp'ın geçen gün pek güzel belirttiği üzere bir yandan sakallı keçiler ormanlarımızı kemirirken bir yandan da keçi sakallı yobazlar ordu-

su, partizan politika takımı emrinde, yurt ufuklarında sağduyunun zerresini bırakmamacasına toplum bünyesini kemirir dururlar.

Bu durumun böyle kıyamete kadar sürüp gitmeyeceği meydandadır. Gözle görülür bir hızla gelişen sosyal ve ekonomik baskılar, yürürlükteki çürümüş statükoyu bir gün elbet kendiliğinden patlatacak ve sonra toplum el yordamı ile kendine elbet yeni bir düzen kurmaya çalışacaktır.

Bizim çırpınmamız, demokratik düzen içinde akıl yolu ile bütün davalarımızı çözümlemek olanağı elimizde iken, millete çok zaman kaybettirecek ve çok pahalıya mal olabilecek kanlı patlamalara meydan vermemek içindir.

Demokrasiden beklediğimiz asıl yarar bu değil mi idi?

(Cumhuriyet, 27 Nisan 1966)

GÂVUR

Hıristiyanlığın yasak olduğu bir ülkede meydan meydan dolaşıp avazı çıktığı kadar bağırarak *"ben Hıristiyan değilim"* diye övünmek kahramanlık sayılmaz. Hatta bu tür davranışlar çok kez ayıp da kaçar. Atalarımız ne doğru söylemişler: *"İbadet de kabahat da gizlidir."*

Hele kendini temize çıkardığı inancına iyice kapıldıktan sonra göğsünü kabarta kabarta *"Ahmet Hıristiyandır, Mehmet dinsizdir, Hasan gâvurdur!"* suçlamasıyle düşman bellediği kişilere saldırmak, böylece onları sindirmeye kalkışmak ayıptan da öte çirkin, çirkin olduğu ölçüde iğrenç bir davranıştır.

Gerçeğe yaklaşmanın, değişen koşullar altında daha insanca bir yaşam düzeyine ulaşmanın yolu inanç ve düşüncelere karşılıklı saygıyı, karşılıklı hoşgörüyü gerektirir.

Uygar dediğimiz dünya bu yolu bulamamanın acısını Ortaçağ boyunca uzun uzun çekmiş, bin yıl karanlıklar içinde bunalmış durmuştur. Geçmişte din

kavgalarının ulusları ne kanlı iç ve dış savaşlara sürüklediğini okul sıralarındaki çocuklarımıza öğretiyoruz.

18. yüzyılda yerleşmeye başlayan vicdan ve düşünce özgürlüğünü Batı toplumları artık yaşamın (kendi yaşamlarının) vazgeçilmez bir ilkesi olarak benimsemişler ise de az gelişmiş, daha açık bir deyimle geri bırakılmış ülkeler bu alanda henüz emekleme çağını yaşar görünmektedirler.

Ünlü İngiliz düşünürü Bertrand Russell'in dinsiz olduğunu bilirsiniz. Ama yakın akrabalarından kiminin Protestan papazı, kiminin koyu Katolik, hatta bir amcasının din değiştirip Müslümanlıkta karar kıldığını duymuş muydunuz? Russell bunları gençlik anılarında tatlı bir dille anlatır. Kalabalık aile her pazar yaşlı büyükannenin sofrasında toplanır, hem tartışır, hem sohbet ederlermiş. Arada bir ortalıkta sinirli bir hava estiği olursa da, bunun hiç bir zaman kavgaya ya da kızgınlığa dönüştüğü görülmemiş. Vicdan ve düşünce özgürlüğüne karşı beslediği saygıyı Russell ömrünün sonuna dek yüreğinde taşımıştır. Seksenini aşmış bir yaşlı olarak, onun, yirmi yaşında gençlerle beraber gösteri yürüyüşlerine katıldığını hatırlayacaksınız.

Bu konuda Russel örneğinin bir *"istisna"* sayılamayacağını söylemeye bilmem gerek var mı? Az çok eğitim görmüş her Batılı başkalarının aykırı saydığı düşüncelerini hoşgörmeye alışmıştır. Siz Kuzey İrlanda'da olan bitenlere bu açıdan bakmayınız. Orada siyasal bir bağımsızlık savaşı söz konusudur ve bu savaş, özgür düşünceyle değil silahlı eylemle ilgilidir.

Tanzimattan bu yana harcanan bütün çabalara karşın biz ne vicdan, ne de düşünce özgürlüğünü gere-

ği gibi içimize sindirebilmişizdir. İnancı inancımıza uymayana hâlâ düşman gözü ile bakar, punduna getirip onu saf dışı kılmak için fırsat kollarız.

Hele kurulu düzeni demokratik yöntemlerle halk yararına şurasından burasından düzeltmek gerektiğinden söz açmaya göresiniz. Birçok şimşekleri üzerinize çekeceğinizden hiç kuşkunuz olmasın.

Bir zamanlar size *"gâvur"* derlerdi. Meşrutiyetten sonra *"mason"* dediler. Şimdi bizde komünizm yasak ya artık *"ben komünist değilim"* diye meydan kahramanı kesilen her politikacı kendi gibi düşünmeyen, daha doğrusu kendi çıkarına dokunacağından ürktüğü kimi görürse onu komünistlikle suçlamayı iş edinir.

Toprak reformu isteyenler komünisttir, ormanların korunmasını isteyenler komünisttir. Köy Enstitüleri'nin yeniden kurulmasını, halkın bir an önce aydınlığa kavuşturulması için yoğun bir çaba harcanmasını isteyenler komünisttir, hızlı kalkınmamızın şu ya da bu yöntemle gerçekleştirilmesini önerenler komünisttir. Kısacası Türkiye'mizi bir azınlığın sömürdüğü bir ülke durumundan kurtarıp bütün Türklerin korkusuzca ve kardeşçe yaşayacağı özgür bir yurt haline ulaştırmak uğruna kafa yoran herkes komünisttir.

Bu kolay suçlamayı yıllar yılı dillerinden düşürmeyenler bir de kalkmışlar *"biz Batılıyız"* diye göğüs kabartıp utanmadan böbürleniyorlar.

Ama Batılılar onların yüzüne gülüyormuş.

Umurlarında mı?

(Toplum [Dergi], 28 Temmuz 1972)

«

TARTIŞMA SANATI

Diyalektik sözcüğü bir bakıma "tartışma sanatı" anlamına da gelir. Bilimde olsun, felsefede olsun, politikada olsun, insanoğlu gerçeğe varabilmek için olayları ve verileri çeşitli yanları ile eleştirmek, doğru olmayanları birer birer ayıklamak ve böylece adım adım doğru düşünceyi bulmak durumundadır. Doğru düşüncenin ilk kuralı, insanın kendi kendisi ile uyumlu durumda bulunmasıdır. Bu da tartışma sanatının yöntemine bağlı kalmakla mümkündür. Tartışma yönteminin ilk kuralı ise bize karşıt olan düşüncelere de saygı göstermek, o düşüncelerde de doğru yanlar bulunabileceği olasılığını peşin olarak kabul etmektir. Bunu yapmaz da dediğim dedik ilkesine saplanır kalırsak, gerçeğe hiç bir zaman yaklaşamayacağımız meydandadır. Ta eski Yunandan beri gelip geçen bilginler, filozoflar ve üstün politikacılar diyalektiği böyle anlamışlar ve insanlık bugünkü uygarlık düzeyine, ancak bu yöntem sayesinde ulaşabilmiştir.

Ama ne yaparsınız ki, tartışma sanatının temel kuralını benimseyen politikacılar, dünyanın her yerinde hâlâ mutlu bir azınlık halinde şuraya buraya serpil-

miş bulunmaktadırlar. Özellikle bizde bunların sayısı çok küçüktür. Toplum üzerinde yürütücü, ilerici bir etki yapmaya güçleri yetmez zavallıların, meclislerde, basında her günkü tartışmalara bir göz attığımız zaman düşünceler nasıl soysuzlaşıyor ve yazarlarla politikacılar, o düşüncelerin üzerinden atlayarak nasıl boğazlaşır gibi birbirine saldırıyorlar, görüp duyuyoruz.

Buna tartışma değil, düpedüz döğüş denir. Eski zamanda bu gibi çarpışmalar arenalarda, açık hava güreş alanlarında gürbüz delikanlılar arasında yapılırmış. Çok kere ölümle sonuçlanan bu çeşit gösterilerin bile, tıpkı tartışma sanatında olduğu gibi, kendine özgü kuralları varmış. O kurallara uymayanlar yenik sayılırmış.

Düşün (fikir) adamı olarak saygı duymamız gereken, toplum sorunlarımıza çözüm yolu arasınlar, bulsunlar diye başımıza getirdiğimiz sayın politikacıların sık sık içine düştükleri anlamsız ve umut kırıcı durumu farkedememeleri hazindir.

Meclis kürsüsünden hakaret savurmakla, gazete sayfalarından haksız suçlamalar yağdırmakla bu sayın adamlar yurdumuzun hangi derdine derman bulabileceklerini düşünüyorlar acaba? Diyalektiğin aydınlattığı yollardan geçerek bugünkü yaşam düzeyine ulaşmış ileri toplumlarla aramızdaki fark, yıldan yıla açılırken, biz hâlâ mı şu yoksul milletin sırtına binmiş, tekme ile, küfürle birbirimizi yiyip duracağız? Büyük şehirlerin etrafını çevreleyen gecekondularda bir buçuk milyon vatandaş bizden bunu mu bekliyor? Benzerine dünyanın pek az yerinde rastlanan büyük nüfus patlamasına karşı üretim gücümüzün hemen de yerinde sayması bizi ne zaman kaygılandıracak?

Kaygılanmakla bir başarı sağlayacağımıza inansak, belki yine de böylesine umutsuzluğa düşmezdik. Oysa dertlerimize kaygılanmanın onlara bir çare bulmaya yetmeyeceğini biliyoruz. Kaygılandıktan sonra el-

lerimizi şakağımıza koyup düşünmemiz, düşünürken de tartışma sanatının temel koşuluna gönül isteği ile boyun eğmemiz gerek. Toplum sorunlarına çözüm yolu gösterenlere kızmayacağız. Hoşlanmadığımız düşüncelerini bir yana bırakıp onlara:

"Sus be! Satılmış adam!" diye küfür etmeyeceğiz. Meclis kürsüsünde olsun, basında olsun ileri sürülen düşüncelerin önünde karşıt düşüncelerle boy göstereceğiz. Ulusa hizmet etmek isteyen uygar kişilerin tutacağı yol, ancak bu olabilir. Rejimin temeli anayasamız da bunun böyle olmasını emrediyor. Toplum çıkarları açısından düşün'ler yalnız düşün olarak tartışılacak ve adım adım meclislerde, kamuoyunda, en sonunda da seçmen çoğunluğunun vicdanında yurt sorunlarına gerçek çözüm yolları bulunacak.

Ama biz henüz diyalektiği öğrenmiş değiliz ki.

(Cumhuriyet, 4 Nisan 1965)

AHLAK, ERDEM, VESAİRE

Çok partili hayata geçtik geçeli bize bir şeyler oldu. Toplumu bunalıma sürükleyen bütün aksaklıkları teker teker bireyleri kemirdiğini sandığımız karakter yetersizliğine bağlıyoruz. Yurdumuz sanki bir ahlaksızlar ve namussuzlar ordusunun hücumuna uğramıştır ve devlet işlerimiz bu yüzden bir türlü yolu na konamamakta, halk, özlediği refah düzeyinin çol uzağında, inim inim inlemektedir. İsmet Paşa bile bi zaman "namuslu vatandaşlar en az namussuzlar kadar cesur olmazsa bize kurtuluş yoktur" diye feryad edip içinde bocaladığımız olumsuz durumu her şey den önce bir ahlak sorunu halinde dile getirmek istememiş miydi?

Ama tek parti döneminde böyle bir konudan söz edildiğini hiç duymazdık. O zamanlar yönetenlerimiz olsun, büyük küçük milletçe hepimiz mert, cesur, "namus-u mücessem" kimseler sayılıyorduk. On yılda on beş milyon genç yarattığımıza dair türküler çığırıyor, yönetici kadroya dudak bükenleri kökü dışarda kimseler olarak damgalıyorduk.

Bize ne oldu böyle birdenbire? Çok partili yaşam düzeyine geçivermekle "âniden" ahlakımız bozuldu?

Devlet işlerinin yoluna konması, toplumu ezen haksızlıkların düzeltilmesi sadece erdemli ve karakterli kişilerin "zuhur"una mı bağlıdır? Bugün içimizde ahlaklı yöneticilerin sayısı mumla aranacak derecede azalmış mıdır? Yani bizim rejim öğretmen kıyımının yanı sıra bir de ahlak kıyımına mı yol açmaktadır?

Toplumsal yapıyı ilgilendiren sorunların bireysel çabalarla çözülebileceğini sanmak çoğu kez aldatıcı olmuştur. Tarihin en eski çağlarından bu yana her zaman ve her rejim altında namuslu, dürüst, karakter sahibi insanlar yaşamış, fakat sosyal yapının değişim süreci, işbaşındaki yöneticilerin ahlak gücüne değil, sosyal kurumların topluma uygunluk gücüne bağlı kalmıştır. İnsanların öküz gibi alınıp satıldığı devirlerde kölelerine evladı gözü ile bakan, onları evlendirip azat eden nice servet sahipleri görülmüştür. Kölelik kurumunun kalkmasını bu temiz yürekli zenginlerin sayıca azalmalarına bağlayamayız. Kölelik kurumu, toplumsal evrim içinde artık ömrünü tamamladığı için yıkılıp gitmiştir.

Tek parti zamanında olduğu gibi bugün de yurdumuz yöneticileri arasında namuslu, erdemli, dürüst kimseler çoğunluktadır. Bunların ülkeyi kalkındırmak için iyi niyetle çalıştıklarına da kuşku yoktur.

Ne var ki namus, erdem ve iyi niyet geri kalmış bir ülkeyi kalkındırmaya yetmiyor Ortaçağ kalıntısı birtakım kurumların devrini çoktan bitirdiğini görmedikçe, toprak ağalığına son vermenin şart olduğunu kabul etmedikçe, ulusal gelir dağılımının daha adaletli esaslara bağlanması gereğine ve bugünkü uygulanışı ile yabancı sermayeden bize hayır gelmeyeceğine inanmadıkça, işbaşındakiler ne denli iyi niyet sahibi olsalar da Türkiye'yi hızlı bir kalkınma temposuna kavuşturmak olanaksızdır.

Bize ahlaklı ve faziletli yöneticiler şüphesiz her zaman lazım. Fakat en az onlar kadar gerçekleri gören yöneticilere de ihtiyacımız olduğunu unutmayalım!

(Cumhuriyet, 30 Mart 1969)

KRİPTO

İstikrar içinde kalkınmanın ilk koşullarından biri para değerinin de "istikrar"ını koruyabilmesidir. Vatandaş, kazancı ile ne ölçüde bir yaşantı sürdüreceğini, bugün başladığı bir işin yarın kendisine ne getirebileceğini az çok bilmezse "istikrar"dan söz edilemez. Para değerinin ikide bir tepetaklak yuvarlandığı bir ortamda ekonomik kalkınma değil, olsa olsa ekonomik çöküntü var demektir. Şaka değil, 24 yıl içinde tam üç kez para ayarlamasına başvurduk. Üç ayrı iktidardan her biri birer kez bu yürek paralayıcı operasyonu göze almak zorunda kaldı. Değişmez gelirli vatandaşlar, topraksız ya da az topraklı köylüler, ekmeğini alın teri ile çıkaran işçiler bunun acısını sineye çektiler. Otuz yıl önce devlet hizmetine giren bir genç yaşamdan ne beklerdi? Görevini başaracak, yurduna yararlı olacak, bir yuva kurup, çoluk çocuğa karışacak, onları da topluma yararlı birer vatandaş olarak yetiştirecek, buna karşılık geçim sıkıntısına düşmeksizin barem basamaklarını tırmana tırmana emeklilik gününe ulaşacak.

Otuz yıl önce göreve yeni başlayan delikanlı bugün umum müdürdür, müsteşardır, validir, yüksek hâkim-

dir. Yaş haddini doldurup emekliye ayrılmasında şunun şurasında birkaç yıl kalmıştır. En yüksek dereceden aylık almaktadır. İşte bugüne değin namusuyla topluma çalışan, görevini aksatmadan başaran bu yaşlı başlı saygıdeğer vatandaşın bugünkü geçim durumu 30 yıl önceki delikanlılık çağına kıyasla hemen hemen hiç farksız gibidir. Hatta araya giren çoluk çocuğun gerektirdiği masrafları da hesaba katarsanız, baremin en üst basamağına kadar tırmanmış bu saygıdeğer yorgun vatandaşın şimdiki geçim durumunda ilerleme değil, gerileme vardır.

Ne yazık ki, hazin gerçek budur.

Ve bu hazin gerçeğin sorumlusunu ararken, herhangi bir partiyi, bir hükümeti ele almaksızın, yürürlükteki sistemsizliği öne sürdünüz mü, iktidarı ile muhalefeti ile tüm politikacılar küplere binmekte, sizi rejime kastetmekle suçlandırmaya kalkışmaktadırlar.

Özellikle kimi muhalifler bir kripto lafıdır tutturmuş gidiyorlar. Ulu orta hükümete çatarsanız iyisiniz, hoşsunuz, İlla ki rejime dokunmaya görünüz.

"Az gelişmiş, yoksul, dışa bağlı bir ülkede kapitalist yöntemlerle kalkınma olanağına hiç bir zaman kavuşulamaz. Bize devletin tüm ekonomi alanlarını kontrol altında bulundurduğu planlı ve gerçekten halkçı bir yönetim gerek" dediniz mi siz bir kriptosunuzdur. "Aracıya, tefeciye paydos, köylüye toprak" derseniz gene kriptosunuzdur.

Kısacası bozuk düzenin neresini eleştirseniz kripto damgasını yemekten kurtulamazsınız.

Kripto, Yunanca gizli demektir. Komünist Partisinin yasaklandığı ülkelerde geçerli bir sözcüktür. İspanya'da, Portekiz'de, Yunanistan'da kriptolar vardır. Fransa'da, İngiltere'de, İtalya'da, Avusturya'da, yani bizim üyesi olmakla övündüğümüz Batı dünyasında kripto yoktur. Çünkü o ülkelerde yaşayan insanlar korkusuzca düşüncelerini yaymak özgürlüğüne sahiptirler. Yürürlükteki düzeni zor kullanarak de-

virmeyi amaç edinmeyen her siyasal kurul o ülkelerde serbestçe çalışabilir ve her vatandaş dilediği partiye, dilediği gibi girer, çıkar.

Kripto deyimi, bir siyasal inanç yasağını içerdiğinden ötürü özgürlükten söz eden insanların ağzına hiç yakışmamakta, daha doğrusu onların içtensizliğini açığa vurmaktan başka bir anlam taşımamaktadır.

Ve yürürlükteki bozuk düzeni eleştiren herkes iktidarla muhalefetin elele verip karşı çıkması, bizdeki demokrasinin, ancak göstermelik bir demokrasi sayılabileceğini ispatlamaktadır.

Bu körlemesine gidişle biz başımızı daha pek çok taşlara çarpacağa benzeriz.

(Cumhuriyet, 16 Ağustos 1970)

ÖZGÜR BASIN MI?

Epey oluyor, basında bir bildiri yayımlandı. En çok okunanından en az okunanına kadar bütün gazetelerde yer alan bu bildirinin altında yurdumuzun kalburüstü işadamlarının imzaları sıralanmıştı. Saymadım, ama ithalatçısıyla, ihracatçısıyla, sanayicisiyle falan sanırım yüzden fazla özel sektör temsilcisi bir araya gelmişler, kamuoyuna sesleniyorlardı.

Parası karşılığı gazetelere koydurdukları yazı ile sayın özel sektör temsilcileri özet olarak, karma ekonomiden yana olduklarını, haklarında ileri sürülecek iyi niyetli eleştirileri hoşnutlukla karşılayacaklarını, ancak şeref ve haysiyetlere karşı girişilecek "tecavüzlere" tahammül edemeyeceklerini ilan ediyorlardı.

Yurdumuzun uzun süredir karma ekonomi istemiyle yönetildiğine, şeref ve haysiyetlere tecavüzün ise, her yerde olduğu gibi bizde de her zaman suç sayıldığına göre, sayın özel sektör temsilcileri ne demeye böyle bir bildiri yayımlamak gereğini duymuşlardı?

Çoğu okurların zihnine takıldığını düşündüğüm bu

sorunun cevabı basitti: Kalburüstü işadamlarımız bu bildiriyle gazetelere bir tehdit savuruyorlardı. "Malumu ilan" kabilinden art arda sıralanan süslü cümleler arasında basın mensuplarına hitap ederek, "İşte bakınız örgütlendik, özel sektöre karşı gelir, çıkarlarımıza dokunursanız size reklam vermeyeceğiz, canınıza okuyacağız" demeye getiriyorlardı.

Aslına bakarsanız, kamuoyunun gözleri önünde basına yedirilen bu zılgıtın hiç gereği yoktu. Bir kısım işadamlarının yurt çapında örgütlendiği ve Babıali basınını reklam yoluyla avucunun içine aldığı, aydın çevrelerce, öteden beri biliniyordu. Bunu açıkça halka ilan etmeleri kendi hesaplarına belki de acemilik olmuştur.

Evet, bugün Türk basını, tarihimizin hiç bir döneminde rastlanmadık derecede çıkar çevrelerinin baskısı altına girmiştir. Anayasamızın sağlam güvenliğe kavuşturduğu düşün özgürlüğü uygulama alanında yazarları, çizerleri ne yazık ki hemen de kıskıvrak bağlamış gibidir.

Karma ekonomi dediğimiz sistem dondurulmuş bir kalıp değildir. Bu sistemi toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak devlete öncelik tanıyacak biçimde geliştirmeye çalışmak da en doğal yurttaşlık haklarından biridir. Ama gelin görün ki, bu hakkı basın yoluyla rahatça kullanamazsanız. Kullanmaya kalkarsanız, iflahınızın kesilmesi olanağı bütün kararlılığı ile karşınıza dikilir. O olanağı karşınızda görünce de eliniz ayağınız titrer, dermanınız kesilir, susar otursunuz.

Size yepyeni bir örnek: Geçenlerde Sosyal Sigortalar Kurumu'nun fabrika kurup sigortalı hastalara ilaç vermesi için hazırlanan kanun tasarısı meclislerde görüşüldü. Böylelikle bir kamu kuruluşu olan SSK'nın yılda 25-30 milyon lira kadar tasarruf sağlayabileceği, bu para ile yeni hastaneler açabileceği ileri sürülüyordu.

Bu tasarıyı yürekten destekleyen kaç gazeteye rastladınız? Belki bir ikisi hafiften kem küm etti. Ötekiler, özel sektör ilaç yapımcılarının hışmına uğramaktan korktukları için sus pus olup yerlerinde oturdular.

Geriye doğru giderek konuyu biraz derinlemesine incelersek başka dallarda bu örneğin benzerleri ile karşılaşacağımızdan hiç kuşkunuz olmasın.

Bir de, bir sosyal sınıfın öbür sosyal sınıflar üzerinde tahakküme kalkışmasını şiddetle yasakmışız. Tahakküm dediğiniz her zaman yumrukla mı olur? Paradan daha güçlü bir "tahakküm" aracı var mıdır?

(Yeni Ortam [Dergi], 22 Kasım 1971)

DÜŞÜNCE VE YUMRUK

Yüksek öğrenim gençliği bizim en büyük umut ve güven kaynağımızdır. Bunca kan ve can pahasına kurulan Cumhuriyeti Atatürk kimseye değil, gençliğe emanet etmiştir. Devrimleri gençlik savunacak, ulusal bütünlüğümüzü gençlik koruyacak, yarınlarımızın sorumunu gençlik, vicdanında taşıyacaktır.

Haklı davalar uğrunda gençliğin şahlanışı kadar heyecan verici bir enerji kaynağı bulunamaz. Karanlık bulutları dağıtmak, uyuşuk sinirleri kamçılamak, ne yapacağını şaşırmışları uyarmak bakımından gençlik, pürüzsüz ve gür sesi ile sırası geldiği zaman önünde durulamaz bir itici güç olabilir.

Tarihimizin çeşitli aşamalarında bunun çok örneklerini gördük. 27 Mayıs'ı hazırlayan İstanbul ve Ankara Üniversitesi olayları. 555 K gösterileri belleğimizde hâlâ canlı olarak yaşamaktadır.

Ne var ki, gençlik hareketlerinin etkili olabilmesi için ilkin bir bütün görüntüsünü dile getirmesi, sonra da kamuoyunca olumlu karşılanması gerekmektedir.

Önceki gün İstanbul Üniversitesi'nde geçen üzücü olaylara dışarıdan baktığımız zaman bu iki koşulun gerçekleştiğini ileri sürmek doğrusu biraz güçtür.

Geçen mayıs ve haziran aylarında yaptığı geniş çaplı direniş hareketleriyle yüksek öğrenim gençliğimiz, çözüm bekleyen kendi sorunları üzerine kamuoyunun dikkatini çekmesini bilmişti. Üniversitelerimize esaslı bir reform gerektiği konusunda yurdumuzun hemen bütün ilgilileri ve kamuoyu düşünce birliğine varmıştı. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı günü millete sunduğu mesajında sayın Cumhurbaşkanı daha da ileri giderek tüm eğitim ve öğretim sistemimizin vakit geçirilmeksizin yukarıdan aşağı yenileştirilmesi gereğine ısrarla değinmişti. Gençlerimizin özlediği, ilgililerin haklı bulduğu ve Devlet Başkanı'mızın da dile getirdiği bu istek mutlaka ele alınmalı, toplum yapımıza en uygun bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

Bunun böyle olacağına inanmamak için ortada bir neden bulunmasa idi sevincimiz de şüphesiz sonsuz olacaktı.

Ama gelin görün ki, birtakım politik güçler dışarıdan üniversiteye sızmakta, yükseköğrenim gençliği arasında ikilik yaratmakta ve davayı soysuzlaştırarak dumura uğratmaya çalışmaktadır. Bunların amacı, her zaman olduğu gibi Atatürkçü ve ilerici gençlere komünist damgası vurmak, bu milletin temiz çocuklarını lekelemek, gerekirse zor kullanarak susturmak, arkasından da reformlara bir tekme savurmak suretiyle üniversiteyi ezberci, uyuşuk, basmakalıp bir Ortaçağ medresesine çevirmektir.

Memlekette düşman gruplar yaratarak demokratik özgürlükleri işlemez hale getirmek, totaliter rejim heveslilerinin şaşmaz yöntemidir. Üniversite bu iş için en elverişli bir alan sayılır. Bir kez öğrenciler birbirine girip üniversite karıştı mı, giderek bütün toplum katları sarsıntıya uğrar; düşünceyi düşünceyle karşılamazsak, normal demokratik sistem işlemez hale gelir. Bu kördöğüşü ortasında bunalan vatandaş da, özgürlükleri kısacağını bile bile, anarşiye son vere-

ceğini umduğu bir kurtarıcı gücü adeta dört gözle bekler olur.

Totaliter sistem dünyanın her yerinde bu yöntemle kurulmuştur. Tanrı korusun, bir gün bizde de kurulacaksa gene bu yöntemle kurulacaktır.

Bu oyuna gelmemek için Atatürk gençliği çok dikkatli olmalıdır.

(Cumhuriyet, 3 Kasım 1968)

BİR ANI

Tam on yıl oldu, 1953 yılı ekim ayı sonlarına doğru, devrin Başbakanı Adnan Menderes'le beraber Washington'da bulunuyorduk. Menderes, CENTO toplantısına katılmak üzere, yanında Zorlu ve Polatkan olduğu halde Birleşik Amerika devlet merkezine gitmiş, bağımsız birkaç gazete sahibi arasında beni de geziye çağırmıştı.

Bir akşam Büyükelçilikte bir aile toplantısı yapıldı. Menderes, iki Bakan, Washington'da görevli asker - sivil bütün memurlar, biz gazeteciler, Elçiliğin orta kattaki büyük salonunda 25-30 kişi kadar vardık. Bunlar kimlerdi, Büyükelçi Sayın Suat Hayri Ürgüplü ile Ercüment Karacan ve Haldun Simavi dışında şimdi hiç birini hatırlamıyorum.

Tatlı bir sohbet havası içinde başlayan konuşmalar ise bir süre sonra benimle Menderes arasında uzun bir diyalog niteliğine büründü ve diyalogdan münazaraya, münazaradan da tartışma sınırına kadar geldi dayandı. Hiç bir sonuca bağlanmaksızın orada kaldı.

Menderes muhalefetten hoşnut değildi. Muhalefet

görevini yapamıyordu. İktidarın eteğine yapışmak, iktidarı işleyemez hale getirmeyi iş edinmek muhalefet mi demekti? Demokrasinin temel kuralı vatandaşın oyuna saygı duymak değil miydi? İşte üçüncü keredir ki DP, çoğunlukla iktidarı kazanmış bulunuyordu. Her şeyden önce bu gerçeği kabul etmeli idi muhalefet. İktidara karşı yöneltilecek acı tatlı eleştiriler ve saldırılar, ancak bu gerçeğin, milli iradeyi dile getiren bu gerçeğin ışığında bir anlam taşıyabilirdi. Çoğunluğun oyuna saygı duymayan bir muhalefetin demokraside yeri yoktur.

Menderes'e, demokrasinin yalnız bu demek olmadığını dilim döndüğü kadar anlatmaya çalıştım. Milli iradeyi basit bir hesap meselesine indirgemeye imkân bulunamayacağını söyledim. Demokrasinin doğru dürüst işleyebilmesi için çoğunluğun da el süremeyeceği birtakım ilkeler vardı. Bu ilkelerden verilen tavizler pahasına kazanılacak bir iktidarla yurdumuzda demokrasi yaşatılamazdı. İster muhalif, ister muvafık olalım, Atatürk'ün yolundan şaşmamalı idik.

Ben Atatürk'ten söz edince Menderes birden sinirlendi, sert bir ses tonu ile:

"Sanki Atatürk zamanında demokrasi var mıydı?" dedi.

Atatürk'ün seçtiği bir aydın olarak genç yaşında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiş, orada on beş yıl görev yapmış, sonra oy çoğunluğu ile toplumumuzun yazgısına yön vermek durumuna yükselmiş birinden duyduğum bir söz beni biraz şaşırttı, fakat çok da üzdü. Menderes'i uyarmak amacıyla bir sürü söz söyledim.

"Atatürk, demokrasinin ön koşullarını hazırlıyordu!" dedim.

Bu temayı elimden geldiğince enine boyuna işledim. Atatürk, en az bir buçuk yüzyıldan beri bunalımdan bunalıma sürüklenen Türk milletinin sorunlarına çözüm yolunu bulan ve gösteren adamdı. O bir

devrimin başı olmuş ve bize bir devrim Türkiyesi bırakarak aramızdan ayrılmıştı. Devrim dediğimiz oyla mı yapılır? Yeryüzünde seçimlere gidilerek gerçekleştirilmiş hangi devrim vardır? Biz de, devrim Türkiyesinin çocukları olarak çok partili hayata geçerken Atatürk ilkelerine olanca içtenliğimizle bağlı kalmayı bir an unutmamak zorunda idik. Gevşediğimiz takdirde eski "hasta adam" bunalımlarının bünyemizde nüksedeceğinden hiç kuşkumuz olmamalıydı.

Bu anının üzerinden on yıl geçmiş. Şimdi gene acı acı düşünüyorum: Acaba sağlık durumunuz ne âlemde?

(Cumhuriyet, 9 Kasım 1969)

ÖĞRETMENE SAYGI

Anladık, yeterince gelişmemiş bir toplumuz. Nüfusumuz hızla artıyor. İlkel koşullar altında tarım yapıyoruz. Topraktan geçimini sağlayamayan yurttaşlar büyük kentlere akın ediyor, endüstri alanındaki yatırımlarımız bu işsizler kalabalığını emecek güçte olmadığı için yüz binlerce Türk yabancı ülkelerde çoluğunun, çocuğunun nafakasını çıkarmaya uğraşıyor. Sayısı milyonu aşan bir işsizler ordusu da dışarıda iş bulabilmek umuduyla kuyrukta sıra bekliyor.

Ne denli üzücü olursa olsun bu durumun tesellisini bulabiliriz. Ne yapalım deriz, yeryüzünde az gelişmiş millet bir biz değiliz ya! Gelişmiş endüstri ülkelerine işgücü ihraç eden başkaları da var. İşte İspanyollar, İtalyanlar, Yugoslavlar, Yunanlılar, Cezayirliler... Almanya'ydı, Fransa'ydı, Belçika'ydı demeden onlar da buralara kendi yurttaşlarını çalışmaya göndermiyorlar mı? Bir an önce derlenip toplanıp ileri Batı demokrasilerine ayak uydurana dek aynı yolu izlememizden daha doğal ne olabilir?

Bu mantık zinciri geçerli olabilirdi... Eğer gurbet illerinde çalışan işçilerimiz arasına binlerce Türk öğretmeni de katılmış olmasaydı.

Ne demektir bu? Bizde gereğinden fazla öğretmen bolluğu var da, okullarda görev alamayan öğretmenlerimiz çaresizlik içinde mesleklerini bırakıp yabancı diyarlara göç etmek zorunda mı kalıyorlar? Körpe dimağları eğitmek, yurdumuza kafa gücü kzandırmak uğruna yıllarca okul sıralarında dirsek çürüten bu fikir işçileri ne demeye "fikir"den vaz geçip kol işçiliğine heveslenmektedirler? Yoksa fedakârlıktan bıkmışlar da yeni işlerinde daha refahlı, daha mutlu bir yaşam bulabilecekleri umuduna mı kapılmışlardır?

Bu soruların yetersizliğine inananlardanım.

Bizde öğretmen fazlalığı değil, öğretmen kıtlığı bulunduğunu hep biliyoruz. İki milyonu aşkın Türk çocuğunu okulsuzluk, öğretmensizlik yüzünden hâlâ okutamamaktayız. Ezici çoğunluğu ile Türk öğretmeninin yurduna ve mesleğine bağlılığından kuşkumuz yoktur. yabancı ülkelerdeki çalışma koşullarının aydın bir kişiye ne maddi, ne de manevi hiç de imrenilecek olanaklar sağlamayacağını öğretmen daha yola çıkarken bilmekte, mesleğinden, yurdundan ve körpe öğrencilerinden yüreği burkularak ayrılmaktadır.

Hiç kuşkumuz olmasın, Türk öğretmenini yabancı ülkelere sığınmaya zorlayanlar, onu âdeta yurdumuzdan kovanlar bizim çirkin politikacılardır.

Göstermelik demokrasiye özendiğimiz çeyrek yüzyıldır içimizde en çok eziyet çeken, hakarete uğrayan, dayak yiyen, hatta canına kastedilen Atatürkçü ve ilerici öğretmenlerimiz olmuştur. Çıkar çevrelerinin beslediği ve desteklediği geri kafalı yobazlar takımı onu düşman olarak karşısına almış, halka da öyle tanıtmanın çabası içine girmiştir. Büyük kentlerdeki duruma bakarak yurt ölçüsünde bir kanıya varmak yanıltıcı olur. Öğretmenlerimizin hemen de yalnız başlarına devrim ilkelerini savunmakla görevli kılındıkları ücra kasaba ve köyleri göz önüne getiriniz; son çeyrek yüzyıl boyunca buralarda öğretmenlere karşı işlenen suçların, onlara reva görülen kanun dışı işlem-

lerin pek az bir kısmı basında yankı uyandırabilmiştir. Tutucu iktidarların da ortaklığı ile yürütülen bu baskı yöntemine karşın Türk öğretmen ordusu uzun süre dayanmış, Atatürk'ten aldığı emaneti göğüs kabartıcı bir cesaretle yıllar yılı savunmuştur.

Çirkin politikacıların çabası sonucu bugün boş bin öğretmen yabancı ülkelerde kol işçiliği yapmak zorunda bırakıldıysa gene de halimize şükretmeliyiz. Büyük çoğunluğu ile ilerici öğretmen kitlesi bunca cefaya karşın hâlâ dimdik ayakta durmakta, ama her gün biraz daha yaralanmaktadır.

Ona karşı saygı ve ilgi görevimizi bir an önce yerine getirmeye bakalım. Bunu yapamadığımız sürece yürürlüğe konmasını beklediğimiz reformlardan olumlu bir sonuç ummakla yalnız kendimizi aldatmış oluruz.

(Yeni Ortam [Dergi], 29 Kasım 1971)

EVET YAZIK OLDU

Türk toplumunu karanlıktan kurtararak kısa zamanda aydınlığa kavuşturacak bir buluş olarak Köy Enstitüleri kuruluşunu bütün Atatürkçüler sevinçle karşılamışlardı. Köyden gelen çocuklarımızın burada bize özgü bir yöntemle eğitildikten sonra tekrar köye dönerek köyü uyandırması, oraya uygarlık ışığını serpmesi ulusal kalkınmamızın dürtücü gücü sayılıyordu.

İkinci Cihan Savaşı başlangıcına rastlayan bu cesur atılım bizim gözümüzde Atatürk devrimciliğine yapılacak katkıların en önemlilerinden biri idi ve bunun şerefi de herketen önce Sayın İnönü'ye ait olmak gerekirdi. Zira enstitülerin mimarı bilinen Hasan Âli Yücel'i de, İsmail Hakkı Tonguç'u ve çalışma arkadaşlarını da işbaşına getiren, onlara destek olup başarılı olanakları sağlayan devrin Milli Şefi Sayın İnönü'den başkası değildi.

Yazık ki, geleceğimiz hesabına büyük umutlar veren bu cesur atılım yarım kaldı. Çetin Altan'ın deyimiyle .cici demokrasiye geçildikten sonra Köy Enstitüleri kuruluşu da dumura uğratıldı. İmam Hatip Okul-

larına, Kur'an kurslarına, Ortaçağımsı gerici kuruluşlara feda edildi.

Bu acı sona varılmasında köyün uyanmasından korkan ağalar, tefeciler ve aracılar takımının birinci derecede rolünü inkâr etmemekle beraber biz, Sayın İnönü'yü de kusurlu bulduğumuzu şimdiye değin çok yazdık. Sayın İnönü seçimleri kaybetmek, hatta gerekirse cici demokrasiyi ertelemek pahasına da olsa başladığı esere devam etmeli, onu canla başla savunmalı idi kanısındayız. Hiç değilse kendi eli ile diktiği bir fidanı "varsın başkaları söksün" dememeli, onu gene kendi eliyle budamaya vicdanı elvermemeli idi.

Bugüne dek bu konuda hiç konuşmayan Sayın İnönü, bir emekli öğretmenin yayımladığı bir açık mektup üzerine nedense kendini savunma ihtiyacına kapılmıştır. Öğretmene verdiği kısa cevapta, CHP iktidarı süresince köy enstitülerine ilişilmediğini yazarak "Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç yanlış fikirlerinden dolayı değiştirilmemişlerdir. Aleyhlerinde devamlı olarak yapılan iftiralardan hem kendilerini, hem de Köy Enstitülerini sükûnete getirmek için görevlerinden ayrılmışlardır ve yerlerine gelen halefleri, Hasan Âli ve Tonguç'un eserlerine aynı azim ve inançla devam etmek kaydıyla getirilmişlerdir" diyor.

Sayın İnönü'ye göre Köy Enstitüleri 1950'den sonra kapatılmıştır ve çok yazık olmuştur.

Yazık olmasına elbette yazık olmuştur, ama biz yukarıki düzeltmede esaslı birtakım yanlışlar bulunduğunu söylemeden edemeyeceğiz.

Sayın İnönü herhalde unutmuş olacak, CHP döneminde Köy Enstitülerine ilişilmediği doğru değildir. Rahmetli Hasan Âli Yücel istifa etmemiş, 1946'dan sonra kurulan hükümetin dışında kalmıştır. Onun yerine getirilen Reşat Şemsettin Sirer'in ise Köy Enstitüleri konusunda karşı zihniyeti temsil ettiğini yurdu-

muzda bilmeyen kimse yoktur. Daha sonra aynı görevi Sirer'den devralan Tahsin Banguoğlu'nun da belki Sirer'den de öteye bir enstitü düşmanı olduğunu Halk Partili arkadaşlar herhalde inkâr etmeyeceklerdir. Doğum kontrolünü bile sosyalist icadı sayacak kadar bilimsel gerçeklere aykırı düşüncelerin sahibi olan bu kişiye Köy Enstitülerini emanet ederken onun devrim çizgisinden şaşmaksızın büyük eseri aynı azim ve inançla yürütebileceğine nasıl güvenilirdi?

Gerçek şudur ki, 1946 havası içinde şahlanan muhalefet karşısında o zamanki CHP iktidarı bir ödüncülük politikasına kaymış, bir yandan İmam Hatip Okulları, bir yandan türbeleri açarken, öte yandan enstitülerinin ruhunu zedeleyici bir yol izleyerek tutuculara hoş görünme çabasına girmiştir. Bu yolda o kadar ileri gidilmiştir ki, Kenan Öner'e karşı açtığı hakaret davasını kaybedince komünistliği sözüm ona resmen tescil edildi kaygısıyla Hasan Âli Yücel'in Ulus'taki yazılarına ilgililer tarafından son verilmiştir. O zaman bu Atatürkçü ve çalışkan eğitimciye kucağını açan "Cumhuriyet" olduğu için, durumu yakından bilmekteyiz.

Evet, Köy Enstitülerinin adı 1950'den sonra değiştirilmiştir. Ama daha önce kuruluşun ruhu öylesine zedelenmişti ki, buna eskilerin dediği gibi, artık belki de zaruret hasıl olmuştu.

(Cumhuriyet, 31 Ocak 1976)

OKUYUN, OKUYUN!

Son CHP kurultayında uğradığı yenilgiyi nice genç politikacılara ders verircesine uygar ve demokratik bir anlayışla kabullenen Sayın İnönü, dinlenmeye gittiği Yalova'da boş durmadı. Zaman zaman çevredeki kurullara, kuruluşlara uğrayarak incelemeler yaptı. Yurt sorunları hakkında bilgisini arttırmaya çalıştı. O arada Bursa Lisesi'ni de ziyaret eden eski CHP Genel-Başkanı'nın okuldan ayrılırken gençlere verdiği öğüdü gazetelerde okuduk. Bu, öyle alışılagelmiş uzun bir baba öğüdü değildi, kısaca: *"Okuyun, okuyun!"* demekle yetinmişti gençlere Sayın İnönü. İki kez tekrarlanan bir sözcük bu, ama anlamı büyük. Özellikle bizim toplumumuz söz konusu olduğuna göre gerçekten büyük.

Üyesi bulunduğumuz UNESCO tarafından kitap yılı olarak ilan edilen 1972 yılında bizim ilgili makamların, devlet adamlarımızın, hatta üniversite yetkililerimizin böylesine azımsadığı okuma konusuna liseli öğrenciler önünde iki kez tekrarladığı bir sözcükle değinirken Sayın İnönü sanki gençlere değil de onların ötesindeki yaşlı başlı yöneticilere sesleniyor gibi geldi bana.

Okumayı bilmediğimiz, okumaktan hoşlanmadığımız, okumanın değerini kavrayamadığımız, ne yazık ki bir gerçek, hazin bir gerçektir günümüzde.

Okumak insanı düşünmeye zorlar. Düşünmek ise davranışlarımıza yön verici bir nitelik taşır, bizi seçmeler yapmak sorunuyla karşı karşıya bırakır. Bu itibarla, sadece okumak da yetmez. Çok yanlı okumamız, karşıt düşünceleri birbirleriyle kıyaslayarak değer yargılarımızda aldanmamaya çalışmamız gerekmektedir. Onun için tek yönlü okumak, zihinleri kalıplaştıracağı tehlikesi göz önünde tutularak belki de hiç okumamaktan daha zararlıdır.

Bugünün fiziği dünün fiziğine, bugünün kimyası dünün kimyasına, bugünün matematiği dünün matematiğine oranla çok değişmiş, çok ilerlemiştir. Her bilim dalında eski bulguları aşan, kimi zaman onları silip süpüren, devrim niteliğinde aşamalara varılmaktadır.

Einstein, ünlü *"İzafiyet"* kuramını ortaya attığı sıralarda Sayın İnönü herhalde öğrenim yıllarını çoktan geride bırakmış, belki yüzbaşılık rütbesine ulaşmış bir kurmay subaydı. Aradan kaç yıl geçti? Çekirdek fiziğinin pratik sonucu olarak atom bombası Hiroşima'yı yerle bir ettiği zaman, Sayın İnönü devletimizin başında yaşamının en ağır yükünü, zinde omuzları üzerinde sapasağlam taşıyordu.

Müspet bilim dallarında baş döndürücü bir hız alan değişimin toplumsal alanda da çeşitli etki ve tepkilere yol açmamasına olanak var mıydı? Dünya değişirken toplumların yaşam koşulları da ister istemez değişecektir ve değişmektedir. Bu değişikliği en zararsız bir biçimde başarmamız, çağdaş uygarlığa en kısa zamanda ayak uydurabilmemiz, yeni kuşakların, toplum sorunlarına geçerli ve doğru çözüm yolları arayan bir kafa ile yetişmiş olmalarına bağlıdır.

Bu da, Sayın İnönü'nün gençlere öğütlediği gibi, ancak okumakla, çok okumakla gerçekleşebilir.

Ne okusun bugünün genci?

Bırakalım, ne isterse okusun, hangi konuya merak sarmışsa onu derinlemesine incelemek olanağını bulsun. Bilim, sanat, ekonomi, edebiyat... Her alanda özgürce yetişmenin, topluma yarar sağlamanın dinamik tadını tatsın.

Bir üyesi olmakla övündüğümüz Batı dünyanın çoktan geride bıraktığı kitap yasaklayıcı, düşünceyi baskıya alıcı yöntemlerden vazgeçelim artık. Bu gibi yöntemlerle sürekli ve olumlu bir sonuç elde edilemeyeceğini daha öğrenemeyecek miyiz? Ulusal Kurtuluş Savaşını başaran kuşağın, okul sıralarında Namık Kemal'i gizli okumak zorunda bırakılan kuşak olduğunu unutmayalım!

Sayın İnönü'nün liseli gençlere verdiği öğüdü iyi değerlendirmelerini, yurt yönetiminde sorun taşıyan bütün ilgililere sälık veririz.

(Toplum [Dergi], Sayı: 18, 4 Ağustos 1972)

BİR KAMPANYA

Düşüncelerinizden nefret ediyorum; fakat o düşünceleri savunmanız hakkını size kazandırmak uğruna ölmeye hazırım.
Voltaire

Londra'dan bir mektup aldım. Tanınmış birçok hukukçular, yazarlar ve gazete sahipleri bir örgüt kurmuşlar. Amaçları, sırf siyasal, dinsel ya da toplumsal düşüncelerinden ötürü çeşitli ülkelerde hapse atılan insanları kurtarmak. Batı ülkelerinde en ciddi gazetelerin desteklediği bu harekete Türkiye'de Cumhuriyet'in yardım etmesini istiyorlar. Mektupta özetle şöyle deniyor:

"1961 yılı Amerika'da zencilerin, Rusya'da toprak kölelerinin özgürlüğe kavuştuklarının yüzüncü yıldönümüdür. Fakat bu maddi bir özgürlüktür, sadece vücutları esirlikten kurtarmıştır. Düşünce özgürlüğüne karşı cephe alan, bu yüzden de sırf düşüncelerinden ötürü kimi vicdanları baskı altında tutan hükümetlere şurada burada rastlanmaktadır. Demirperdenin gerisinde de, berisinde de bu yakışıksız davranışa dair pek ünlü örnekler gösterilebilir. Bugün dünyanın birçok yerinde temel özgürlükler tehlikeye girmiştir. İn-

sanları "maddi' özgürlüğe kavuşturan bir hareketin yüzüncü yıldönümünde kimi vicdanların hâlâ zincire vurulmasına tahammül edemiyoruz. Bu uğurda elimizden gelen bütün olanakları kullanarak savaşacağız."

Mektuba eklenen bir broşürde, örgütün niteliğine dair daha geniş açıklamalar yapılıyor. Aralarında hem Muhafazakâr, hem İşçi, hem de Liberal partilerine mensup politikacıların da bulunduğu kurul, insanlığa hizmetten başka ne gizli, ne de açık hiç bir siyasal hedef gütmemektedir. Maksat, bütün devletlerin ortaklaşa benimsedikleri özgürlük ülkülerini yürürlüğe koymak, böylece barış içinde beraberce yükselme olanaklarını gerçekleştirmektir. Teşkilatın kurucuları günümüz gerçeklerine sırt çevirmedikleri kanısındadırlar. Örneğin bir devletin kimi siyasal akımları zararlı bulmasını, milli çıkarlar açısından bunlara karşı cephe almasını olağan karşılıyorlar. Fakat zararlı akımlarla savaşılırken, hiç bir etkin rol oynamaksızın sadece düşüncelerinden ötürü kimi insanların "vicdan hükümlüleri" olarak ellerine kelepçe vurulmasını doğru bulmuyorlar. Bunun için bu gibi sanıkların, genel hukuk kurallarına uygun olarak, mahkemelerde açık duruşma ile yargılanmalarını, böyle kimselere her devlet tarafından sığınma hakkı tanınmasını, Avrupa İnsan Hakları Andlaşması'nın ulusal parlamentolarca bir an önce onaylanmasını, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin kâğıt üzerine bırakılmayıp uygulanması gerektiğini, bu uğurda çalışmayı kendileri için şaşmaz bir görev bildiklerini söylüyorlar.

Yazının başına aldığım Voltaire'in sözünü bu örgüt (*) döviz olarak seçmiştir. Bugünkü kişiliğe varıncaya dek kendisine çok şeyler borçlandığım Voltaire'in o düşüncesi, öteden beri benim vazgeçemeyeceğim ilkelerden biridir. Yirmi beş yıllık yazarlık hayatımda birçok tartışmalarım oldu. Hiç bir zaman karşımdaki-

lerin zorla susturulmasını temenni etmedim ve istemedim. Düşmanım bile olsalar, ayrı düşüncelerinden ötürü zorla susturulan yazarlar karşısında daima yüreğim sızlamıştır.

Ancak, benim özel durumum başka, yurdumuzun gerçek çıkarları başkadır. Biz, devrim yapmış bir milletiz. Bir uygarlık düzenini bırakmışız, yeni bir uygarlık düzenine geçme çabaları içindeyiz. Yurdumuzu henüz müspet bilim ışığı ile yeteri kadar aydınlatmış olmaktan uzağız. Bu koşullar altında aşırı sağdan aşırı sola doğru yanlış her türlü düşünce akımlarına kapılarımmızı açmamız şimdilik erken sayılabilir.

Bununla beraber, Londra'da kurulan örgütün ortaya attığı önerileri, bir hukuk devleti olarak kabul etmememiz için bir neden bulunmasa gerektir. Düşük iktidar sorgusuz, sualsiz her beğenmediğini deliğe tıkayabiliyordu. Kurmakta olduğumuz rejim, zararlı propagandaları ancak kanun yolu ile önleyecek, sanıkları da elbette hukuk kuralları gereğince kovuşturacaktır.

(Cumhuriyet, 2 Haziran 1961)

(*) Bu örgütün adresi: Central office for the collection of information concerning prisoness of conscience.

1, Mitre Court Bulldings
Temple London EC 4

GAZ ODASI

Peter Weiss'in *"Soruşturma"* adlı belgesel yapıtını okudum. Savaş yılları boyunca Nazilerin Auschwitz toplama kampında işledikleri suçları gözler önüne seriyor. Seri halinde yargılamasız, sorgusuz sualsiz kurşuna dizilen tutuklular, kalbine fenol iğnesi yapılarak öldürülen kadınlar, gaz odasına tıkılıp boğulan yığın yığın insanlar, insanlar ve insanlar...

Müthiş bir şey bu kitap. Yazar kendiliğinden bir sözcük bile uydurmamış. Sadece 1965'te Frankfurt'ta görülen dava dosyasını ele almış. Yargıç savcı, avukatlar, sanıklar, tanıklar neler diyorlar, bir bir incelemiş. Tıpkı bir film montajı yapar gibi 11 tabloluk bir piyes çıkarmış ortaya. Buna piyes demek herhalde yerinde olmayacak. Çünkü Avrupa'nın ve Amerika'nın birçok tiyatrolarında sahneye konan, radyolarda yayımlanan eser bir sanatçının yaratma gücüne değil, doğrudan doğruya yaşam gerçeklerine dayanmaktadır. İkinci Cihan Savaşı sıralarında bir kısım insanların ırkı ırkına, inancı inancına, düşüncesi düşüncesine uymadığı gerekçesiyle başka insanlara karşı "reva gördükleri" korkunç, utanç verici, yüz kızartı-

cı işlemlerin bir özeti olmaktan öte bir anlam taşımayan bu oyuna Peter Weiss da piyes diyememiş, Oratorio adını daha uygun bulmuş.

İster piyes, ister oratoryo, ne derseniz deyiniz, ben bugün burada o acı gerçekle özetinin yalnız bir bölümü üzerinde kısaca durup okurlarımı düşünmeye çağırmak istiyorum.

Gaz odası diye anılan, fakat kurbanları ürkütüp kargaşalığa meydan vermemek için giriş kapısına çeşitli dillerde "banyo ve dezenfeksiyon odası" yazılı bulunan "Kitle öldürme mahzeni" tutuklular evine yüz metre kadar uzakta, yeraltında bulunuyordu. On beş yirmi basamaklı taş bir merdivenden iniliyordu buraya. Dışarıdan bakıldığı zaman dikdörtgen bacamsı bir yapıdan başka bir şey görünmüyordu ortalarda. Kadın erkek, çoluk çocuk bütün tutuklular, haftanın belli günlerinde beşer beşer diziler halinde başlarına gelecekten habersiz, oraya götürülüyorlardı. Aralarında kuşkuya kapılanlar olursa giriş kapısındaki "Banyo ve dezenfeksiyon" levhasını görünce rahatlıyordu. İlkin soyunma odasına alınıyordu kurbanlar. Üstlerinde ne varsa çıkarıp duvardaki numaralı çivilere asmaları söyleniyor, herkesin kendi numarasını unutmaması sıkı sıkıya yüksek sesle salık veriliyordu. Kadınıyla, erkeğiyle kurbanlar anadan doğma soyununca bitişikteki dezenfeksiyon, gerçekte gaz odasının kapısı açılıyor, çıplaklar odaya dolduruluyordu. Burası 40 metre uzunluğunda 7 metre yüksekliğinde penceresiz, beton duvarlı bir yerdi. Çiğ bir elektrik ışığı ortalığı aydınlatıyordu.

Şimdi, yargıç bir tanığa soruyor:
— Hiç zor kullanıldığı oldu mu?

Tanık — Özel birlikteki görevliler, "Hadi çabuk olun, su soğuyor" diye bağırıyorlardı. Bazen tutuklulardan birkaç kişi itilip kakılıyor, dövülüyor, bazen de nöbetçinin biri ateş ediyordu.

Yargıç — Sizce bu insanlar bütün bunlara nasıl boyun eğiyorlardı? Gaz odasını görünce başlarına gelecekleri anlamamalarına imkân var mıydı?

Tanık — Kimden öğrenebilirdi? Bir tek kişi bile oradan sağ çıkamamıştı.

Yargıç — Sesleri duyuluyor muydu dışarıdan?

Tanık — Bağırarak kapıya vurmaya başlıyorlardı, ama pek bir şey duymuyordu insan.

Yargıç - Kapıdaki aralıklardan bir şey görebiliyor muydunuz?

Tanık — Kapıya yükleniyordu hepsi. Sütunları tırmanmaya çalışıyorlardı. Sonra gaz veriliyordu odaya (tavandaki delik borulardan). Boğuluyorlardı.

Yargıç — Kapılar açıldıktan sonra odayı hiç gördünüz mü?

Tanık — Gördüm. Gövdeleri kapının ve sütunların yanında birbirine kenetlenmişti. En altta bebekler, çocuklar ve hastalar vardı. Onların üstünde kadınlar, en üstte de en güçlü erkekler.

★

Tanığın bu son sözleri beni uzun uzun düşündürdü. Gaz yukarıdan, tavandaki deliklerden verildiği için ilkin alta yayılıyor, sonra derece derece tavana kadar yükselerek tüm odayı kaplıyor, oradan bir santimetre küp oksijen bırakmayarak her canlıyı boğuyordu. İşte o birkaç dakikalık ölüm kalım savaşı boyunca insanlar insanlıktan kopuyor, ırk, inanç, düşünce yakınlığına boş vererek bilinçsiz, hayvansal bir çabayla, sırf bir dakikacık daha nefes alabilme, bir dakikacık daha hayatta kalabilme içgüdüsünün baskısı altında bebek, çocuk, hasta, yaşlı, aklına getirmeksizin ezebildiğini ezmekten kendini alamıyordu.

Hayal gücümüzü biraz zorlayarak bugünkü dünyamızı kocaman bir gaz odasına benzetemez miyiz? Öyle bir gaz odası ki, oraya başkalarının suçu yüzünden değil, çağımızın gerçeklerini kavrayamadığımız için kendi anlayışsızlığımızın kurbanı olarak kendimiz dalmışızdır. Daha açık bir deyişle güzelim dünyayı bir gaz odasına çevirenler, dünya düzenini kurmak ve korumakla yükümlü tüm uluslar ve onların sorumlu yöneticileridir. "Altta kalanın canı çıksın, ben çıkarıma bakarım" zihniyetini yansıtan bu yaşam felsefesi sürüp gittikçe bir gün gelecek, altta kalan, üstte kalan ayrımı bile gözetilmeksizin ufak büyük, güçlü güçsüz, bütün toplumlar bir arada boğulmak, yok olmak tehlikesini belki de önleyemeyeceklerdir.

Ve o zaman dar görüşlü yöneticilerin davranışlarını bağışlayıcı hayvansal bir içgüdü özrünü ileri sürmeye de olanak bulunamayacaktır.

Hem ben Auschwitz'deki gaz odasında gördüklerini yargıca anlatan tanığın bir noktada yanılmış olabileceğini düşünmekten kendimi alamıyorum.

Birbirine kenetlenmiş cesetler arasında altta kalanların hepsi bebek, çocuk, hasta ve kadınlardan mı ibaretti. İçlerinde bir tane olsun onları ezmeyi gereksiz bulan güçlü bir erkek yok muydu, onu tanık görmemiş olamaz mıydı?

Neden olmasın?

(Yeni Ortam [Dergi], 21 Temmuz 1972)

BIÇAĞIN KESKİN YANI

29 Mayıs 1969 günlü Cumhuriyet'te Londralı Times gazetesinden aktarılmış bir Ankara mektubu yayımlandı. Yazının altında imzasını gördüğümz Davit Hotham, 1960 sıralarında da aynı gazetenin muhabiri olarak Türkiye'de birkaç yıl geçirmiş bir meslektaşımızdır, yurdumuzun sorunlarını iyi bilmesi gerekir.

Af konusu ile ilgili son olayları inceleyen Hotham, özetleyecek olursak şunu demeye getiriyor: "Türk halkı çok bağnazdır. Atatürk'ün laiklik ilkesini benimseyememiştir. Bu yüzden Atatürk devrimlerinin savunucusu bilinen CHP hiç bir zamman seçim yolu ile iktidara gelemeyecektir. Yeni bir ordu müdahalesi her an beklenebilir. Türk demokrasisi bıçağın sivri ucu üzerinde oturmaktadır. Hayret edilecek nokta, demokrasinin bu kadar uzun bir süre ayakta tutunabilmiş bulunmasıdır."

Görünürde gerçeğe uygun yanlarını kabul etsek de biz sayın meslektaşımızın Türkiye sorunlarını gereği gibi derinlemesine inceleyemediği kanısındayız.

Aramızdan ayrılalı uzunca bir süre geçtiği için o, herhalde Türk toplumunun gelişim koşullarını iyi iz-

leyememiş ya da bilgisini tazelemeye vakit bulamamıştır.

Türk halkının koyu bağnaz (mutaassıp) olduğu sık sık söylenir. Bu inancı paylaşan aydınlarımız da aramızda eksik değildir. Oysa halkımızın bağnazlığı iddiasının çürüklüğünü yakın geçmişimiz hiç bir kuşkuya yer vermeyecek bir kesinlikle ispatlamaktadır.

Atatürk devrimleri deyip duruyoruz, devrimler elden gidiyor diye durmaksızın yakınıyoruz. Acaba Atatürk göze aldığı devrimleri başka bir ülkenin halkı ile el ele vererek mi başardı? Bu ulusun çocukları koyu bağnaz, her türlü yenilikten kaçınan, gözü dönmüş bir gerici kalabalığından ibaret olsa idi, o devrimleri değil başarmak, hayal etmek bile kimin aklından geçebilirdi? Atatürk, devrimleri yürütmek için top tüfek kullanmamış, binlerce, onbinlerce vatandaşı zindanlara atmamış, tam tersine bunlardan çoğunu halkın gözü önünde halk sevgisine dayanarak açık alınla ilan etmiştir. Teokratik bir dünya görüşünden yeni ayrıldığımız halde, O'nun devrinde, kısa zamanda bastırılan iki üç yöresel isyan hareketi bir yana, devrimlere ve devrimciliğe karşı tüm olarak halkımız hiç bir zaman olumsuz bir tepki göstermemiştir.

Çok partili hayata geçişimizden bu yana Türkiye'de bağnazlık rüzgârını üfleyenler, daima politikacılar, çıkarcı çevreler ve bir ölçüde yurdumuzu vasilik altında bulundurmak isteyen yabancı güçler olmuştur. Devrimlerin henüz kök salmadığı bir sırada dış politika kaygıları ile yaratılan demokrasi ortamı bunların işine elvermiş, türlü iniş çıkışlardan sonra biz de bugünkü kritik noktaya varmışızdır.

Atatürk devrimlerinin savunucusu bilinen CHP seçimle çoğunluk sağlayamaz bir duruma gelmiş bulunabilir. Ne var ki, bu sonuç, daha çok CHP yönetici kadrosunun işlediği hatalar yüzünden doğmuştur. Çünkü Atatürk'ün ölümünden sonra bu partinin devrimlere her zaman aynı ateşli yürekle bağlı kaldığını

söylemek güçtür. Seçim yolu ile tek başına iktidara gelebilme olanağını yitirmiş olsa bile, kendini destekleyen ilerici güçlere dayanmak suretiyle CHP Atatürk ilkelerini tutucu iktidarlara kabul ettirebilir, hiç değilse o ilkelerin böylesine hırpalanmalarını engelleyebilirdi. Ne yazık ki, ödün yarışına CHP de zaman zaman katılmış ve bizim daha 1945'lerde öngördüğümüz gibi bu yarışta hep geri kalmıştır.

"Türk demokrasisi bıçağın sivri ucu üzerinde oturuyor" derken İngiliz meslektaşımız kendince belki bir gerçeği dile getirmektedir. Bunun doğruluk derecesini sanırız zaman gösterir. Ancak bugün yurdumuzda böyle bir durum varsa, bunun nedenini Türk halkının bağnazlığında değil, Atatürk'ten sonra gelip geçen politikacıların yetersizliğinde aramalıdır.

(Cumhuriyet, 30 Mayıs 1969)

BİR BENZETİ

İster Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi denilsin, ister son Adana Kongresi'nde aldığı yeni adıyla Milliyetçi Hareket Partisi diye anılsın, sayın Türkeş yönetimindeki siyasi kurul, birçok bakımlardan Hitler'in Nasyonal Sosyalist örgütüne benzemektedir.

Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra kurduğu partiyi Hitler hem toplumcu, hem de milliyetçi bir felsefe üzerine oturtmuştu. Demokrasiye, insan haklarına, düşünce özgürlüğüne inanmıyor, kendi kafasına uymayanları yola getirmek, sindirmek, ezmek için SS'ler ve SA'lar diye adlandırdığı komando birliklerine dayanıyordu.

Bavyera'da hayata gözlerini açan bu partiyi Almanlar ilkin azımsadılar. Milyonlarca işçiye, küçük çiftçiye, esnafa, tutucu kasaba ve köy halkına sözcülük eden dev örgütlü Sosyal Demokrat, Hıristiyan Sosyalist gibi partilere karşı bu bir avuç gözü dönmüş ırkçı ne yapabilirdi? Bunların taşlı sopalı saldırıları Weimar Cumhuriyeti sorumlularını ürkütmüyordu. Bavyera hükümetini zorla devirmek isteyen Hitler, 1924 yılında bir kez tutuklandı, cezaevinde kısa bir konukluktan sonra serbest bırakıldı.

Ne var ki, savaştan bitkin çıkmış o zamanki Almanya'da gittikçe gelişen sol akımların baskısı altında büyük kapitalistler bu gözü pek, atılgan partiye umut bağladılar. Adı sosyalistti, ama sosyalizmle ilişiği yoktu bu partinin. Kurnaz kapitalistler bunu anladılar ve olanca güçleri ile Hitler'i desteklediler, iktidara gelir gelmez bu adamın demokrasiyi rafa kaldıracağını bildikleri halde ona bol bol para yardımında bulundular.

Ve Hitler beş altı yıl içinde adım adım güçlendi. Partinin SS ve SA birlikleri nerede ise Alman ordusuna kafa tutacak derecede gelişti. Oysa kafa tutmanın gereği de yoktu. Ordunun soylu generalleri, kapitalistlerle el ele Nasyonal Sosyalist Partisi'nin yanında yer almışlardı. Nitekim 1933 yılının ocak ayında Hitler'i iktidara buyur eden, devrin Cumhurbaşkanı, bir zamanların ünlü mü ünlü komutanı Feltmareşal Von Hindenburg olmuştu. Bir yıl önce yapılan genel seçimlerde Nasyonal Sosyalist Partisi, Sosyal Demokratlardan çok daha az, Komünistlerden ise biraz daha fazla oy toplayabildiği halde, Hitler'in başkanlığa getirilmesi, soylu subaylarla büyük kapitalistlerin etkisi sonucudur. Zavallılar böylece canlarını ve mallarını güven altına alabileceklerini umuyorlardı.

Tam tersine, her şeylerini yitirdiler.

Bu satırları yazmaktan maksadımız, yurdumuzdaki demokratik güçleri faşizm tehlikesine karşı uyarmaktır. Turan, Ergenekon, Büyük Türkiye güzel sözlerdir. Bu sözlerin büyüsüne kapılıp Atatürk gerçekçiliğini unutan ve sonu ne olacağını düşünmeksizin bir serüvene atılmak isteyen gençler bulunabilir. Şu ya da bu koşullar altında bunların sayısı artabilir. Demokratik özgürlüklerden hoşlanmayan kimi kapital çevreleri, taşlı sopalı komando birliklerine umut bağlayabilirler. Aklımızdan çıkarmayalım ki, Türkiye'de kurulacak bir faşist örgüt, eğer bir gün iktidara gelirse, Hitler Almanya'sında görüldüğü gibi kendi başı-

na buyruk da olamaz. Kapitalist birikimi bakımından biz, o zamanki Almanya'nın çok daha gerilerindeyiz. Faşistler bizde, ancak emperyalistlerin uydusu olarak onlara avuç açmak, onların vereceği emirlere körü körüne uymak suretiyle ayakta tutunabilirler. Böyle bir durum milletçe bizi Ortaçağ'ın boğaz tokluğuna yabancılara hizmet eden ücretli askerleri durumuna düşürür.

Hayır, Atatürk Türkiye'sinde üniformalı komandolar yetiştiren, beğenmediği düşünceleri taşlı sopalı saldırılarla ezmeye çalışan siyasal partilere yer yoktur.

Bunları hoşgörmek, ya da azımsamak gaflettir.

(Cumhuriyet, 12 Şubat 1969)

TANRI KİMİNLE

Büyük İtalya toplumbilim ve ekonomi bilgini Vilfredo Pareto, toplum yaşamını etkileyen söz, yazı, davranış ve inanışların büyük ölçüde akıl dışı temellere dayandığını söyler. Eskilerin "eşref-i mahkûkat" dedikleri ve aklı ile yalnız öteki yaratıklara değil, tüm doğaya egemen olan insanın kendi toplumsal varlığında bu güçten gereğince yararlanamaması, ilk bakışta inanılmaz bir şey gibi görünebilir. Ne yaparsınız ki bu bir gerçektir. Gözlemini kanıtlamak için Pareto eski çağlardan bu yana sayısız belgeler üzerinde çalışmış, akıl dışı inanç ve eylemlerin toplumu nasıl etkilediğini göstermiş, kurulu düzen zamanla biçim değiştirmekle beraber her yerde bir azınlığın toplumu avucu içinde tuttuğunu, bir başka azınlık palazlanıp da yeni sloganlarla ona cephe alana kadar egemen olarak yerinde oturduğunu bir toplumbilimm yasası halinde ileri sürmüştür.

Akla, gözleme ve mantığa dayandığından mı nedir, Pareto'nun buluşu aydınlar arasında pek tutmamıştır. Tarih boyunca yaptığı bütün ileri hamlelere, içini yakan mutluluk özlemlerine karşın insanı öteki

yaratıklar düzeyine indiren, onu korkunç bir değişmezliğin dar sınırları arasında hapseden böyle kötümser bir düşüncenin fazla revaç bulamamasını da tabii karşılamak gerekir.

Bununla beraber, duygularımızdan sıyrılıp da toplum olaylarına objektif bir gözle baktığımız zaman Pareto'yu haklı çıkaracak sayısız davranışlarla daima karşılaşmak mümkündür.

Bunun son örneğini Yunan hükümet darbesinin yıldönümü vesilesiyle 21 nisan günü komşu ülkede bayrak haline getirilen sloganlarda görüyoruz. Bilindiği gibi Yunanlıların en büyük dinsel bayramı olan Ortodoks Paskalyası bu yıl 21 nisana rastladı. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Cunta ileri gelenleri darhal söze "agaz" eyleyerek:

"Ey millet, işte görüyorsunuz ki ulu Tanrı da bizimle beraberdir. İktidara gelişimizin ilk yıldönümünü kutsal bayramımıza rastlatmakla o bunu düşman herkese hatırlatmaktadır. Sevinelim ve Tanrı ile beraber hepimiz iktidar hükümetine güvenelim!" diye biraz faz laca ilkel olmakla beraber tipik Paretiyen bir formüle sarılmışlar, genellikle dinine bağlı olan Yunan halkını canevinden avlamaya kalkışmışlardır.

Buna karşı radyoda konuşamayan, ne basında, ne de sokakta ses çıkaramayan muhalifler de aynı yönteme başvurmak suretiyle gizliden gizliye: "Tanrı bunlarla beraber olsaydı Paskalyayı değil Kutsal Cumayı 21 nisana rastlatırdı. Her şeyde bir hayır vardır. Sabırlı olalım. Tanrının yardımı ile Cuntanın hesabını yakında göreceğiz!" teması üzerinde çalışmaya başlamışlardı.

Bu akıl dışı davranışların halkı nasıl ve ne dereceye kadar etkilediğini elbette buradan tahmin edemeyiz. Bildiğimiz bir şey varsa Tanrının değil, fakat doğrudan doğruya CIA'nın desteği ile meşru hükümeti deviren albaylar cuntasının şimdi iktidar koltuğundan Tanrı'dan çok Amerikan desteğine güvendikleridir.

Dünya kamuoyu şiddetli bir tepki gösterdiği halde Washington hükümeti Yunan cuntasını ilkin el altından tutmuş, sonra da Atina'yı açık açık kucaklamıştır.

Amerika'nın desteği zayıflamadığı sürece Yunan Cuntasını devirmeye kimsenin gücü yetmeyecek gibi görünmektedir.

Ancak unutmayalım ki, yeryüzünde hiç bir şey ebedi olmadığı gibi Birleşik Amerika'nın satveti de ebedi değildir. Hatta satvetin esnemeye başladığını gösteren belirtiler de son zamanlarda fazlaca göze çarpar olmuştur. Önümüzdeki yıl başlangıcına kadar Amerikan politikasında birtakım değişiklikler olabilir ve Yunan Cuntası güç bir duruma düşebilir.

O takdirde gelecek 21 nisan Kutsal Cumaya rastlasa da, bakarsınız Tanrı düşünce değiştirir ve Cuntayı bırakıp muhaliflerle birlik oluverir.

(Cumhuriyet, 26 Nisan 1968)

KİŞİYE SAYGI

İspanyol yazarı Salvador de Madanaga'nın bir sözü vardır, "Fransızlar kendi yazarlarını şişirirler" der. Belki bütün uluslar için doğru olan bu söz, bilmem geçenlerde ölen François Mauriac için de geçerli midir? Romanları ile, denemeleri ile, dergilerde yayımladığı günceleri ile 50 yılı aşkın bir süre boyunca Fransız sanatına ve Fransız kültürüne aralıksız hizmet eden bu yaşlı yazarın çağdaş Fransa edebiyatında saygıdeğer bir yeri bulunduğuna kuşku yoktur. Nitekim Fransa toplumu onun değerini takdir etmiş, Mauriac Akademi'ye seçilmiş, göğsüne Legion d'Honneur nişanı takılmış, ömrü boyunca el üstünde tutulmuştur.

Bu kadirbirlikte Mauriac'ı Fransa sınırları dışına taşırıp ona dünya yazarları arasında ün sağlayacak bir şişirme, bir abartma çabası var mıdır, bilemiyorum.

Ama ölümünden sonra hakkında yayımlanan yazıların baştan başa hep övücü bir nitelik taşıması beni bir başka açıdan ilgilendirdi. Zira Mauriac yalnız romancı, yalnız denemeci, yalnız edebiyatçı değildi. Aynı zamanda politika yazıları da yazardı. Bu yanı ile

düşmanları olması gerekirdi. Koyu Katolik bir aileden geldiği, dine ve Fransa'nın geçmiş değerlerine bağlılığını sık sık tekrarladığı, General de Gaulle'e hayranlığını bırakmamasıyla dile getirdiği için de Mauriac'ın baş düşmanları herkesten önce komünistler olmalı değil miydi?

İşte beni düşündüren, Fransız Komünistlerinin de bu tutucu yazar hakkında ölümünden sonra iyi şeyler yazmaları oldu.

Mauriac Katolikti, ama İspanya iç savaşında kiliseyi ve General Franco'yu değil solcu halk cephesini tutmuş, cumhuriyetçilerin yanında yer almıştı. Gene Mauriac Katolikti, ama Cezayir kurtuluş savaşında bağımsızlık uğruna çarpışan Müslüman Arapları kalemiyle desteklemişti. Komünizmle ilişiği olmayan, hatta ortanın soluna bile eğildiği işitilmeyen bu ünlü yazar, Fransız Komünist Partisi kurucularından Marcel Cachin öldüğü zaman: "Bütün ömrünü emekçi sınıfa adayan bu yaşlı savaşçının önünde eğiliyorum. Ona saygı borçluyuz" diye yazabilmişti.

Şimdi, Humanité gazetesinde bunları hatırlatan komünist André Wurmser de aynı saygı duygusu ile sağcı yazarın anısı önünde eğilirken, "her zaman değilse de en tehlikeli saatlerde bizim yanımızda olan, Fransız yazarlarının şerefini savunan" Mauriac'ı övmektedir.

Fransızlar kendi yazarlarını abartırlar, abartmazlar o başka bir konu. Mauriac dünya edebiyat ünlüleri arasında uzun süre tutur mu, tutunmaz mı, bunun önemi yok.

Ama bir yazarın, bir düşün adamının ölümünde ona karşı gösterilen sağlı sollu bu olumlu davranışa imrenmedim dersem yalan söylemiş olurum.

Bu, uygar ülkelerde düşün özgürlüğüne verilen değerin ölçüsünü göstermesi bakımından ders alınacak bir olay sayılmaz mı?

Hele bizim gibi demokratik kuruluşları bir türlü rayına oturtamamış bir toplum ortamında yöneticilerimiz konu üzerine ne denli eğilseler yeridir.

Neden bizde düşünceye saygı duyulmuyor? Neden yürürlükteki düzeni eleştiren yazarlar, sanatçılar, ozanlar birer vatan haini yerine konmak isteniyor? Neden bizim gibi düşünmeyen her insanı derhal can düşmanımız sayma eğilimine kapılıyoruz.

Düşünceye saygının daha önce düşünceyi hoşgörmekle gerçekleşebileceğini ne zaman öğreneceğiz?

(Cumhuriyet, 13 Eylül 1970)

BU KAFA İLE

11 Kasım 1968 günü Standartlar Enstitüsü konferans salonunda güzel bir tören yapıldı. Üstün başarılarından ötürü Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu'nca seçilen değerli bilim adamlarımıza Cumhurbaşkanı Sayın Sunay tarafından ödülleri verildi. Ancak gazetelerde okuduğumuza göre kurumun seçtiği üç bilim adamından ikisi, Profesör Bahattin Baysal ile Profesör Feza Gürsey törene katıldıkları halde üçüncü bilim adamımız Prof. Ratip Berker, çalıştığı yabancı üniversitedeki işlerinin yoğunluğu gerekçesiyle Ankara'ya gelememiştir.

Sayın Ratip Berker'i oldukça yakından tanıyan biri olmasaydım bu davranışı kendini bir beğenmişlik, memleketi azımsama, özel çıkarına fazlaca bir düşkünlük belirtisi sayabilirdim. Öyle ya, sen Paris'te geniş olanaklar içinde, yabancı gençlere kafandaki bilim ışığını rahat rahat dağıt, bu çabayı anayurdunun çocuklarından esirge de, buna karşın seninle övünen yurttaşlarına teşekkür için bir günlüğüne olsun Ankara'ya kadar zahmet etme. Vatandaşlık, yurtseverlik duygularıyla bağdaşır bir şey midir bu?

Ama Prof. Berker'in kişiliği ve Türkiye'den ayrılış nedenleri hakkında az çok bilgi sahibi olduğum için böyle düşünemiyor, birçoklarımızın yadırgayacağı onun davranışını anlayışla karşılıyorum.

Profesör Ratip Berker'le bundan yirmi yıl kadar önce UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda uzun bir süre beraber çalıştık. Kendisi İstanbul Teknik Üniversitesi'nde matematik okutuyordu. Bilimsel yetenekleri hakkında herhangi bir yargıda bulunabilecek bir durumum olmadığı için bu yanı ile hemen hiç ilgilenmedim. Prof. Berker ağır başlı, kendinden söz etmeyen, çalışkan bir arkadaştı. Bir gün onun UNESCO tarafından o zamanlar henüz ilkel bir düzeyde bulunan hesap makinelerini geliştirmek üzere Paris'e çağrıldığını duyduğum zaman biraz hayret ettim. UNESCO gibi 72 milletin üyesi bulunduğu bir kurul yeryüzündeki on binlerce matematikçi arasından Prof. Ratip Berker'i seçmek için bu adamda elbette birtakım üstün yetenekler bulmak gerekirdi. Prof. Berker Paris'te bir süre kaldı ve hesap makineleri sorununu çözüme bağlayıp görevini tamamladıktan sonra İstanbul'a, Teknik Üniverite'ye döndü.

Ama ne var ki, 27 Mayıs'ın fırtınalı havası içinde Türk bilim dünyasını hallaç pamuğu gibi atan çekememezliklere, iftiralara, isnatlara birçok arkadaşlarıyla beraber o da uğradı ve ünlü 147'ler listesine sokularak üniversiteden çıkarıldı.

Politika çekişmelerinden nefret eden, belki de hakkını aramasını bilemeyecek kadar içine kapalı olan bu adam kendisine reva görülen işlemi hazmedemedi. Büyük bir üzüntü ve küskünlük içinde Türkiye'den ayrıldı. Nereye başvursa bir kürsü sahibi olacağına şüphe yoktu. Fakat buna hacet kalmadı. Her yandan

teklifler alıyordu. Bunlardan birini kabul etti ve sanırım Lille Üniversitesi'nde görev aldı.

Bu yazıyı yazmaktan asıl maksadım, bir yaramıza değinmektir. İkinci Cihan Savaşı biteli beri az gelişmiş ülkelerden gelişmişlere doğru bir değerler akını başgösterdiğini biliyoruz. Anglo-Saksonların "brain drain" deyimi ile dile getirdikleri bu akın, çeşitli ekonomik ve sosyal nedenlere dayanmakta, yoksul ülkelerin gelişme olanaklarını ayrıca engellemektedir. Kolay yetişmeyen, yetişinceye kadar da topluma dünyalar kadar paraya mal olan bilgin ve teknisyenlerin birer ikişer yurtlarından ayrılıp daha refahlı ülkelerde çalışmaları, ekonomik açıdan bakıldığında, zengin ülkelerin yoksulların sırtından bedava hizmet sağlamaları anlamına gelir. Uğrunda milletin 500 bin lira harcadığı bir bilim ve teknik adamının örneğin Amerika'ya yerleştiğini düşününüz. Bu, Amerika'nın 500 bin liralık bir yatırımın yıllık gelirini kendi hesabına kullanması demek değil midir?

Çözülmesi kolay olmayan bu sorunun çeşitli nedenlerini bulup onları ortadan kaldırmak uğruna bütün dünya milletleri ile beraber çaba harcamamız gerekirken, ne yazık ki biz hiç bir yerde benzerine rastlanmayan bir neden daha icat ederek davayı büsbütün içinden çıkılmaz hale getirdik. Adamları kovuyor, değerleri kendi elimizte kapı dışarı ediyoruz!

Ratip Berker bu zihniyetin tek kurbanı değildir. Amerika'ya giden Muzaffer Şerif'i, Kanada'ya yerleşen Niyazi Berkes'i, Paris'te yaşayan Pertev Boratav'ı hatırlıyoruz. Solcudurlar diye sanki mikropmuş gibi içimizden attığımız bu değerler, bulundukları demokratik ülkelerde birer politik sığıntı halinde yaşamıyorlar. Ora üniversitelerinde onurlu bilim adamları olarak görev yapıyorlar.

Bu kafa ile bu gidişle biz daha epeyce yerimizde sayacağa benzer görünüyoruz.

(Cumhurlyet, 13 Kasım 1968)

BÖLÜM III

ANARKEN

TEVFİK FİKRET

Bugün (19 Ağustos 1967) Fikret'in ölüm yıldönümü. Dostları onu nasıl anacaklar diye içim titriyor. Lisede okuduğumuz sıralarda ezberlediğim Rıza Tevfik'in:

Dediler ki ıssız kalan türbende
Vahşi güller açmış görmeye geldim
O bağ-ı cennetin hâkine ben de
Hasretle yüzümü sürmeye geldim.

dörtlüğünü şimdi içim burkularak anımsıyorum. Delikanlılık çağımızın umursamazlığı içinde şöyle ezberleyip geçtiğimiz bu dizelerin (mısraların) ardındaki katı gerçeği bugün elle tutarcasına yakından duyuyorum. Demek Fikret daha mezarını renklendiren güller yozlaşmadan önce unutulur olmuştu. Bir zamanlar rahmetli Florinalı Nâzım her yılın 19 Ağustosunda Eyüp'e gider, büyük adamın mezarı başında karşısına aldığı 8-10 kişiye, onu övücü bir nutuk çekerdi. Ertesi günkü gazetelerde çok kez bir alay konusu olarak dile getirilen bu tören haberlerini biz gençler, dudaklarımızda hafif bir gülümseme ile okur geçerdik. Oysa

Fikret bütün umudunu gençliğe bağlamış, tüm varlığı ile gençliğe inanan bir şairdi:

Ferda senin, senin bu teceddüt, bu inkılâp
Her şey senin değil mi ki zaten? Sen ey şebap

dizeleri ile başlayan ve:

Ey fecr-i handezad-ı hayat, işte herkesin
Enzarı sende; sen ki hayatın ümidisin,
Alnında bir sitare-i nev yok, bir afitap,
Afaka doğ, önünde şu mazi-i pür mihen sönsün müebbeden

diye sürüp giden büyük yapıtında gençliğe karşı beslediği bu umut ve inancını ne yalın bir sesle dile getirmişti.

Bununla beraber, Fikret çevresinden ilgi dilenen, alkışla beslenmeye hevesli, "beşeri zaaflar"a tutulmuş şairlerden değildi. O, her şeyden önce kaya gibi sarsılmaz bir karakter ve yıkılmaz bir inanç adamı idi.

"Hak belleğin yolda yalnız gideceksin."

dizesi ile gençliğe verdiği öğüt aynı zamanda onun üstün karakterini belirten bir düşün ve duygu çizgisidir.

Fikret, sözü yaşantısına uymayan havada kalmış şairlerden değildi. Gençliğin nasıl olmasını istiyor idi ise kendisi de öyle yaşıyordu. Hakka tapıyordu, vatanını seviyordu, özgür düşünceye inanıyordu; ırk, din, mezhep ayrılığı gözetmeksizin insanlığın mutluluğu uğruna çaba harcamayı en şerefli bir uğraşı biliyordu. Zulme, istibdada, sömürücülüğe karşı direnmeyi kaçınılmaz bir görev sayıyordu. Saltanatmış, meşrutiyetmiş, demokrasi imiş, çeşitli yönetimleri dış kalıplarına değil, gerçek niteliklerine göre değerlen-

dirmeye önem veriyordu. Abdülhamit zamanında gizli olarak elden ele dolaşan şiirlerinin meşrutiyetin ilanından hemen birkaç yıl sonra gene el altından okunur hale gelmesi, Fikret'in gökyüzü kadar temiz, gökyüzü kadar özgür kişiliğinin açık belgesidir. İstibdadı yermek için 1908'den önceleri demediğini komayan büyük adam, İttihat ve Terakki döneminin çapulcularına:

Yeyin efendiler yeyin, bu han-ı iştiha sizin
Tiksinince, tıksırınca, patlayıncaya kadar yeyin!

diye haykırarak aynı direnme gücü ile karşı durmaya kararlı olduğunu göstermişti.

Türkçemizin geçirdiği bugünkü gelişim çizgisi içinde Fikret, dil yönünden belki epeyce eskimiş, arkada kalmıştır. Ama sırf düşünce açısından bakıldığı zaman o, kendi kuşağının çok ilerisinde, hatta bugünkü kuşaklara ışık tutan bir büyük önderdir.

İçinde bulunduğumuz 1967 yılı, aynı zamanta Tevfik Fikret'in 100. doğum yılına raslamaktadır. Bu vesile ile Fikret'i sevenler tarafından törenler düzenleneceğini öğrendim, sevindim.

Bence Fikret'in eserine yapılacak en büyük hizmet, bu büyük adamı gençliğe daha iyi tanıtmaktır. Edebiyat derslerinde Fikret'e yakışır olduğu yer verilmeli, eserleri yeni baştan -gerekirse sadeleştirilerek- yayımlanmalı, yaşantısı geniş halk yığınlarına anlatılmalıdır.

Devrimlerin başarılmasında Fikret, Atatürk'ün başlıca esin (ilham) kaynaklarından biri, belki de birincisi olmuştur.

Ve biz bugün Fikret'ten hâlâ çok şeyler öğrenecek durumdayız. Zekâsı ile, medeni cesareti ile, bükülmez karakteri ile onu daima yanımızda bulundurmalıyız.

(Cumhuriyet, 19 Ağustos 1967)

YÜCEL'İ ANARKEN

Anısını saygıyla anacağımız kişinin mutlak üstün yaradılışlı, erişilmez nitelikleri benliğinde toplamış bir dahi olması gerekmez. Bu millet yurdunu seven, yüreği hizmet aşkı ile dolu, mesleğine bağlı, davalarımızı kavramış, üzerine aldığı görevi canla başla yürütmeye çalışmış normal evlatlarını da daima hayırla anmasını bilir bir millettir.

Dün yedinci ölüm yıldönümünü andığımız Hasan Âli Yücel, içinde yaşadığımız anormal ortamda benzerine pek sık rastlamadığımız normal devlet adamlarımızdan biridir. Kırk beş yıllık Cumhuriyet döneminde gelip geçen düzinelerle Milli Eğitim Bakanı arasında en başarılı olarak bir onu, bir de Mustafa Necati'yi gösterirler. Hak yememek için bunlara Saffet Arıkan'ı da ekleyebiliriz. Bu üç bakanın ortak niteliği Türk eğitim davasını devrim ilkeleri açısından ciddiye almak, davayı zafere ulaştırmak uğruna çaba harcamak ve hizmette bulundukları sürece başarılı olmaktır.

Yukarıda adı geçen üç rahmetliden Hasan Âli Yücel, Milli Eğitim Bakanlığı'nda en fazla bulunmuş, bu itibarla memlekete en fazla hizmet etmiş olanıdır.

Çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce ulaşmayı, ancak müspet bilgi ile kültürle ve halkı aydınlatmakla gerçekleştirebileceğimizi söyleyenler Hasan Âli'den önceleri de çok görülmüştü. Fakat onun yaptığını yapan, yani çağdaş uygarlığın kaynağı bildiğimiz klasik eserleri dilimize çevirtip vatandaşa sunan bir Milli Eğitim Bakanı çıkmamıştı. Hasan Âli'nin gayretleri sayesinde Türk kitaplığına 7 yıl içinde kazandırılan çeviri eserlerin sayısı, belki 70 yılda basılanlardan daha çoktur. Hasan Âli, devlet bütçesinden sağlanan olanakları bu olumlu yolda başarı ile kullanırken, bir yandan da aynı olanakları gene olumlu yoldan kullanarak yurdumuzdaki okul, öğretmen ve öğrenci sayısını o zamana değin görülmemiş bir ölçüde arttırmış ve hepsinden önemlisi, Türkiye'nin Pestalozzi'si diyeceğimiz büyük eğitimci, büyük ülkücü İsmail Hakkı Tonguç'u keşfederek iş başına getirmiş, böylece Köy Enstitüleri kurumunu kurmuştur.

Tonguç baba öylesine büyük bir adamdı ki, sadece onun değerini takdir etmiş olmak bile Hasan Âli Yücel'i yüceltmeye yeter bir davranış sayılabilirdi. Oysa Yücel bu kadarla kalmadı. Tonguç'u anladı, onun yöntemini benimsedi ve bütün gücü ile Köy Enstitülerinin yurdumuzda kurulup gelişmesine kendini vakfetti. Köylerden gelen yalın ayak, başı kabak 13-14 yaşında çocuklarla beş altı yıl gibi kısa bir zaman boyunca yurdumuzda neler başarıldığını öğrenmek için Talip Apaydın'ın yazdığı "Karanlığın Gücü" adlı kitabı okumalıdır. Bundan otuz yıl önce kendisi de o yalın ayak, başı kabaklardan biri olan Talip Apaydın, bize Köy Enstitülerinin kazandırdığı değerlerin en değerlilerinden biridir, kitabında enstitülerin dramını büyük bir içtenlikle açık seçik dile getirmektedir.

Ne yazık ki, Türkiye'mizin aydınlanıp kalkınmasında ön safta rol oynayacak olan enstitüler, sonradan demokrasiye ve oy avcılığına kurban edilmiştir. Halkın uyanmasından ödü kopan çıkarcılar takımı türlü

iftiralar, türlü baskılarla ilkin enstitüleri soysuzlaştırmışlar, sonra bunları kapatıp yerine imam hatip okulları açmayı güttükleri politikaya daha uygun bulmuşlardır.

Evet, Hasan Âli Yücel bir dahi, bir kahraman, bir muazzam adam değildi. Mesleğini seven, devrim ilkeleri ışığında yurdumuza hizmet aşkı ile yanan bir devlet adamı idi.

Ondan sonra gelen Milli Eğitim Bakanları aynı yolda yürüyebilselerdi, eser kolektif bir nitelik kazanacağından biz bugün Hasan Âli'yi belki anmak gereğini bile duymayacaktık. Onun ruhu da buna zerrece üzülmeyecekti.

Aydınlıklar, ışıklar içinde yatsın.

(Cumhuriyet, 27 Şubat 1968)

UYGAR BİR ADAM

Ali Fuad Cebesoy'u tanıdığım zaman tam 12 yaşındaydım. Kurtuluş Savaşı Ankara'sının Atatürk'le beraber en temiz giyinen insanlarından biri idi. Çoğu kravatsız, kimi poturlu, kimi sarıklı meclis kalabalığı arasında Büyük Komutana, çocuk aklımca, en yakıştırdığım "mücadele arkadaşı" olarak bu haliyle Ali Fuad Paşa'yı görüyordum. Onun içindir ki, sonradan Terakkiperver Fırka'ya girip de devrimlere, yani Gazi Mustafa Kemal'e karşı cephe aldığını öğrendiğim Ali Fuad Paşa'yı birden şiddetle yadırgamıştım.

Çok daha sonraları Cebesoy'u daha yakından tanımak fırsatını buldum. 1950 yılı "beyaz ihtilal"inde DP listesinden milletvekili seçilmiştik. İkimiz de bağımsızdık. Meclis koridorlarında, Ankara Palas'ın lokantasında sık sık buluşur, uzun boylu konuşurduk.

Ali Fuad Cebesoy'un pek az kimsede rasladığım kişisel özelliği şu idi: Bu eski asker, bu yaşlı devlet adamı, insanlar arası ilişkilerin özgürlük temeli üze-

rine oturtulması gereğine inanıyordu. Boş inancın mantıki sonucu olarak da zıt fikirleri hoşgörü ile karşılamayı şaşmaz ilke edinmişti. Yıllar boyu onu birçok kez gördüm. Kimi zaman başkalarının da yanında saatlerce konuştuğumuz, tartıştığımız oldu. Ali Fuad Cebesoy'un bir an olsun sinirlendiğini, kızdığını, kendini tutamayıp hoşgörü kurallarına aykırı bir davranışa kapıldığını anımsamıyorum. O kadar ki, geçmişini bilmeyenler onun bu görünümüne bakarak, "Adam dünyaya metelik vermiyor. Memleket umurunda bile değil" diye düşünebilirlerdi.

Bizim toplumun ne dün, ne de bugün benimseyemediği bu karakter çizgisi Ali Fuat Cebesoy'un zaman zaman aramızda yalnız kalmasına yol açan başlıca etkenlerden biri sayılabilir. Yoksa o, devrimlere karşı olmak şöyle dursun, belki onları çoğu devrimcilerden daha erken kendine mal etmiş bir dünya görüşünün temsilcisi bulunuyordu. Yanıldığı nokta, bir çağ değişimi demek olan ve aklın egemenliğini geçerli kılmayı amaç edinen büyük çalkantının yurdumuzda demokratik yoldan başarılabileceğine inanması idi. Terakkiperver Fırka denemesine karşın bu inanca ömrünün sonuna değin bağlı kaldığını sanıyorum. DP iktidarı ile CHP muhalefetinin arası pek açıldığı bir sırada araya girip durumu düzeltmek istedi.

"Biz bağımsızların görevi demokratik sistemin normal işlemesine yardım etmektir. Başbakandan rica edelim, gelsin, konuşalım. Bu krize mutlaka bir çözüm yolu bulmalıyız!" diyordu.

Başbakanla görüşülürse sağduyunun galip gelece-

ğine yürekten inanıyordu.

Böyle bir girişimden olumlu bir sonuç alınacağına zerrece ihtimal vermemekle beraber, kendisine karşı beslediğim saygının etkisi altında onu yalnız bırakmaya gönlüm razı olmadı. Adnan Menderes'ten bizimle bir öğle yemeğimizi paylaşmasını rica ettik. Ankara Palas'ın bir odasında bir gün sekiz on kişi buluştuk. Başbakanın yanında, aldanmıyorsam, galiba o zaman Basın Yayın Bakanı olan Doktor Mükerrem Sarol da vardı. Yemekte Ali Fuad Cebesoy, protokol kurallarına abartmalı bir biçimde uyarak konuşuyor, Menderes'e hitap ederken her defasında "zat-ı devletleri" demek suretiyle onu yumuşatabileceğini umuyordu. Söylemek istediği ve kibar, süslü cümlelerle pek güzel de söylediği, demokratik düzenin korunmasında iktidara düşen sorum payının önemi idi. Bu sorum çok büyüktü. İktidar, ancak hoşgörü sayesinde bu ağır yükü taşıyabilirdi.

Menderes, Paşa'nın sözlerini saygı ile dinliyor, fakat muhalefet hakkında ileri sürdüğü yerici düşüncelere bakılınca, yapılan telkinlere hiç uymak niyetinde olmadığını açıkça belli ediyordu.

Ayrıldığımız zaman ben buluştuğumuzda olduğu gibi, kötümserdim. Cebesoy ise, gülümser haline bakılırsa, başlangıçtaki iyimserliğinden hiç bir şey yitirmemişti.

Onu 27 Mayıs'tan sonra da görmeyi, o günden bu yana geçen olaylar üzerinde düşündüklerini öğrenmeyi ne kadar isterdim. Gerçi Paşa ile bu yakınlara kadar birkaç kere karşılaştık. Ama özlediğim söyle-

şiyi nedense her seferinde bir başka güne erteledim. Seksen beş yaşına karşın dinçti. Her zaman tertemiz giysileriyle Mecidiyeköy'de sık sık uzun yürüyüşlere çıkardı. Ölecek adama benzemezdi.

(Cumhuriyet, 13 Ocak 1968)

BİR ADAM

Galatasaray Lisesi'nde okuduğum sıralar yıl sonuna doğru öğrencilerin bir "müsamere" düzenlemesi geleneği vardı. Daha ziyade son sınıflardaki delikanlıların ön ayak olduğu bu "müsamereler"de şiirler okunur, müzik yapılır, bir de piyes oynanırdı. Özellikle piyese büyük önem verirdi çocuklar. Oyunun başarılı olması uğruna haftalarca önceden hazırlığa başlanır, ders aralarında, yemek paydoslarında, hatta hafta tatillerinde sayısız provalar yapılırdı.

Tam kırk yıl oluyor, gene böyle bir "müsamere" için ön çalışmalara girişildiği sırada oynanacak oyunun sahneye konuşu bakımından bir anlaşmazlık çıktı. Kimin aklına esti ise, Ertuğrul Muhsin'e danışmaya karar verildi. O zamanlar Muhsin, şimdi olduğu gibi, sahne hayatımızın en ünlü temsilcisi biliniyordu. Büyük aktör, büyük rejisör, büyük yönetici, bir lise "müsameresi"nin amatör düzenleyicileriyle ilgilenebilir miydi? Böylesine entipüften bir konu için ona başvurmak haddini bilmezlik, kendini beğenmişlik, küstahlık sayılmayacak mıydı?

Ne dersiniz, dünya tiyatro ve sahne sanatının en önde gelen kişileriyle dostluk kurmuş, Meyerhold'larla, Stanislawsky'lerle, Ayzenştayn'larla beraber çalışmış, Türk sahnesinin en parlak yıldızı koca üstat, bizim amatör gençleri hiç de azımsamadı. Tam tersine, onlarla yakından ve candan ilgilendi. Zahmet edip okula kadar geldi, oyunun provasını gözden geçirdi ve gençlere uzun uzun tavsiyelerde bulundu. Kısacası, amatör gençlerin düzenlediği bir okul temsilini sözcüğün olanca ağırlığı ile ciddiye aldı.

Bugünlerde sanat hayatının altmışıncı yılını kutladığımız Ertuğrul Muhsin hakkında önemsiz gibi görünen şu küçük anı bence onun gerçek kişiliğini apaçık ortaya koyan bir anlam taşımaktadır.

Muhsin, tiyatroyu hor gören, tiyatro oyuncusunu adamdan saymayan gerici bir ortamda aşılmaz engelleri devirerek kendi kendini yetiştirmiş, mesleğinin her dalında en üst basamaklara ulaşmış büyük bir sanat adamımızdır.

Fakat Türk toplumunun gelişmesi açısından onun yurdumuza yaptığı en unutulmaz hizmet, her şeyden önce tiyatroyu insan kişiliğini yücelten bir eğitim aracı, bir okul olarak bize mal etmeye çalışması ve bu çabasında ölçülemeyecek derecede büyük başarılar sağlamasıdır.

Sahne sanatları alanında Batı'nın 300 yılda vardığı aşamaya biz 50-60 yıl gibi kısa bir süre içinde ulaştığımızı bugün söyleyebiliyorsak, bu başarıda Ertuğrul Muhsin'in pek kocaman bir payı bulunduğunu unutmamalıyız Çok değil, daha kırk yıl önce Türkiye'de bir tek tiyatro vardı ve sık sık piyes değiştirildiği halde sanatseverlerimiz bu tiyatroyu bile her akşam dolduramayacak kadar azdı.

Bugün, sanatçı yetiştiren bir konservatuvarımız var. Bu tiyatrolara eser yetiştiren ulusal yazarlarımız, bu

eserleri dile getiren güçlü sanatçılarımız ve her akşam salonları dolduran yetişmiş, anlayışlı, kültür sahibi bir seyirci kalabalığı var.

Bir Ertuğrul Muhsin olmasaydı bu sonuca bu denli kısa bir zamanda varabilir miydik, çok şüphelidir.

Onun için övünüyoruz Muhsinimizle.

(Cumhuriyet, 14 Aralık 1969)

ANARKEN

Birinci Büyük Millet Meclisi'nden kala kala hayatta on beş kişi kalmış, 23 Nisan Bayramı nedeniyle Sayın Bozbeyli'nin bu emekli kahramanlara birer kutlama telgrafı çektiği haberini radyodan dinlediğim zaman elimde olmayarak kendi kendime sordum:

"— Acaba bizim sınıftan kaç kişi kaldı?"

Birinci Büyük Millet Meclisi, Kurtuluş Savaşı'nı yürüttüğü sıralarda bir süre Ankara Lisesi'nin orta kısmında okumuştum. Asıl okul hastane olarak kullanıldığı için bizi hastanenin bir köşesine yerleştirmişlerdi. Birinci sınıfta otuz kişi kadar vardık. Sınıflar yükseldikçe öğrenci sayısı da azalıyordu. Yaşı uygun olanlar, hatta vücut yapısı elverişli bulunanlar hemen askere alındığı için son sınıfta tek bir öğrenci kalmıştı. Onu da sanırım okul sınıfsız kalmasın diye orada bırakmışlardı.

Biz, 12-13 yaşlarında kendi halimizde çocuktuk. İzzet'i, Mustafa'yı, Kemal Kaya'yı, Lütfi'yi, Bünyamin'i gayet iyi anımsıyorum. Şimdi neredeler kimbilir? Bu yazıyı okuyup, bana bir karşılık vermeyeceğini bildiğim halde Cahit'i de içim burkula burkula sevgi ile anımsıyorum.

Cahit en yakın arkadaşımdı. Sınıfta yan yana otururduk. Kumral saçları, pembe yanakları, ela gözleri ile benim yaşımda, pek cana yakın bir çocuktu. Paydos saatinden sonra el ele verir, kimi zaman Taşhan'ın oralarda, kimi zaman şimdiki Hipodromun eski Meclise doğru biraz yukarılarına rastlayan kırlarda güle oynaya dolaşırdık. Ulus'tan İstasyona inen şose üzerinde, arada bir Mustafa Kemal Paşa'ya rastladığımız olurdu. Yanında yaveri, kara bir faytonun sağ köşesine büzülmüş, Paşanın dalgın, düşünceli bakışlarına pek anlam veremezdik. Evet, yurdumuz savaş içinde idi ve Mustafa Kemal Paşa bu savaşı yöneten en büyük komutandı. Ama biz gözümüzü dünyaya açtığımızdan beri yurdumuz hep savaş içinde değil miydi? Mustafa Kemal Paşa'nın daha önceleri de savaşlar kazandığını büyüklerimizden duymuştuk. Çocuk aklımızla savaşı doğal bir yaşam kanunu olarak görüyor, Paşa'ya bütün varlığımızla güveniyor, üst yanını fazla kurcalamıyorduk.

Cahit tatlı dilli, uysal, sokulgan bir çocuktu. Sınıfta yaramazlık yaptığı zaman bile öğretmenleri kızdırmaz, arkadaşlarını kırmazdı. Kulaklarını bastıran kara kalpağı, koyu renkli kadife pantolonu içinde büyümüş de küçülmüş bir hali vardı. Birbirimize, ancak çocuklarda rastlanan o saf, temiz, art niyetsiz duygularla bağlı idik. Arkadaşlığımızın ömrümüz boyunca hep öyle temiz ve lekesiz sürüp gideceğine ikimiz de yürekten inanıyorduk. Ömrümüz ise bize o zamanlar sonu sanki hiç gelmeyecekmiş gibi görünüyordu.

Yazık ki bu hayal çabuk yıkıldı. 23 Nisanın dördüncü yıldönümüne kalmadan Cahit'çik bir kış günü tutulduğu zatürreeyi atlatamayarak henüz onbeş yaşında hayata gözlerini yumdu.

Ama ben onu unutamadım. İlk zamanlar bir taş ağırlığı ile yüreğime çöken acıyı yıllarca taşıdım. Sonra saçlarıma ak düşüp yaşlandıkça acı hafifledi, tatlı

bir anı olarak belleğimin bir köşesine yerleşti, oturdu.

23 Nisan'ın 49. yıldönümünde bugün işte onu düşünüyorum: Kumral saçları, pembe yanakları, ela gözleri ile hiç değişmeyen Cahit'i karşımda görüyorum. Sağ kalsaydı hangi mesleği seçer, şimdi ne olurdu acaba? Bayındırlık Bakanlığı'nda bir mühendis, Milli Eğitim'de bir müfettiş, Ankara Barosu'na kayıtlı bir avukat, ya da emekli bir topçu albay! Belki bunlardan hiç biri olmazdı da bambaşka bir mesleğin parlak temsilcilerinden biri olurdu.

Çocuk bayramını kutlarken, ulusal egemenliğimizin tadına varamadan ölmüş bir çocukluk arkadaşımı andığı için okurlarımdan özür dilerim.

Tanrı onlara çocukları bağışlasın, böyle bir acıyı da kimseye göstermesin.

(Cumhuriyet, 23 Nisan 1969)

BÖLÜM IV

BİR DEVRİM KURUMU

28 YIL SONRA

İlk Dil Kurultayı'ndan bu yana tam yirmi sekiz yıl geçmiş. Bunu bize anımsatan Türk Dil Kurumu'na teşekkür ederim. İnsan hayatında yirmi sekiz yıl koca bir ömür parçası yerine geçer. Bu süre içinde çok şeyler değişir ve gelişir.

O gün sanki dünmüş gibi gözlerimin önünde canlanıyor. Dolmabahçe Sarayı'nın büyük tören salonunda yüzlerce aydın toplanmış, yan gözle Atatürk'ü süzerek, O'na karşı çekilen övgü söylevlerini dinliyordu. Her kürsüye gelen, Büyük Önder'i göklere çıkarmakta, bir öncekini geçmeye çabalıyordu. Dilimizin gelişme olanaklarından söz edenler azınlıkta idiler.

Ortalıkta göze batan bir yaranma yarışı vardı. Havaya uymayan Hüseyin Cahit, dil davasının güdümlü yöntemlerle çözülemeyeceğini söylediği zaman, bana bir kahraman gibi görünmüştü.

O sıralarda davanın büyüklüğünü kavrayamamış olduğumuzu şimdi itiraf etmeliyim. Belki bilgisizliğim, belki yaranıcıların çirkin görünümü yüzünden kafam ters işliyordu. Olan biteni keyfi nedenlere bağlıyor, Hüseyin Cahit gibi ben de güdümlü dilcilik olur mu, diye düşünüyordum.

Oysa Atatürk'ün o gün açtığı çığır, uzun bir süredir dilimizi kapsayan devrim hareketine bilimsel bir yön vermek, böylece kendi kendimizi buluş çabamızı daha verimli kılmaktı. Bunu sonraları olgunlaştıkça zamanla öğrendim.

Bütün sosyal kurumlar gibi dil de sürekli bir değişime bağlıdır. Bu uygarlıktan başka bir uygarlığa geçerken, ya da toplumun yapısı temelinden yenilenirken dil gelişimi daha da hızlanır. Sosyal kurumlar az çok yerine oturdu mu, değişim yavaşlar. Biz, yüz elli yıla yakın bir zamandır böyle bir devrim çalkantısı içinde yaşıyoruz. Bunun milli bünyemiz üzerindeki etkileri çok kez büyük sarsıntılara yol açıyor. Toplum düzeninin bozulduğunu, dış baskıların arttığını, hatta kimi zaman milli varlığımızın tehlikeye girdiğini görüyoruz.

Bir bütün olarak ele aldığımız zaman Atatürk devrimlerinin amacı, bu tarihsel koşullar içinde bizi akıl ve bilim ışığından yararlanarak en kısa yoldan ve en az zararla selamete ulaştırmaktır.

Her alanda olduğu gibi dilde de Atatürk'ün isteği bundan ibaretti. Evet Türkçe, el yordamı ile öteden beri kendini arayıp duruyor, içine girdiğimiz hayatın ifadesi olmaya çalışıyordu. Bu başı boş çaba Atatürk'ten önce vardı. Buna bilinçli (şuurlu) ve topluca bir yön vermekle lüzumsuz bocalamalardan kurtulacak, herhangi bir soysuzlaşma tehlikesini önleyecektik.

İlk Dil Kurultayı bu temiz niyeti gerçekleştirmek uğruna toplandı. Atatürk'ün bir eseri olan Türk Dil Kurumu da bunun için kuruldu.

Arkada bıraktığımız on yıllık gerici direnmelere karşın, dil devrimi başarı ile yoluna devam etmektedir: Bugün Türkçemiz, bir aralık bünyesini yıpratmaya ça-

lışan hastalıklardan kurtulmuş ve sağlam bir gelişme olanağına çok şükür kavuşmuştur. Bilginlerimiz, sanatçılarımız ve yazarlarımız elinde bu güzel di her gün daha kıvrak, daha işlek bir duruma gelecek ve çağımız koşullarına uygun bir yaratıcılık gücüne kavuşacaktır.

(Cumhuriyet, 27 Eylül 1960)

TUHAF BİR TASARI

Atatürk, hayatta maddi, manevi nesi varsa hepsini millete adamış bir adamdı. Baş mimarlığını yaptığı Cumhuriyeti Türk gençliğine emanet ederken, o her şeyden önce milletin yararına karşı yüreğinde taşıdığı sarsılmaz güveni açığa vuruyor ve devrim Türkiye'sini yaşatacak en sağlam, en dinamik gücü, sırası geldiği zaman görev başına koşmak üzere, tetikte bulunmaya çağırıyordu. Gerçekten, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak amacıyla kurulan, bundan ötürü her an kendi kendisi ile yarış halinde bulunması gereken bir rejim gençlikten başka hangi güce emanet edilebilirdi?

Maddi varlığını da millete adayan Atatürk, milli kültürümüzün gelişip yükselmesi uğruna çalışan başlıca iki "kurumu" göz önünde tutmuş, servetinin gelirini Dil ve Tarih Kurumlarına ayırmış, işleyip ve yürütme işini de ölümünden birkaç hafta önce yazdığı vasiyeti ile normal hukuk düzenine bırakmıştı.

Atatürk'ü o davranışa götüren nedenler uzun boylu bir incelemeyi gerektirmeyecek kadar açık ve seçiktir. Cumhuriyeti yıkmayı hedef tutan gerici akımlar bir gün yurdumuzda belirirse normal hukuk kural-

ları sarsılabilir, bu takdirde son yapılacak iş silaha sarılmak, kan dökerek rejimi kurtarmaktır. Aydın gençlik bunun için daima uyanık bulunmalıdır. Bir kez rejim tehlikeye girdi mi, Batılı ülkelere göre yürürlüğe konan temel hakları korumanın daha sağlam bir yolu olmasa gerektir. Fakat rejim yaşadığı ve ileriye doğru geliştiği sürece kültür kuruluşlarının sürekliliğini de elbette normal hukuk kuralları sağlayacaktır.

Son günlerde gazetelerde okuduğumuz Atatürk kurumlarıyla ilgili bir haberi bu itibarla pek yadırgadığımızı derhal söylemeliyiz. Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan bir kanun tasarısı ile bir Bilimler Akademisi kuruluyormuş. Akademinin çatısı altında beş enstitü bulunacak, bunlardan biri dil, biri de tarih konularını işleyecekmiş. Bu itibarla Atatürk'ün kurduğu, yaşamları için de servetinin gelirini ayırdığı dil ve tarih kurumlarına artık lüzum kalmıyormuş. Her iki kurum ortadan kaldırılarak tüm mal, mülk ve gelirleri yeni kurulacak enstitülere devredilecekmiş.

Haberi okuduğumuz zaman biz ilkin gözlerimize inanamadık, tuhaf bir gazeteci şakası, ya da acemi bir muhabir yanlışlığı sandık. Ne yazık ki aradan günler geçtiği halde Ankara'dan yalanlama değil, tersine doğrulama yazıları alıyoruz. Nasıl olmuşsa olmuş, Atatürk devrimlerini korumak uğruna devrim yapan geçici yönetimin Milli Eğitim Bakanlığı'nda Atatürk'ün vasiyeti ile oynamaya cesaret eden kimseler çıkmıştır.

Sayısız memleket meseleri karşısında, nihayet iki ay sonra yerini demokratik seçim yolundan geleceklere bırakması beklenen bir idarenin saflarında, sanki başka hiç bir derdimiz yokmuş gibi, ivedilikle bir bilimler akademisi kurmaya kalkışanların bulunmasını hadi şimdilik bir yana atalım. Diyelim ki akademi davası Türkiye'nin en önemli iki üç davasından biridir. Dil ve Tarih Kurumlarının yıllardan beri dimdik

ayakta durmasına karşın böyle bir akademiye ayrıca hem bir dil, hem de bir tarih kolu eklenmelidir. Peki, Atatürk'ün kurduğu ve bağımsız olarak yaşamları için hukuki ve mali bütün tedbirleri aldığı iki kurumu özel kanun çıkararak ve kanuna hükümler koyarak ortadan kaldırmak neye? Yeni kurulacak enstitüler eski kurumlara koşut bir şekilde, onlarla işbirliği ya da rekabet halinde çalışamazlar mı? Aynı amaç uğruna çifter çifter kurumlar gereksiz ve masraflı olur deniyorsa, eskileriyle yetinip yenilerinden vazgeçmek akla gelebilecek en doğru yol değil midir? Atatürk gibi tarihimize güneşler dolusu ışık salan bir kanunla kurumları böylesine hukuk dışı özel bir kanunla bir varmış bir yokmuş haline getirmek istenirse, yarın sıradan vatandaşlar kurmak isteyecekleri vakıfların uzun ömürlü olabileceğine nasıl inanacaklardır?

Hazırlandığını öğrendiğimiz tasarı kimlerin kafasından doğdu, bilmiyoruz. Onlara Atatürk düşmanı demeye dilimiz varmıyor. Herhalde düşüncenin hiç bir tartıya gelmeyecek kadar hafif olduğuna şüphe yok.

Bu hafif tasarının Temsilciler Meclisi'nde görüşülmeden geri alınmasını bekliyoruz.

(Cumhuriyet, 13 Ağustos 1961)

DİL KURULTAYI

Türk Dil Kurumu'nun 12. Kurultayı dün Ankara'da toplandı. Kurum organlarının geçen toplantıdan bugüne değin çalışmalarını inceleyecek olan kurultay, öyle sanıyoruz ki arkada bıraktığımız üç yılın başarılarını saptayacak ve önümüzdeki döneme daha verimli bir programla girilmesi olanaklarını sağlayacaktır.

Güzel dilimizin öz varlığına kavuşturulması çalışmalarında Türk Dil Kurumu üyelerinin kendi başlarına kaldıklarını söyleyecek değiliz. Yurdumuzda ulus sevgisinin bilincine eren, ulusal bağımsızlığın ön koşulları üzerinde düşün birliğine varan bütün aydınlar, kuruma yazılı olsalar da, olmasalar da, dil davasını yürekten savunmakta, Türk Dil Kurumu'nu desteklemektedirler. Kurum da başarılı çabaları ile dilimizi sevenlere umut ve cesaret vermekte, onların gücüne güç katmaktadır.

Çok partili yaşamın dalgaları ortasında Türk Dil Kurumu'nun sık sık tehlikeli saldırılara uğradığını hep biliyoruz. Ulusun yücelmesini, halkın uyanmasını istemeyen tutucu ve gerici çevreler Atatürk'ten bize

emanet kalmış ne varsa hepsine yaptıkları gibi Türk Dil Kurumu'na da göz koydular. Kurumu gözden düşürmek, soysuzlaştırmak, hatta ortadan kaldırıp yok etmek için yapmadıklarını bırakmadılar. Dilimizin yabancı sözcüklerden arınması, günden güne daha ulusal bir niteliğe kavuşması uğruna çaba harcayanlarımızı ilkin alaya aldılar. Alay sökmeyince "siz komünistsiniz!" diye işi çirkin karalamalara kadar götürdüler. Bununla da bir sonuç alınamayınca "Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti" adı ile sözde Dil Kurumu'nu gereksiz kılacak bir dernek kurdular. Hatta bir ara Dil Kurumu'nun gelir kaynaklarını bile ele geçirmeyi denediler.

Atatürk'ün dilimizi özleştirmek, zenginleştirmek amacıyla ulusa emanet ettiği Türk Dil Kurumu, böylece politika dışında kalması gereken bilimsel çalışmalarının yanı sıra ayrıca tutucu politika güçlerine karşı da uzun süre kendi varlığını savunmak zorunda kaldı.

Bugüne değin savaşın başarı ile yürütüldüğünü söyleyeceğiz. Bunu söylerken gerçeği dile getirdiğimizden hiç kuşkulanmadığımızı da sözlerimize eklemek isteriz. Ne bir zamanlar Anayasayı "Teşkilat-ı Esasiye" kılığına sokan gerici hareket, ne parlamento kürsülerinden ortaya dökülen —çok kez konuşmacıların bile anlamadığı— tektipli, ağdalı, yanlışlarla dolu nutuklar, ne de imam hatip okullarında kullanılan medrese dili, Türkçemizin günden güne gelişip serpilmesini, kendi varlığına adım adım kavuşmasını önleyememektedir, önleyemeyecektir.

Tarihimizin hiç bir çağında bir arada göremediğimiz sayıda sanatçılar, yazarlar, ozanlar yetişiyor bu-

gün Türkiye'de. Dilimizi bir kuyumcu titizliği ile işleyen bu kalemlerin müjdelediği aydınlık yarınlara mutlaka ulaşacağız.

(Cumhuriyet, 27 Eylül 1960)

DOĞRU YOLDA

Bugün Dil Bayramı. Atatürk'ün buyruğu iie toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı'ndan bu yana tam 38 yıl geçmiş. Uzaklarda, çok uzaklarda kalan o günü şimdi bugün gibi anımsıyorum: Yine böyle ılık, tatlı bir güz öğle sonu idi. Dolmabahçe Sarayı tören salonunda yurdumuzun kalburüstü hemen bütün politikacıları, yazarları, bilginleri toplanmışlardı. Başkanlık yerinde Kâzım Özalp oturuyor, onun sağında yüksekçe bir setten Atatürk, yanında birkaç kişi, görüşmeleri izliyordu. Kürsüye çıkan her konuşmacı, Büyük Önder hakkında abartmalı birtakım övücü sözler söyledikten sonra, Türkçenin, Arap - Acem egemenliğinden kurtulup arınması, özleşmesi gereği üstüne uzun bir söylev çekiyor, Atatürk'ü saygı ile selamlayarak yerine dönüyordu. Ardı arası kesilmeksizin sürüp giden bu tekdüzeliği o gün yalnız Hüseyin Cahit bozmuş, zaten gelişmekte olduğunu söylediği dilimizi kendi haline bırakmanın daha doğru olacağı tezini savunmuştu.

O günkü havanın beni hiç de olumlu biçimde etkilemediğini söylemeliyim. Kurultayı Atatürk'ün bir

özentisi, konuşmacıları da yukarı kata hoş görünme yarışına çıkmış dalkavuklar sayıyordum. Bir Hüseyin Cahit'in "cesaret-i medeniye"sine hayran kaldım.

Birinci Dil Kurultayı'nda özleşme konusunda pek ateşli görünen politikacılardan bir kısmının çok partili yaşantıya geçişimizden hemen sonra aynı coşkuyla koyu Osmanlıcacı kesildikleri görüldü ise de, o günkü izlenimlerimde yanıldığımı söylemeliyim. Özellikle Hüseyin Cahit'in, dili kendi haline bırakmayı öngören düşüncelerine yakınlık duymuş olmamı hiç de doğru bulmuyorum.

Dilimizin kendi haline bırakılmayarak bilimsel bir yöntemle geliştirilmesi, yazarların, sanatçıların katkısıyla da tez elden özleştirilmesi gereğine o tarihten epeyce sonra, Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yaptığım yıllarda, kişisel deneyimlerime dayanarak inandım ve öz Türkçeye, daha doğrusu anadilimize yürekten bağlandım: Son sınıflarda toplumbilim okutuyordum. 18-20 yaşlarına gelmiş, bıyıkları terlemiş delikanlılar en basit Arapça, Farsça sözcükleri anlamıyorlar, anlamadıkları için de yanlış kullanıyorlardı.

Çocukların kusuru yoktu. Öğretilmeyen bir dil elbette bilinemezdi. Çağımızda ise, hele Latin alfabesini kabul ettikten sonra, geriye dönüp okullara yeniden Arapça ve Farsça dersleri koymanın olanağı yoktu.

O halde ne yapacaktık?

XIX. yüzyıl ortalarından bu yana zaten yabancı etkilerinden kurtulma çabaları içinde bulunan dilimizi gücümüz yettiği ölçüde özleştirmeye çalışacaktık.

Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'nun yaptığı budur. Dilini seven yazar ve sanatçılarımızın yaptığı budur. TRT yöneticilerinin yaptığı da budur.

Geriye baktığımız zaman 38 yıl boyunca varılan aşamanın göğüs kabartacak derecede başarılı olduğunu görmezlik edemeyiz. gerçi Osmanlıcaya özlem

duyan gericiler, politik kaygılarla halkı kendi dilinden soğutmaya uğraşan tutucular hâlâ aramızda vardır. Ama bunların sesi yıldan yıla kısılmakta, etkileri de o ölçüde zayıflamaktadır.

Sevgili dilimiz özvarlığına kavuşma yolunda hızlı adımlarla ileriye doğru yürümektedir.

Hiç bir tutucu güç onu bu yoldan alıkoyamayacaktır.

(Cumhuriyet, 26 Eylül 1970)

SAKIN YAPMAYIN

Türk ulusunun yazgısına el koymakla, 12 Eylül'de ordumuz gerçekten hep beklediğimiz bir girişimi başarmış oldu. Yoksa 30 yıldır bir türlü rayına oturtamadığımız rejim tam bir iflasa doğru sürükleniyordu. Ortada demokrasi diye bir şey kalmamıştı. Her kente, her kasabaya, neredeyse her sokağa anarşi egemen olmuştu. Türk toplumu Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başlangıcını andıran bir duruma yaklaşmıştı. Emir ve komuta zinciri çerçevesi içinde kurulan MGK, "Vatanın makûs talih"ini yenmek görevini üstlenmekle gerçekten her benim diyenin göze alamayacağı bir atılıma girişmiş oldu. Anarşinin kökü kazınacak, baş döndürücü bir hızla tırmanan enflasyonun hızı kesilecek, ülkemizde siyasal ve sosyal "istikrar" sağlanacak ve ulusça yeniden demokratik özgürlüklere kavuşacaktık.

Kolay başarılır iş değildi bu. Yeni yönetimi büyük güçlükler bekliyordu. Şimdi aradan sekiz ay geçmiş ve başarıya doğru bir hayli adım atılmıştır. Ama tüm güçlüklerin yenildiğini söyleyebilmek için vakit henüz erkendir.

En çok dikkat etmemiz gereken nokta, Atatürk ilkelerini bir an olsun göz önünden ayırmamaktır. Ne yazık ki 30 yıldan bu yana O'nun yolundan sapmalar olmuş, ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak yöntemler kuşa benzetilmiş, oy avcılığı uğruna cumhuriyetçilik, bağımsızlık, laiklik ilkelerinden kimi zaman büyük ödünler verilmiştir. Oy avcılığı diye bir kaygısı olmayan, sırası geldiğinde yönetimi halka teslim edeceğini ilk günden beri namus sözü olarak açıklayan MGK'nın Atatürk yolunu tutmak, o yoldan şaşmamak konusunda gelmiş geçmiş tüm iktidarlardan daha şanslı olduğu meydandadır. Kim gerçek Atatürkçü, kim yapay Atatürkçü, sayın yöneticilerimiz bu noktalara ne denli dikkat etmek gereğini herhalde bizden daha iyi bilirler. Atatürk konusunda çok duyarlı olduğumuz için bağışlanmamızı dileriz, son günlerde gazetelere yansıyan bir haber üzerine bu yazıyı yazmak zorunda kaldık. Bildirildiğine göre Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan bir yasa tasarısı MGK'ya sunulmak üzere imiş. Tasarı yasalaşırsa Atatürk'ün vasiyeti ile kurulan Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu her türlü gelirleri, mal varlıkları, kitaplıkları ve personel kadroları ile Türk Bilimler Akademisi adı altında kurulacak yeni bir kuruma devredilecek, Dil ve Tarih Kurumları lağvedilecekmiş. Türk Bilimler Akademisi yasa tasarısına göre çeşitli kuruluşların göstereceği 99 aday arasında Devlet Başkanı 33 kişiyi Akademi üyesi olarak saptayacak, bu sayın üyeler yaşam boyu görevlerini sürdüreceklermiş.

350 yıl önce Kardinal Richelieu döneminde kurulmuş bir tür Fransız akademisini andıran bu Türk Bilimler Akademisi'nin ne gibi yetkileri olacaktır, bilmiyoruz. Anlamadığımız nokta, böyle bir kuruluş gerekli görülmüş olsa bile bu yüzden Türk Dil ve Tarih Kurumlarının niçin ortadan kaldırılacaklarıdır.

Kimi gerici çevrelerin uzun süredir Atatürk'ün ulusal armağanı olan bu iki kuruma, (özellikle Dil Kurumu'na) nasıl diş biledıklerini hep biliriz. Dilimizin arınması, ulusal birliğimizin pekiştirilmesi uğruna çalışan, yıldan yıla başarılı sonuçlar alan, hiç bir zorlayıcı gücü olmadığı halde önerdiği sözcükler, hatta gericilerce de kullanılan bu kurumu iptal etmek, eğer gerçekleşirse bizce yeni yönetim hesabına büyük, çok büyük bir yanılgı olacaktır. İsteseydi Fransız Akademisi'ne benzer bir kuruluşu Atatürk kendisi de yaratabilirdi. Öyle yapmayıp da böyle yaptı ise bunun nedenleri bulunmak gerekir. Başlıcası sanırım Dil ve Tarih Kurumlarını parti ve her türlü politika oyunlarının dışında Türk dilini ve Türk tarihini kendi varlıkları içinde geliştirmek olmalıdır.

İnanmak istemediğimiz haber, eğer doğru ise, Sayın MGK üyelerinden rica ederiz: Tasarıyı olduğu gibi geri çevirin, oldum olası Atatürk'e ters düşenlerin eline geçici de olsa bir övünme fırsatı vermeyin, tüm varlığını ulusuna adamış o büyük adamın en doğal yurttaşlık hakkı olan vasiyetine kıymayın!...

(Cumhuriyet, 22 Nisan 1981)

BÖLÜM V

ATATÜRK ye GENÇLİĞE GÜVEN

ÜÇ KARŞILAŞMA

Atatürk'e yaklaşmamış, onunla yüz yüze çeşitli konular üzerinde görüşememiş olmanın üzüntüsünü ölümünden sonra çok duymuşumdur. Bu fırsatı kaçırmayanlarımızın anlattıklarını her defasında adeta kıskanarak dinlediğimi saklamayacağım. Fakat onunla arkadaşlık etmek talihine ulaşanların, hatta onu hayatta şöyle bir uzaktan görebilenlerin günden güne aramızdan eksildiği bir sırada şimdi ben kendimi yine de mutlu saymalıyım, diye düşünüyorum.

Yeni kuşaklar Atatürk'ün maddi varlığını hiç bilmezler. O öldüğü gün doğanlar bugün öğrenimlerini tamamlamış, hayata atılmışlardır. Ben ise, her biri çok kısa sürmüş olsa da, hayatta Atatürk'le üç kere karşı karşıya geldiğimi, beni hedef tutan sözlerini doğruca kendi ağzından duyduğumu, bakışlarının bana çevrildiğini gözlerimde gördüğümü göğsümü gere gere söyleyebilirim. Herhangi tarihsel bir önemi bulunmayan, hiç bir siyasal olaya ışık serpmeyen bu karşılaşmaları, genç okurlarımı ilgilendirir umudu ile ve sırf onlar için anlatıyorum.

1920 yılında Ankara'da idik. Benim yaşım oniki. Keçiören'de bir bağ evinde oturuyorduk. Kocaeli Milletvekili İbrahim Süreyya (Yiğit) Beyle babamın ortaklaşa kullandıkları tek atlı bir arabaları vardı. Her gün Meclise inerler, kimi zamanlar beni de götürürlerdi. Meclisteki konuşmaları gazeteciler locasından izler pek bir şey anlamamakla beraber hiç sıkılmazdım. Poturlu, kalpaklı ve sarıklı koca koca adamların okul sıralarında yaramaz birer öğrenci gibi yer almaları, kürsüye çıkanların çeşitli yüz ve el hareketleri, ses tonları, bunlara karşı aşağıdakilerin gösterdiği değişik tepkiler beni oyalar, çok kez heyecanlandırırdı. Bu tuhaf adamların ne demek istediklerini iyice kavrayamasam da, yurdu kurtarmaya çalıştıklarını bilir ve çocuk saflığı ile bu işi başaracaklarına yüzde yüz inanırdım. Meclis kalabalığı karşısında Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliği, şüphe götürmez bir üstünlükle göze çarpardı. O kürsüye çıktı mı, gürültüler bir anda kesilir, sözleri dikkatle ve içten gelen bir saygı ile dinlenirdi. Mustafa Kemal bağırmaz, hatta yüksek sesle de konuşmazdı. Fakat halinden, tavrından, sözlerinden, büyük davaların anahtarını taşıyan bir adamın büyülü, iç ferahlatıcı ve sürükleyici havası ortalığa yayılırdı. Arada bir Mustafa Kemal'e de itiraz edildiği olurdu. O, eleştiricileri sinirlenmeden sonuna kadar dinler, aynı vekarlı sesi ile cevaplarını verirdi.

Hiç unutmam o yılın ılık bir sonbahar akşamı, Meclis dağıldıktan sonra İbrahim Süreyya Bey beni gazetecilerin locasından alarak aşağıya indirdi. Okul sıralarından birine iliştim. Bir komisyon toplantısında geciken babamı bekliyorduk. O zamanlar bana pek büyük görünen toplantı salonunda ikimizden başka kimsecikler kalmamıştı. Yüksek pencerelerden içeriye süzülen güneşin son ışınları ortalıktaki görünmez tozları altın zerreleri halinde uçuşturuyordu. Birden karşı yandan bir kapı açıldı ve ince, uzun boyu ile

Mustafa Kemal Paşa içeriye girdi. Çizgili bir pantolon ve siyah bir ceket giyinmişti. Beyaz yakalığının çevrelediği boynu kendisini olduğundan daha zayıf gösteriyordu. Ufka iyice yaklaşan güneş, sarı saçlarını daha da parlatmıştı. Bakışlarında insana güven veren çekici bir güç vardı. Sessiz adımlarla bize doğru yürüdü. İbrahim Süreyya Beyle birkaç kelime konuştu. Sonra beni göstererek, son derece tatlı bir sesle:

— Küçük kimin? diye sordu ve o bir sanatçınınkini andıran ince, beyaz parmaklarıyla çenemi okşadı.

Kapıdan girdiği zaman heyecandan yüreğim ağzıma gelmişti. Bize yaklaşırken bir Tanrı karşısında sınavdan geçmeye hazırlanan bir öğrenci gibi ayağa kalkmıştım. Ayrıldığımız zaman kendimi o gün dünyanın en mutlu kişisi sayıyordum. Mustafa Kemal bir an benimle ilgilenmiş, bana iltifat etmişti. Benim için bundan daha büyük bir ödül düşünülebilir miydi?

★

İki İnönü savaşı boyunca Ankara çok dramatik günler yaşadı. Durumun ağırlığını biz çocuklar bile zaman zaman seziyorduk. Birkaç ay önce Taşhan önlerinde alkışlanan Çerkes Ethem kuvvetleri düşmandan yana kaçmıştı. Oysa kılık kıyafet yönünden bu çetenin bizim yeni kurulmakta olan milli ordumuza kıyasla daha şatafatlı, daha parlak bir görünüşü vardı. Çerkes Ethem'in siyah urbalı çevik atlıları yerine şimdi rengi uçmuş üniformaları içinde yarı hırpani, çilekeş, sanki bin yıllık bir yorgunluğu sert adımlar altında gizlemeye çalışan Mehmetçikler görüyorduk. Mustafa Kemal bütün umudunu bunlara bağlamıştı, bunlara güveniyordu. Eski Büyük Millet Meclisi önünden geçerek istasyona doğru toz bulutları arasında uzaklaşan birlikleri kaç kez içim yanarak dalgın seyrettiğimi hatırlarım. Paşa, keskin ve madeni sesi ile bunları selamlardı:

— Merhaba asker!

Hep bir ağızdan bir karşılık gürlerdi:

— Merhaba!

— Nasılsınız?

— Sağol!

Ve yanık yüzlü Mehmetçikler, Anadolu'nun sırrını taşıyan koyu renkli gözleri ufka dikili, geçerler, geçerler, geçerlerdi.

İnönü savaşlarından sonra ortalık bir ara durulur gibi oldu. O yıl, şimdiki hipodromun bulunduğu yerde ilkbahar at koşuları yapılırdı. Babam bunlardan birine beni de götürdü. O vesile ile hakem yerini andırır, üzeri yeşil dallarla örtülü tahta merdivenlerle çıkılan yüksekçe bir kulede ikinci defa olarak Atatürk'le beraber olmak fırsatına kavuştum. Paşa'nın yanında yaveri Salih Bozok ve aşağı yukarı benim yanımda iki üç çocuktan başka kimse yoktu. Utangıçlığımı gidermek için rahmetli Salih Bozok benimle bir hayli şakalaştı. "Gel kulağına bir şey söyleyeceğim" diyor, kulağımı yaklaştırınca ısırmaya kalkışarak, ya da saçlarımı çekerek donukluğumu dağıtmak istiyordu. Bir ara Fransızca bilip bilmediğimi sordu. İddialı bir şekilde "Bilirim" demem üzerine, "Burun = nez" sözcüğünün Türkçe söylenişini ele aldı ve bundan küçük bir skeç çıkardı. Atatürk, Bozok'un şakaları karşısında halimi gülümseyerek seyrediyor, bana olsun, öteki çocuklara olsun şefkatli bir ilgi gösteriyordu.

Aradan yedi yıl kadar geçti. O yaşlarda yedi yıl insana çok uzun geliyor. O yedi yılın içine Atatürk neler sığdırmıştı! Sakarya Zaferi kazanılmış. Dumlupınar Zaferi kazanılmış, yurdumuz tüm kurtulmuş, Lozan Barışı imzalanmış, Saltanat yıkılmış, Halifelik kaldırılmış, medeni kanun yürürlüğe konmuş, tekkeler, medreseler kapatılmış, öğretim birliği sağlanmış, Türk kadını özgürlüğüne kavuşturulmuş, laiklik ilkesi ilan olunmuş, şapka ve harf devrimleri başarılmıştı.

Ve yıl 1928. Ben, yedi yıl önceye kıyasla boyu en az yarım metre uzamış, sesi kalınlaşmış, şekli şemali değişmiş bir delikanlı olarak Galatasaray Lisesi'nde öğrenciyim. O yaz ailece Büyükada'daki Yat Kulübü'nde oturduğumuz için Kızılay'ın kulüpte verdiği baloya ben de katılabildim. İlk smokinimi giyiyor, ilk kez bir baloya gidiyorum. Romantik bir gencim. Musset'nin şiirleri ezberimde. Dokuz yaşımdan beri babamın ısrarla öğrenmemi istediği, benim de o zamana değin nefret ettiğim kemana karşı içimde şiddetli bir heves uyanmış. Ay ışıklı gecelerde balkona çıkıyor ve kendi kendime Bach'dan adagiolar çalıyorum. Bir sanatçı olabilmek için, bütün varlığımla kendimi musikiye vermek başlıca amacım.

O gece geç vakit Atatürk de Kızılay balosuna geldi. Kulübün büyük salonuna bitişik taraçada hazırlanan masa etrafında arkadaşlarıyla beraber yer aldı. Kendi âlemime gömülü bulunduğumdan doğrusu ben Ata ile ilgilenmiyordum. Kulüp bahçesinin loş köşelerinde rüyalarımla başbaşa idim. Bir aralık adımla çağrıldığımı duydum. Biri telaşla:

— Nadir, gel, Gazi seni istiyor, diyordu. Çağıranın arkasından ürkek adımlarla yürüdüm. Sıkılmadım, korkmadım dersem yalan söylemiş olurum. O sıralarda Atatürk karşısına aldığı kimselerden çoğunu sınava çekiyor, kavramların anlamı üzerinde tepeden inme sorularla insanları terletiyordu. Benim burada bulunmamdan değil, dünyadaki varlığımdan bile haberi olmaması gerekirdi. Şaşkın bir halde karşısına geçtim, put gibi durdum. Masa başında Atatürk sakin oturuyordu. Bir yanında rahmetli Sudi Beyin eşi (adını unuttum), bir yanında da rahmetli Ali Naci'nin eşi Hidayet Hanım vardı. Babam Ata'nın tam karşısında idi. Sağda, solda başkaları da yer almıştı. Heyecandan onlara bakamıyordum. Sıkıntımı farkeden Atatürk:

— Ben seni vaktiyle bir dafa görmüştüm! diyerek söze başladı ve 1921 yılının Ankara'sındaki o at koşusu gününü, Salih Bozok'un takılmalarına varıncaya kadar bana hatırlattı. Heyecanım daha da artmıştı. Hayretler içinde Atatürk'ü dinliyordum. Bu ne bellek gücü idi? 1921 yılı Ankara'sında yeşil dallarla örtülü tahta kuleden birlikte koşuları seyrettiğim kişi Atatürk değil de lalettayin bir general olsa idi, ben onu çoktan unuturdum. Fakat yedi yıl içinde dünyalarca eser yaratan, kafası bin dava ile yükle bu harika adam bir zamanlar bir saat için yanına bırakılan lalettayin bir çocuğu, aradan bu kadar zaman geçtikten sonra, hâlâ hatırlayabiliyordu.

Soluk soluğa, fakat sessiz ayakta duruyordum. Masadakilerden biri:

— "Efendim, Nadir musikiye çok meraklı, kemancı olmak istiyor!" dedi.

Bu sefer Atatürk beni daha da şaşırtan kısa bir konuşma yaptı. Keman çalma hevesimi kamçıladığını söylemeyeceğim. Bunu zaten beklemiyordum. Fakat keman çalmanın benim hesabına yakışıksız, saçma bir uğraşı olacağını da iddia etmedi. Tam tersine, musikinin güç bir sanat olduğunu, iyi keman çalabilmek için bu işe pek küçük yaşlarda başlamak, uzun yıllar bırakmadan, usanmadan her gün saatlerce meşketmek gerektiğini, benimse bu hususta artık gecikmiş sayılabileceğimi söyledikten sonra kaşlarını hafifçe çatarak şu tavsiyede bulundu:

"Sen mütefekkir (düşünür) olmalısın!"

Ve masa kalabalığının bakışları önünde daha fazla sıkılmamı önlemek isteyen yardımcı bir baş hareketi ile:

"Hadi bakalım!" dedi. Sesinin tonu, çocukluğumda tanıdığım o koruyucu ve okşayıcı havadan ayrı idi. Bu seste, bir memleket gencine görevinin sorumunu da anımsatan ciddi ve sert bir direktif edası seziliyordu.

(Cumhuriyet, 10 ve 11 Kasım 1962)

NE YAPARDI?

Kendi düşüncelerine güç kazandırmak uğruna Atatürk'ün büyük adına sığınarak, "Sağ olsaydı bugün şöyle yapardı, böyle ederdi" diyenleri geçen günkü bir yazımda bir anket vesilesiyle eleştirmiştim. Akılcılığı bir yana itip nakilciliğe ve varsayımcılığa öncelik tanıyan bu kişiliksiz, pasif hayat felsefesinin hayatta her şeyden önce kişiliğe, gerçekçiliğe, sorum duygusuna önem veren çağdaş insan anlayışı ile uzaktan, yakından bir ilişiği bulunmadığı meydandaydı. Hele bu temelden sakat, tutucu felsefeye bağlanmış görünen kimseler bir zamanlar Atatürk'e yaklaşmak, ondan ilham almak mutluluğuna kavuşabilenler arasından çıkarsa, genç kuşaklara verdikleri ibret dersi açısından, bunların durumu daha bir acıklı oluyordu.

Konu ile ilgili olarak sayın Profesör Afet İnan'dan bir mektup aldım. Sayın İnan'ın benim düşüncemi paylaştığını, ankete verdiği cevabı okuduğum için zaten biliyordum. Türk Tarih Kurumu'nda bir sempozyuma katılan Lord Kinross'un ortaya attığı "Atatürk sağ olsaydı İkinci Dünya Savaşı'ndaki tutumu ne olur-

du?" gibilerden bir soruya karşı Sayın İnan, tarihçilerin bu tür fikir spekülasyonlarına girişmeyecekleri tezini savunmuş, zira bu yolda yapılacak her yorumun ancak yorumcunun bugünkü kendi fikri olacağını, bundan öte bir değer taşımayacağını söylemiştir.

Gerek sempozyumdaki sözleri ile, gerek derginin anketine verdiği cevapta Sayın İnan, Atatürk'e hayatında yaklaşabilmiş mutlu kişiler arasında onu en iyi anlayanlardan biri olduğunu ispatlamaktadır. Mutluluklarının bilincine varamadıkları anlaşılan, bugün artık yavaş yavaş ünleri de silinmeye başlayan ötekiler ise yazık ki, çoğunlukla Atatürk'ü sadece topal politikalarına destek olarak kullanmaya çalışmaktadırlar.

Yalnız, Sayın İnan'ın yürekten inandığı bir nokta var: "Atatürk sağ olsaydı az gelişmiş, iktisaden geri kalmış millet deyimlerini benimsemez ve bu aşağılık duygusu aşılayıcı deyimleri milletçe reddederdi" diyor. Bu savını şu gerekçelere dayıyor Profesör İnan:

"II. Dünya Savaşı'ndan sonra beynelmilel edebiyatta milletleri iki kısma ayırmak âdet oldu. 'Az gelişmiş memleketler', bunu biraz daha hafifleterek, 'iktisaden geri kalmış memleketler' veya "gelişmekte olan memleketler' gibi.

Bu terimler sanayileşmiş, iktisaden zengin memleketlerin diğer milletleri geri kalmışlıkla töhmet altında bulundurmasıdır. Bu hem cemiyet olarak, hem fert olarak manevi bir baskınınifadesidir ve bu tabire layık görülen milletleri aşağı görme durumununmanevi olarak yaratılmasıdır. İşte bu zihniyet bize Atatürk'ün telkinlerinden ve bilhassya prensiplerinden pek çok uzaklaşmayı ve ayrılmayı hedef tutuyor.

Atatürk, en kritik ve bütün memleketin en kötümser ve yoksul olduğu dönemlerde dahi, hiç bir zaman aşağılık duygusuna kapılmamış ve milleti de bundan sıyırmak için en büyük manevi kuvveti milletinin gücüne, kabiliyetine inanarak telkin etmiştir. Esasen bence Atatürk'ün bize fert fert ve millet olarak en büyük telkini hiç bir milletten kendimizi aşağı görmemek, bilakis kendimize güvenin her surette arttırılmasıdır. Kurtuluş Savaşımızın en müşkül günlerimizde dahi bu manevi kuvvet, hem kendisinde hiç eksilmemiş, hem de bütün millete bu üstün vasfı en kuvvetli olarak telkin etmiştir.

İşte onun içindi ki, derin ve şümullü tarihimizden söz ederken, özellikle bu kaynaktan en büyük gelişmiş bir millete mensup olduğumuzu belirtmek istedim. Bu medeniyet tarihinde kökünü bulan bir millet hiç bir zaman 'Az gelişmişlik' vasfını asla benimseyemez. Bunu fert olarak, millet olarak tamamen üzerimizden atmak gerekmektedir. Biz, ayrıca dünyanın en güzel, en zengin iktisadi kaynaklarına sahip bir yurdun evlatlarıyız. Bunları bugün değerlendirmek hepimizin çalışmasıyla mümkün olmaktadır. Bu deyimi Atatürk sağ olsaydı mutlaka en büyük kuvvetle reddeder ve hiç bir zaman kullanmamıza razı olmazdı.

Biz millet olarak soylu, kökü bir tarihe malik olmakla, Türk inkılaplarının, Atatürk prensiplerinin ışığı ve hedefi etrafında toplandıkça çalışmalarımıza güvenerek mesut ve müreffeh insanların topluluğu olarak dünya milletleri arasında yerimizi eşit şartlarla almış bulunacağız. Hepimiz bu ideal etrafında toplanmakla başarıya ulaşacağımıza inanıyorum."

Bu düşünceleriyle Sayın İnan, çoğumuzun bugüne dek farkına varmadığı son derece önemli bir ko-

nuya el atmakta, uluslararası güncel ve büyük bir davayı kendi açımızdan dile getirmektedir.

Bu konuya bir başka yazımızda, ayrıca biz de değineceğiz. (*)

(Cumhuriyet, 23 Kasım 1968)

(*) Bundan sonra gelen "Küçüklük Duygusu" başlıklı yazıda değinilmiştir.

KÜÇÜKLÜK DUYGUSU

İkinci Cihan Savaşı'ndan bu yana politika edebiyatında en çok kullanılan terimlerden biri de "Az gelişmiş milletler" deyimidir. Sayın Profesör Afet İnan, endüstride ilerlemiş, zengin ülkelerin bu deyimi öteki milletleri töhmet altında bulundurmak ve bir aşa- uyandırmak suretiyle o milletler üzerinde sürekli bir manevi baskı kurmak uğruna kullandıklarına inanıyor. Bu zihniyetin, ayrıca bizi Atatürk ilkelerinden uzaklaştırma amacını güttüğünü söylüyor.

Sayın İnan'ın bu inancında büyük bir gerçek payı bulunduğunu biz kuşkusuz kabul ediyoruz. Doğrusunu isterseniz, İkinci Cihan Savaşı'ndan beri moda olan az gelişmiş, yeter derecede gelişmemiş, gelişmekte... gelişecek... milletler gibi deyimlerin ardındaki azımsayıcı, küçük düşürücü ve küçük görücü zihniyeti sezmemeye olanak yoktur.

Bu deyimi ağızlarında sakız niyetine çiğneyen zengin milletler her fırsatta bize ve dünkü sömürgelerine: "Siz özgürsünüz, saygıdeğer toplumlarsınız, ama ne yazık ki ekonomice ve kültürce geri kalmışsınız. Kalkınmak için bize muhtaçsınız, bizimle işbirliği yap-

mak zorundasınız. Biz de büyük ve uygar milletler olarak insanlık aşkına size yardım ediyoruz" demekte, bunu derken de bir yandan yoksul milletleri uyuşturmaya, öte yandan çöken eski sömürgecilik yerine yenisini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Ama unutmayalım ki, psikolojik baskı ve anestezi aracı olarak kullanılması bir yana, "az gelişmişlik" deyiminin bir de gerçek yanı vardır. Yer ve zaman koşullarına göre değişmekle beraber, bir kısım milletler ekonomi yönünden ötekilerine kıyasla geri kalmışlardır. Deyimin, ancak İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra kullanılır olması, durum o tarihte ortaya çıktığı için değil, fakat klasik sömürü düzeni o zaman yıkılıp tarihe karışmaya başladığı içindir.

Eskiden, sömürge halklarının yönetimi emperyalist devletlerin elinde idi. Bunlar sömürdükleri toplumların güçlenip kalkınmasını elbette istemezlerdi. Kendi refahları o zavallıların ezilmesine bağlı idi. Onları maddeten baskı altında tutmak suretiyle yüzyıllar boyu kasıtlı olarak geri bırakmışlardır. Bu insanlık dışı davranışı elbette açıkça itiraf edemez, "Biz bu toplumları kasten eziyoruz" diyemezlerdi. Ama sömürge halkları bağımsızlığa kavuştuktan sonra şimdi rahat rahat onlara: "Vah vah, siz çok geri kalmışsınız. Gelin işbirliği edelim de kendinizi kurtarın!" diyebiliyorlar.

Diyorlar da ne oluyor? Az gelişmişlerin endüstrileşmesini, ekonomice gerçekten kalkınmasını engellemek için ellerinden geleni artlarına koymuyorlar. Bir yandan hammadde fiyatlarını düşürürken, öte yandan mamul madde fiyatlarını boyuna arttırarak yeni sömürgecilik yöntemini uygulamaya çalışıyorlar.

Tarihinde hiç bir zaman tam sömürge haline gelmeyen, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Atatürk devrimi ile ekonomik, kültürel, her türlü yükselme olanaklarına ka-

vuşan Türkiye'mizde bugün bu "az gelişmişlik" kompleksinin kimi yönetim kadrolarını etkilediğini görmek Atatürkçü aydın çevreleri derinden üzmektedir.

Ama Atatürkçü ve aydın çevreler "az gelişmişlik" deyimini reddetmenin değil, az gelişmişlikten kurtulmanın savaşını vermektedirler bugün.

Savaş çetin olacak, belki de uzun sürecektir. Ne var ki, çarpık ve aksak politikalarına Atatürk'ün yüce adından destek arayanlar gerçek Atatürkçülüğü yurdumuzda hiç bir zaman yenemeyecek, er geç mutlaka ona yenileceklerdir.

(Cumhuriyet, 24 Kasım 1968)

30 YIL

Atatürk öleli otuz yıl olmuştur. Ölümünün otuzuncu yıldönümünde bugün hâlâ O'na öfkelenenler, dinmez bir öç alma hırsı ile sinsi sinsi hâlâ O'na diş bileyenler aramızda varsa bu Atatürkçülüğün öldürülemediğinin en kesin belirtisi sayılmak gerekir.

Bir adamın eseri, ölümünden otuz yıl sonra yaşama savaşı verebiliyorsa, o eser artık öldürülemeyecek demektir.

Düşmanları istedikleri kadar kızsınlar, tepinsinler, "nasıl etsek de Atatürkçülüğü söndürsek" diye tertipler düşünsünler, hevesleri kursaklarında kalacak, muratlarına eremeyeceklerdir.

Atatürk, askeri zaferler kazanmış. Kurtuluş Savaşını başarıya ulaştırmış bir kahramandan ibaret değildir. Atatürk, yaptığı sosyal reformlarla ulusumuza Batı uygarlığının kapılarını açmakla yetinmiş bir liderden de ibaret değildir.

Atatürk, değişen yaşam koşulları altında Türk toplumuna daima iyiyi, doğruyu ve yeniyi aramak gereğini öğretmeye çalışmış, geçmişte benzerine az rastlanır bir büyük yol göstericidir.

Dogmalara körü körüne bağlanmamak, düşünceleri zamanın gerçeğine uygunlukları ölçüsünde değerlendirmek, ulusal bağımsızlığımız üzerine toz kondurmamak, bütün gücümüzle halkın refahını sağlamaya çalışmak, bu yolda basma kalıp reçetelere, geleneklere, göreneklere değil, akıl ne emrediyorsa ona uymak, işte Atatürkçülüğün her zaman için geçerli başlıca ilkeleri!

Yobazlar gibi, çıkarcılar takımının da bu ilkelerden hoşlanmayacağı besbellidir. Nasıl olmasın ki, hayatın dinamik akışı ortasında, karşımıza çıkan güçlükleri birer birer yenebilmek için her defasında yeni koşullara elverişli yeni tedbirler ararken ara yerde özel çıkarlarımızın zarara uğramasını da göze almak gerekecektir.

İşte bu olasılığı hesaplayan çıkarcılar takımı, "Aman Atatürk devletçi değildi, sosyalist hiç değildi. Atatürk olsa olsa karma ekonomiden yana idi" gibilerden klişe iddialarla ortaya atılmakta, bunu yaparken Atatürkçülüğü müzeye kaldırdıklarının farkına varmaksızın üstelik bir de Atatürkçülük taslamaktadırlar.

Cumhuriyetimizin başında bulunduğu yıllar boyunca Atatürk elbette iş başındaki hükümetlere sosyal ve ekonomik kalkınmamız için gerekli yönergeleri (direktifleri) veriyordu. Meclis açış konuşmalarına bakarak, ana çizgileriyle bunların neler olduğunu bugün de görebiliriz. İlk göze çarpan şey, 15 yıllık başkanlığı süresinde Atatürk'ün tek tip bir sisteme bağlı kalmayıp liberal ekonomiden devletçiliğe doğru bir kayma eğilimi gösterdiğidir.

Demek ki bugün kalkıp Atatürk'ü belli bir ekonomik sistemin savunucusu imiş gibi göstermeye çalışmak, en azından Atatürkçülüğü 30 yıl önce vardığı aşamada dondurup kalışlaptırmak istemektir. Bu ise

yarınlarımızın adamı olan Atatürk'e yapılabilecek hıyanetliklerin en büyüğüdür.

Bugün ölümünün yıldönümünde Kahraman Atamızın aziz hatırasını saygı ile anarken, büyük umudumuz sevgili ile ilerici Türk gençliğine olan güvenimizi tekrarlamayı da bir görev biliyoruz.

Atatürk, Cumhuriyeti gençliğe emanet etmiştir. Gençlik, emaneti korumasını bilecektir.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1968)

BİTİRİRKEN

Yazılarımı izleyen okurlarım bu kitabın başlığını görür görmez, içeriğini de sezmekte güçlük çekmemişlerdir. İlkin Atatürk sevgisini yaşatmakta, sonra Atatürkçülük kavramını yetişen kuşaklara anlatmakta, öğretmekte öylesine bir basmakalıplığa düştük ki, doğrusu bize, çağdaş uygarlığın ufuklarını açan o büyük adamın izini bugün neredeyse yitirir duruma geldik. Atatürk'ü belli günlerde anılan, ölüm yıldönümlerinde yası tutulan bir totem kılığına sokar olduk.

Oysa böyle mi olmalıydı? Atatürk, "Beni kalıplaştırın. Yontularımı döküp, kent, kasaba alanlarına dikin, arada bir önümde esas duruşa geçip selamlayın, sonra da bildiğinizi okuyun!" mu demişti? Böyle bir düşünce onun kafa yapısına, yaşam felsefesine uyar mıydı?

Atatürk, Tanzimat'tan bu yana içinde bocaladığımız Batılılaşma girişimlerinin başarısızlığını görmüş, çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşabilmemizi sağlayacak temel koşulları çekinmeksizin yürürlüğe koymuş bir büyük adamdı.

Onun başardıklarından bir bölümünü daha önceden öneren düşünürlerimiz, hatta birtakım girişimleri de deneyen devlet adamlarımız olmamış değildi. Ama bölük pörçük göze alınan bu girişimlerle bir sonuca varılamayacağı beşbelliydi. Yaradılış gereği, Atatürk, sorunu kökünden çözme yoluna gitti. Kurtuluş Savaşımızın başlangıcında "Ya istiklal, ya ölüm" dememiş miydi? Büyük utkudan sonra da çağdaş uygarlığa (muasır medeniyete) en kısa zamanda ulaşmamız gereğini her fırsatta yineledi.

Ne yazık ki onun 15 yılda başardıklarını, o günden bugüne geçen 45 yıl içinde biz törpüleye törpüleye büyük ölçüde zedeledik.

Gerileyişimizin nedenleri üzerinde çok şeyler ileri sürülebilir. Zaten çok şükür sürenlerimiz de var.

Bugün için yöneticilerimizi bekleyen en büyük görev, gençliğimizi bunalımdan kurtaracak önlemleri bir an önce almaktır. Bunların başında da onu gerekli gereksiz Atatürk yontuları önünde saygı duruşuna zorlamaktansa ona özgür düşüncenin kapılarını açmak çabası gelmektedir. Atatürk ilkelerini basmakalıp sloganlarla gençliğe ezberletmenin tutarlı bir yöntem sayılamayacağını son 30-40 yılda gözlerimizle görmedik mi? Her 10 Kasım'da sinemaları, tiyatroları kapatmakla, lokantalara içki yasağı koymakla, ölümünden bunca yıl sonra halka, özellikle gençliğe Atatürk sevgisi mi aşılayabiliriz? Atatürkçü olmadan da Atatürk'ü sevmek, takdir etmek olasıdır. Gayet iyi anımsıyorum, düşüncesi düşüncesine uymadığı için Atatürk'ten ayrılan Hamidiye Kahramanı Rauf Orbay yıllar sonra bir gün bana, "Atatürk olmasaydı İstiklal Mücadelesini biz kazanamazdık" demişti. İçtenlikle söylenen bu söz onu söyleyeni onurlandırdığı ölçüde bugünkü ve yarınki yöneticilerimize de ışık tutacak niteliktedir. Bırakın konuşsunlar. İsteyen hiç bir yapmacıklığa gerek duymaksızın istediği gibi içini rahatça döksün. Atatürkçülüğe karşı saysanız da beğenmediğiniz dü-

şünceleri hoş görünüz. Siyasal savaşımda sabırlı, tahammüllü olunuz. Gençliğe kendi kafasıyla düşünmeyi ve karşıt düşünceleri de hoş görmeyi öğretiniz. Çağdaş uygarlığın ilk koşullarından biri de sanırım budur.

Gençliği seviniz.

Gençliğe güveniniz.

Zaten başka neye güvenebilirsiniz?

İstanbul - Elmadağ, 16 Şubat 1982

İÇİNDEKİLER

Bölüm I: BİR UYGARLIK SAVAŞÇISI.....5
Ben Atatürkçü Değilim.....7
Bunlar Hep Böyledir.....10
Bu Satırlar Yarın Belki Suç Sayılacak.....13
Bilinçli Güçler.....16
Tempo.....19
Yeni Yılın Eşiğinde.....22
Anlayan Bunu Bilir.....26
Yirmi Beş Yılı Keçiboynuzu Gibi Yedik.....29
Gerçeklere Yan Çizme Sanatı.....32
Hangi Yöntem.....36
Şaka Değil.....40
İntermezzo.....44
Göz Önünde Mertek.....47
Sana Senden Gelir.....50
Es Geçilen Olay.....53
Aşırılar.....56

BÖLÜM II: DEĞİŞEN DÜNYA VE HOŞGÖRÜ, EKİN.....59
Dünya Değişirken.....61
Bir Yanlış Anlama Olmalı.....64
Orsa Boca.....67
İzmir Olayından Ders.....70
Gâvur.....73
Tartışma Sanatı.....76
Allah, Erdem, Vesaire.....79
Kripto.....82
Özgür Basın mı?.....85
Düşünce ve Yumruk.....88
Bir Anı.....91
Öğretmene Saygı.....94
Evet Yazık Oldu.....97
Okuyun, Okuyun!.....100
Bir Kampanya.....103
Gaz Odası.....106
Bıçağın Keskin Yanı.....111
Bir Benzeti.....114
Tanrı Kiminle.....117
Kişiye Saygı.....120
Bu Kafa İle.....123

Bölüm III: ANARKEN.....127
Tevfik Fikret.....129
Yücel'i Anarken.....133
Uygar Bir Adam.....136
Bir Adam.....140
Anarken.....143

Bölüm IV: BİR DEVRİM KURUMU.....147
28 Yıl Sonra.....149
Tuhaf Bir Tasarı.....152
Dil Kurultayı.....155
Doğru Yolda.....158
Sakın Yapmayın.....161

Bölüm V: ATATÜRK ve GENÇLİĞE GÜVEN.165
Üç Karşılaşma.....167
Ne Yapardı?.....174
Küçüklük Duygusu.....178
30 Yıl.....181
Bitirirken.....184

NADİR NADİ'NİN BUGÜNE DEĞİN ÇIKMIŞ YAPITLARI:

SOKAKTA GÜRÜLTÜ VAR: Çağdaş Yayınları, 2. bası. Kasım 1974, (Tükenmiştir. İlk basısı 1943)

UYARILAR: Çağdaş Yayınları, 3. bası, Nisan 1981, ederi 250 lira, (İlk basısı UYARLAMALAR adıyla Eylül 1961'de 2. basısı Aralık 1961'de Cumhuriyet Yayınları tarafından yapılmıştır.) Tükenmiştir.

PERDE ARALIĞINDAN: Çağdaş Yayınları, 3. bası, Aralık 1979, ederi 150 lira. (İlk basısı Kasım 1964'te, 2. basısı 1965'te yapılmıştır.) Tükenmiştir.

27 MAYIS'TAN 12 MART'A: Sinan Yayınları, 1971 (Tükenmiştir.)

SİL BAŞTAN: Bilgi Yayınları, 1971 (Tükenmiştir.)
İKİ SOVYET RUSYA-İKİ POLONYA: Çağdaş Yayınları, 4. bası, Şubat 1978, ederi 100 lira. (İlk basısı İki Sovyet Rusya adıyla Temmuz 1967'de ve 2. basısı Ekim 1967'de Ararat Yayınevi tarafından yapılmıştır.) Tükenmiştir.

OLUR ŞEY DEĞİL: Çağdaş Yayınları, 2. bası, Temmuz 1981, ederi 150 lira. (1. basısı Ocak 1981.) Tükenmiştir.

BEN ATATÜRKÇÜ DEĞİLİM: Çağdaş Yayınları, 10. bası Temmuz 1989, ederi 5000 lira.

DOSTUM MOZART: Çağdaş Yayınları, 7. bası Haziran 1989, ederi: 5000 lira.

Gerici olmayan halkımızı,
gericiliğin ve yobazlığın baskısı altında tutup
ona göz açtırmak istemeyen dar kafalı çıkarcılarla,
ümmetçilerle yıllardır amansız bir savaşım içindeki
usta yazar Nadir NADİ,
aydın olması gereken kişilerin de
kimi zaman gizli, kimi zaman açıkça
bu çıkarcıların yanında yer aldıklarını görünce
"Ben Atatürkçü değilim" demekten kendini alamamış.

"Ben Atatürkçü değilim" sözleri
yüksek sesle söyleşmek değil, acı bir çığlıktır.
Sözde aydınları, yarı aydınları
yüreğinin köşeciğinde halâ birazcık
yurtseverlik kalmış olanları,
hatta "ihanet" içindekileri uyarabilmek
amacına dayalıdır bu çığlık.

Gözü dönmüş kanlı bir düşmanlığın
ulusu birbirine düşürdüğü,
Atatürk'e ve devrimlere saldırıların
coşkunluk içinde doruklara ulaştığı dönemlerde,
yüreği sevinçten çatlama kertesine ulaşan yöneticiler gördük.
Bunlara karşı yılmadan savaşım veren bir avuç inançlı yazarın
en başındadır Nadir NADİ.
"İhanet" çemberinin büyüdüğünü görünce
yalnızlık içinde umutsuzluğa kapılmamış,
sürdürdüğü savaşımı 1965'lerde çığlığa dönüştürmüş:
sorumluları sarsarak
bilinç uyandırma görevini yerine getirmeye çalışmıştır.

Yıl 1982:
Bu inançlı yazar halâ sürdürüyor savaşımını.
Bıkmadan, yılmadan, yaşlanmadan.
Ve yeni kuşaklara,
geleceğimizin temiz ve büyük umudu gençliğe güvenerek.

İşte bir solukta okuyacağınız kitap.

93.34.Y.0074.004

50.000 lira (KDV içinde)